

RADAR

Regulating Anti Discrimination
and Anti Racism

JUST/2013/FRAC/AG/6271

ΟΔΗΓΟΣ RADAR

Κατανόηση της επικοινωνίας μίσους
και εργαλεία για την καταπολέμησή
της μέσα από μια διαπολιτισμική
προοπτική

Koffi M. Dossou και Gabriella B. Klein

Με την συμβολή των
Andrea F. Ravenda, Katerina Strani, Eirini Vlachaki

Επισκεφτείτε μας στην ιστοσελίδα: <http://win.radar.communicationproject.eu/web/>

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΗ

Gabriella B. Klein (Università degli Studi – Perugia/Italy)

gabriellaklein@gabriellaklein.eu

ΔΙΟΡΘΩΣΗ / ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Katerina Strani (Herriot Watt University, United Kingdom)

A.Strani@hw.ac.uk

ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΗΣ

Katerina Strani (Herriot Watt University, United Kingdom)

A.Strani@hw.ac.uk

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Μαρία Φοντάνα

Σταυρούλα Σοκόλη

Παναγιώτης Παγιάτης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ & ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΧΕΔΙΟΥ

Koffi M. Dossou (Key & Key Communications, Italy)

koffidossou@koffidossou.it

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Key & Key Communications, Italy

keyandkey@keyandkey.it

Copyright ©2016 by Key & Key Communications, Italy

ISBN 978-88-95887-33-3

Το έργο αυτό διαθέτει άδεια Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Αυτή η δημοσίευση έχει παραχθεί με την οικονομική στήριξη του Προγράμματος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ιθαγένειας (Fundamental Rights and Citizenship Programme) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα περιεχόμενα αυτής της δημοσίευσης αποτελούν αποκλειστική ευθύνη των συγγραφέων και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ότι απηχούν τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

ΣΥΝΟΨΗ

Στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες, που αναδιαμορφώνονται όλο και περισσότερο λόγω της μετανάστευσης, ο αγώνας ενάντια στο ρατσισμό και την ξενοφοβία αποτελεί βασική πρόκληση για τη δημοκρατία και τη δημόσια ζωή. Πάρα την εφαρμογή νομοθεσίας κατά των διακρίσεων στα κράτη μέλη της ΕΕ, υπάρχει ακόμα ένα βασικό πρόβλημα σε σχέση με την αναγνώριση των διαφορετικών μορφών ρατσισμού και ξενοφοβίας. Αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν φυσικές επιθέσεις εναντίων ατόμων ή λεκτική κακοποίηση μέσω ρητορικής του μίσους, δηλαδή, ‘φυλετικό’ και ξενοφοβικό λόγο “που διαδίδει, υποκινεί, προωθεί ή δικαιολογεί το ‘φυλετικό’ μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλη μορφή εχθρότητας, που βασίζεται στη μη ανοχή και εκφράζεται με επιθετικό εθνικισμό ή εθνοκεντρισμό, διάκριση και εχθρότητα κατά των μειονοτήτων, των μεταναστών και των ανθρώπων μεταναστευτικής καταγωγής” (Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης Πρόταση 97(20)).

Ένα έγκλημα μίσους δεν αποτελεί ποτέ μία μεμονωμένη πράξη. Συνήθως πυροδοτείται και ενθαρρύνεται από τη ρητορική του μίσους, που περιλαμβάνει λόγο που εκφράζει περιφρόνηση, μίσος, προκατάληψη κλπ. Τέτοιου είδους λόγος εκφέρεται όχι μόνο σε απευθείας (πρόσωπο με πρόσωπο) επικοινωνία μέσω ιδιωτικών και δημόσιων συνομιλιών, αλλά και διαδικτυακά (online), σε πολιτικές συζητήσεις, στα ΜΜΕ, καθώς και σε άλλα θεσμικά πλαίσια. Τα εγκλήματα μίσους μπορούν επίσης να είναι επακόλουθο πρακτικών επικοινωνίας προώθησης του μίσους, βασισμένων σε άλλα επίπεδα επικοινωνίας, όπως η φωνή (παραγλωσσικό μήνυμα), η γλώσσα του σώματος (μη λεκτικό μήνυμα), η εικόνα (οπτικό μήνυμα). Τέλος, ο ρατσιστικός λόγος συχνά δεν εκφράζει το μίσος, την προκατάληψη και την περιφρόνηση με απερίφραστο τρόπο, αλλά μπορεί να πάρει και τη μορφή μίας φαινομενικά καλοπροαίρετης αναγνώρισης των διαφορών, που προϋποθέτει τη στερεοτυποποίηση της πολιτισμικής και κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου. Σε αυτή την περίπτωση, αυτό που μπορεί να φαίνεται σαν αναγνώριση με σεβασμό των διαφορών, υποκρύπτει στερεότυπα και προκαταλήψεις που τελικά γίνονται ετικέτες και στίγμα για τα άτομα.

Επιπλέον, γίνεται όλο και δυσκολότερο για τους δικαστικούς, την αστυνομία, τους πολιτικούς και το ευρύ κοινό να αναγνωρίσουν πότε μία φυσική επίθεση προκαλείται από την ξενοφοβία, γιατί πρέπει να ερμηνευθεί ανάλογα με το πλαίσιο εντός του οποίου έλαβε χώρα. Εξαιτίας αυτού του λόγου, πολύ συχνά τα ‘φυλετικά’ εγκλήματα μίσους δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια, και αυτό οδηγεί σε υποτίμηση του φαινομένου. Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων που υποκινούνται από ‘φυλετικό’ μίσος σαν μη ‘φυλετικά’ εγκλήματα, οδηγεί σε παραβίαση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι κατά συνέπεια απαραίτητο για τις αρχές εφαρμογής του νόμου, αλλά και για τους δημοσιογράφους και τους πολιτικούς, να διαθέτουν εργαλεία που θα τους βοηθούν να αναγνωρίζουν σωστά τα κίνητρα πίσω από τέτοιες εγκληματικές πράξεις.

Ο γενικότερος στόχος του έργου RADAR, υλοποιημένο με την οικονομική στήριξη του Προγράμματος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ιθαγένειας (Fundamental Rights and Citizenship Programme) της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να προσφέρει στους αξιωματούχους επιβολής του νόμου και τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου τα απαραίτητα εργαλεία, κυρίως μέσω ανοικτών εκπαιδευτικών δράσεων, που θα διευκολύνουν την αναγνώριση της ‘φυλετικά’ υποκινουμένης ρητορικής μίσους. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε ερμηνευτική ανάλυση βασισμένη σε συνεντεύξεις με θύματα εγκλημάτων μίσους, καθώς και σε διαδικτυακό (online) και έντυπο υλικό - δείγμα πρακτικών ρητορικής μίσους σε 6 διαφορετικές χώρες (Ιταλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Φινλανδία). Το υλικό αυτό αναλύθηκε και κατηγοριοποιήθηκε με στόχο το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος βασισμένου στην έννοια της επικεντρωμένης στην απόκτηση δεξιοτήτων μάθησης και αυτο-αξιολόγησης του δικτύου GINCO (Grundtvig International Network of Course Organisers).

Το τελικό παραδοτέο του έργου είναι ο «Οδηγός RADAR», μία συλλογή καλών πρακτικών, συστάσεων και απτών εργαλείων που συλλέχθηκαν και αναπτύχθηκαν από το έργο για τον προσδιορισμό της ρητορικής μίσους και των πρακτικών παραγωγής επικοινωνίας μίσους και απευθύνεται κυρίως σε Επαγγελματίες του

νομικού κλάδου (δικαστές ή δικηγόρους), αξιωματούχους επιβολής του νόμου (αστυνομία, συνοριοφυλακή, στρατός, κλπ.), καθώς και σε δασκάλους, επιμορφωτές, δημοσιογράφους, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που απασχολούνται με ζητήματα μετανάστευσης καθώς και με μετανάστες (ως δυνητικά ή πραγματικά θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων μίσους), προκειμένου να τους ενδυναμώσει ως προς την αναγνώριση και την αναχαίτιση της επικοινωνίας και της ρητορικής μίσους αλλά και της καλύτερης εφαρμογής της αντιρατσιστικής νομοθεσίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1	ΤΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ RADAR	6
2	ΚΟΙΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΕ ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	21
2.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	21
2.2	ΚΟΙΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	22
3	ΓΕΝΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	25
3.1	ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΧΡΗΣΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΕ ΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	25
3.2	ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	30
3.3	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΒΙΩΣΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟ.....	33
4	ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ	36
	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	36
4.1	ΓΡΑΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ	36
4.2	ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	36
4.3	ΑΛΛΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	37
4.4	ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΒΙΝΤΕΟ	37
4.5	ΆΛΛΑ ΒΙΝΤΕΟ	38
4.6	TALKSHOWS	38
4.7	ΔΙΑΔΟΧΗ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ.....	38
5	ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΟΒΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	39
6	ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	65
6.1	ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ	65
6.2	ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ	67
6.3	ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	73
6.4	ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ RADAR	80
7	ΑΝΑΦΟΡΕΣ	81

Το Επικοινωνιακό Μοντέλο RADAR

Koffi M. Dossou
Gabriella B. Klein
Andrea F. Ravenda

Γενικές Πληροφορίες

Στη σύγχρονη Ευρώπη, το αυξανόμενο φαινόμενο της διεθνικής μετανάστευσης, σε σχέση με τη χρήση του δημόσιου και επίσημου κυβερνητικού λόγου, ενεργοποίησε σε διάφορα εθνικά πλαίσια την εκ νέου ανάδυση νέων μορφών ρατσισμού, ξενοφοβίας, ή διακρίσεων γενικότερα (De Genova 2016). Παρά τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων που ισχύει στα κράτη μέλη της ΕΕ, εξακολουθεί να υπάρχει ένα θεμελιώδες πρόβλημα για τον εντοπισμό των διαφόρων μορφών ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στις επικοινωνιακές πρακτικές με το φαινόμενο της ρητορικής μίσους και της επικοινωνίας μίσους. Πρόκειται για ένα σύνολο διαφορετικών και όχι πάντα σαφών δράσεων που αφορούν τη δημόσια συζήτηση, τη δραστηριότητα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, την προπαγάνδα ορισμένων πολιτικών κομμάτων και νομικά κείμενα, καθώς και καθημερινές πρακτικές και εμπειρίες ζωής. Τα ρατσιστικά εγκλήματα μίσους, που υποκινούνται από την πραγματική ή υποτιθέμενη διαφορά ως προς την καταγωγή, την εθνικότητα, την καταγωγή, συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά (όπως το δέρμα, η υφή των μαλλιών, το σχήμα προσώπου κλπ), το πολιτιστικό υπόβαθρο, τη θρησκεία, την πίστη, τη γλώσσα, το μεταναστευτικό καθεστώς ή κάθε άλλη διαφορά που οδηγεί σε ρατσισμό ή / και ξενοφοβία, συχνά δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια. Αυτό οδηγεί σε υποεκτίμηση του φαινομένου, και άρα στη σιωπηρή επανεμφάνισή του στις καθημερινές επικοινωνιακές πρακτικές και θεσμικές-γραφειοκρατικές ενέργειες.

- ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ

Όπως διαπιστώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, την Επιτροπή των Υπουργών, Σύσταση n.R Recommendation (97) 20.

«Ο όρος *Ρητορική μίσους* πρέπει να νοηθεί ως το σύνολο κάθε έκφρασης που εξαπλώνει, υποκινεί, προωθεί ή αιτιολογεί το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους με βάση τη μισαλλοδοξία, συμπεριλαμβανομένης και της μισαλλοδοξίας που εκφράζεται από επιθετικό εθνικισμό και εθνοκεντρισμό, διακρίσεις και εχθρότητα κατά των μειονοτήτων, των μεταναστών ή ατόμων με διαφορετική καταγωγή.» (Weber 2009. 3)

- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΙΣΟΥΣ

Με τον όρο *Επικοινωνία Μίσους*, έχουμε την πρόθεση να προτείνουμε μια ευρύτερη, επικοινωνιακή προοπτική, η οποία περιλαμβάνει όχι μόνο την *Ρητορική Μίσους* ως λεκτικό μήνυμα (γραφτό και προφορικό), αλλά όλα τα είδη των μηνυμάτων (βλέπε παρακάτω): λεκτικά (λέξεις και εκφράσεις), παραλεκτικά (φωνή) , μη-λεκτικά (γλώσσα του σώματος), οπτικά (εικόνες, σύμβολα), που μπορεί να μεταφέρουν και να παράγουν ρατσισμό και ξενοφοβία.

Για να αναλύσουμε αυτά τα είδη των μηνυμάτων και την αλληλεπίδρασή τους, υιοθετούνται καινοτόμες επιστημονικές μέθοδοι και συγκεκριμένα: εθνομεθοδολογική και εθνογραφική Ανάλυση Διαλόγου, Ανάλυση Κατηγοριοποίησης Μέλους, Πολυτροπική Ανάλυση, πλαισιωμένη ανάλυση της γλώσσας του σώματος και ανάλυση εικόνας.

Η ιδέα του έργου

Το τρέχον έργο ξεκινά από και βασίζεται σε δύο αρχικές παρατηρήσεις:

- Παρατηρείται αύξηση σε εγκλήματα ρατσιστικού μίσους καθώς και σε δράσεις ρητορικής και επικοινωνίας μίσους
- Η ρητορική ή η επικοινωνία μίσους δεν είναι πάντα προφανής και δύναται να μετατραπεί σε επικοινωνιακή πρακτική.

Συνεπώς, κύριος στόχος του έργου RADAR είναι να διαμορφώσει οδηγίες που περιγράφουν μία μεθοδολογία για την ανάπτυξη στρατηγικών ενάντια στο ρατσισμό και τις διακρίσεις. Η καλύτερη κατανόηση των επικοινωνιακών πρακτικών που έχουν ως κίνητρο το μίσος δίνει τη δυνατότητα στα (δυνητικά) θύματα να αντιδράσουν αποτελεσματικά σε ρατσιστικές και ξενοφοβικές συμπεριφορές και στάσεις ενώ στους επαγγελματίες προσφέρει ένα εργαλείο για την λήψη βέλτιστων αποφάσεων και τελικά την αποφυγή / αναχαίτιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, των διακρίσεων και του αποκλεισμού.

Οι κύριοι στόχοι του έργου RADAR μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1. σύγκριση της νομοθεσίας μεταξύ των χωρών – εταίρων στο πλαίσιο του συγκεκριμένου έργου αλλά και τυχόν σχετικές επιστημονικές μελέτες και άλλα σχετικά κείμενα
2. εντοπισμός συγκεκριμένων επικοινωνιακών πρακτικών μέσα από τη χρήση του λόγου, της φωνής, της γλώσσας του σώματος και των οπτικών μηνυμάτων που διατρέχουν τις συζητήσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα κοινωνικά δίκτυα και συνιστούν λόγο και επικοινωνία μίσους
3. κατανόηση του μηχανισμού της επικοινωνίας του μίσους μέσα από τις τεχνικές, τις διαδικασίες και τις στρατηγικές που αξιοποιούνται για το σκοπό αυτό
4. δοκιμή μίας εκπαιδευτικής προσέγγισης μέσα από σεμινάρια που στοχεύουν στην παροχή συγκεκριμένων εργαλείων για την αναγνώριση τέτοιων επικοινωνιακών πρακτικών και τη σταδιακή αποθάρρυνση της ασυναίσθητης χρήσης τους
5. την επεξεργασία και ανάδειξη καλών πρακτικών και πρακτικών εργαλείων, χρήσιμων για τις αρχές και τους επαγγελματίες της δημόσιας τάξης και του νομικού κλάδου¹.

Γιατί ‘δεξιότητες’, ‘στάσεις’ και όχι απλώς ‘γνώσεις’;

Η θεωρητική γνώση δεν επαρκεί πλέον σε πολλούς τομείς για ένα άτομο προκειμένου να είναι επιτυχημένο στην αγορά εργασίας. Θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε πρακτικές δεξιότητες και στην ικανότητα να εφαρμόσουν τις θεωρητικές γνώσεις. Ωστόσο, η τελευταία πρέπει να αποκτηθεί μέσα από συνειδητή προσπάθεια και κατάρτιση. Λεπτομερής γνώση ενός ακαδημαϊκού πεδίου δεν εγγυάται αυτή την ικανότητα. Από την άλλη πλευρά, δεν είναι επαρκές να έχουμε καλή κι επί της ουσίας ικανότητα χωρίς επαρκές θεωρητικό υπόβαθρο. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε, ότι ορισμένες μορφές συμπεριφοράς θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ως μια «συνταγή» χωρίς κριτική επίγνωση του τι πραγματικά συμβαίνει σε μια συγκεκριμένη κατάσταση.

Αυτό είναι ιδιαίτερα προφανές στον τομέα της επικοινωνίας. Για να γίνει κανείς καλός επικοινωνιολόγος, πρέπει να ξέρει κάτι περισσότερο από τις θεωρίες της επικοινωνίας. Και γίνεται ακόμη πιο περίπλοκο, όταν η επικοινωνία πραγματοποιείται μεταξύ ατόμων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, αξίες, πεποιθήσεις και πρότυπα συμπεριφοράς. Για να αποκτηθεί πραγματική διαπολιτισμική ικανότητα στην ομιλία και την επικοινωνία ενάντια στο μίσος, είναι εξαιρετικά σημαντικό να επικεντρωθεί κανείς σε δύο πτυχές - δεξιοτήτων και στάσεων. Αυτές είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης, όπως αυτό που αναπτύσσουμε με RADAR. Ενώ η θεωρητική ικανότητα είναι πιο εύκολο να αποκτηθεί, οι διαπολιτισμικές δεξιότητες επικοινωνίας - όπως κάθε πρακτική ικανότητα - πρέπει να

¹ <http://win.radar.communicationproject.eu/web/project-2/>

αποκτούνται μέσα από την προσωπική εμπειρία ή / και εκπαίδευση / κατάρτιση / επιμόρφωση. Έτσι, οι γενικοί στόχοι της κατάρτισης του RADAR είναι να μεταφερθούν όχι μόνο γνώσεις αλλά και η τεχνογνωσία, και οι στάσεις σε διαφορετικά επίπεδα επικοινωνίας (λεκτικά, παραγλωσσικά, μη λεκτικά και οπτικά μηνύματα) και να γίνει διάκριση μεταξύ επικοινωνιακών τεχνικών, διαδικασιών και στρατηγικών σύμφωνα με διαφορετικές καταστάσεις και πλαίσια. Ο στόχος είναι η ανταλλαγή γνώσεων σε αλληλεπίδραση με τους ανθρώπους προκειμένου να εδραιωθεί μια σχέση σεβασμού και να αποφευχθεί κάθε μορφή ξενοφοβικής και ρατσιστικής επικοινωνίας, δηλαδή επικοινωνία μίσους με κίνητρο την ξενοφοβία ή / και τον ρατσισμό, καθώς και να διατηρηθεί εποικοδομητικής, αντί-ξενοφοβική και αντιρατσιστική επικοινωνία, δηλαδή επικοινωνία «ενάντια στο μίσος».

Διαδραστικά εργαστήρια

Το εργαστήριο έχει σχεδιαστεί ως ένας διαδραστικός χώρος στον οποίο προωθούνται οι σχέσεις και ανταλλαγές μεταξύ όλων των συμμετεχόντων. Η εκπαίδευση έχει σχεδιαστεί με τη μορφή της κυκλικής επικοινωνίας, προκειμένου να διευκολυνθεί η ανταλλαγή καλών πρακτικών και τεχνογνωσίας μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων μέσω της μη τυπικής και της άτυπης μαθησιακής διαδικασίας. Έτσι, ενθαρρύνεται όχι μόνο η ενεργός συμμετοχή, αλλά και η παραγωγική αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των συμμετεχόντων, τόσο των εκπαιδευομένων και των εκπαιδευτών.

Στο πλαίσιο του εργαστηρίου, η προσέγγιση των θεμάτων πραγματοποιείται μέσα από:

- συνεργατική μάθηση και αλληλοδιδασκική προσέγγιση σε όλα τα στάδια,
- διαλέξεις και ενεργά μαθήματα, στα οποία οι εκπαιδευτές δρουν ως διαμεσολαβητές,
- συλλογικές δραστηριότητες κατά τις οποίες οι εισηγητές θα λειτουργούν ως συντονιστές της συζήτησης σε διάφορα πεδία συζήτησης,
- εγκαθιδρυμένη μάθηση, βιωματική προσέγγιση, καθώς οι συμμετέχοντες θα προσκληθούν να εφαρμόσουν τα εργαλεία ανάλυσης σε προσωπική και επαγγελματική εμπειρία,
- λήψη αποφάσεων, με στόχο την ενθάρρυνση μελλοντικών επιλογών αντιρατσιστικής πρακτικής,
- αυτοαξιολόγηση με στόχο τον αναστοχασμό και την απόκτηση ιδίας συνείδησης της προσωπικής εξέλιξης.

Σε ποιους απευθύνονται οι οδηγίες RADAR

Οι οδηγίες του RADAR απευθύνονται σε ομάδες από δύο κύρια περιβάλλοντα: τον νομικό και δικηγορικό χώρο με τους

- Επαγγελματίες του νομικού κλάδου (δικαστές ή δικηγόρους),
- αξιωματούχους επιβολής του νόμου (αστυνομία, συνοριοφυλακή, στρατός, κλπ.),
- σχετικούς φορείς της ΕΕ

τον μεταναστευτικό χώρο

- μετανάστες (ως δυνητικά ή πραγματικά θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων μίσους),
- διαπολιτισμικοί μεσολαβητές, κοινωνικοί λειτουργοί, επιμορφωτές, εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων,
- σχετικοί φορείς της ΕΕ

Εκπαιδευτικοί στόχοι & αποτελέσματα

Ο σκοπός της εκπαίδευσης είναι να κάνει τους επιμορφούμενους επιδέξιους στην αλληλεπίδραση με τους ανθρώπους προκειμένου να εδραιωθεί μια σχέση σεβασμού και να αποφευχθεί κάθε μορφή ξενοφοβικής και ρατσιστικής επικοινωνίας, δηλαδή επικοινωνία μίσους με κίνητρο την ξενοφοβία ή / και τον ρατσισμό.

Ως ειδικός στόχος τίθεται η αναγνώριση όχι μόνο των ρητών μορφών ρατσιστικής και ξενοφοβικής επικοινωνιακής πρακτικής, αλλά και των έμμεσων μορφών. Με τον τρόπο αυτό, οι επιμορφούμενοι αναπτύσσουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να παράγουν αντιρατσιστική και αντί-ξενοφοβική επικοινωνία, με σεβασμό, χωρίς αποκλεισμούς και φιλόξενη διάθεση. Είναι σημαντικό να γίνουν κατανοητά και να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά επίπεδα επικοινωνίας (λεκτικά, παραγλωσσικά, μη λεκτικά και οπτικά μηνύματα) και να γίνει διάκριση μεταξύ επικοινωνιακών τεχνικών, διαδικασιών και στρατηγικών σύμφωνα με διαφορετικές καταστάσεις και πλαίσια. Οι εκπαιδευόμενοι θα ενισχυθούν ως προς την επικοινωνία με τους ανθρώπους με πολιτιστικά (και κοινωνικά) διαφορετικές συνήθειες, πρότυπα συμπεριφοράς, αξίες και νοητικές αναπαραστάσεις. Εν συντομία, θα είναι σε θέση να διατηρήσουν την εποικοδομητική και παραγωγική αντί-ξενοφοβική και αντί-ρατσιστική επικοινωνία, δηλαδή την επικοινωνία ενάντια στο μίσος.

Επιπλέον, θα είναι ικανοί να μεταφέρουν την προσέγγιση σε άλλους ανθρώπους.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες οργανώνονται σε ενότητες που εστιάζουν στο ακόλουθο περιεχόμενο:

- Κριτική ανάλυση ευαίσθητης ορολογίας σε νόμους και δικαστικές αποφάσεις
- Ρατσιστικές και ξενοφοβικές εκφράσεις στην καθημερινή χρήση της γλώσσας
- Μοντέλο Επικοινωνίας του έργου ιδωμένο μέσα από μία διαπολιτισμική προοπτική
- Γλωσσολογική ανάλυση συζητήσεων για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία στα ΜΜΕ (εφημερίδες, ραδιόφωνο, TV)
- Εργαλεία ανάλυσης για βαθύτερη κατανόηση του ρατσισμού και των ξενοφοβικών επικοινωνιακών πρακτικών που χρησιμοποιούνται σε εφημερίδες, φωτογραφίες, βίντεο, διαφημιστικά βίντεο, talk shows, μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Οι εκπαιδευόμενοι θα αναστοχάζονται ως προς την κατάλληλη εφαρμογή των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων τόσο στην καθημερινή όσο και στην επαγγελματική τους ζωή.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντική η παρουσίαση του επικοινωνιακού μοντέλου και συγκεκριμένα της διαπροσωπικής επικοινωνίας που διαμόρφωσε το όραμά μας ως προς την διαπολιτισμική επικοινωνία.²

Διαπροσωπική επικοινωνία με διαπολιτισμική προοπτική

Η προοπτική μας για επικοινωνία είναι μια πολύπλοκη έννοια που προϋποθέτει μια ολοκληρωμένη κοινωνιογλωσσική, πραγματογλωσσολογική (επίσης εθνοπραγματική) και κοινωνικο-ανθρωπολογική ικανότητα. Γνωρίζω πώς να επικοινωνώ δεν σημαίνει μόνο να γνωρίζω πώς να χρησιμοποιώ γλωσσικά εργαλεία (λεξιλόγιο, σύνταξη, μορφολογία, φωνήματα, εξειδικευμένη ορολογία, κλπ) στην κοινότητά μου ή σε αυτήν κάποιου άλλου, αλλά και να είμαι σε θέση να χρησιμοποιώ τα γλωσσικά εργαλεία με έναν τρόπο που είναι κατάλληλος για τα κοινωνικά και περιστασιακά πλαίσια, και, ως εκ τούτου, σε σχέση με τον συνομιλητή, τις θέσεις, τους στόχους, τις προθέσεις που θέλω να μεταδώσω. Επιπλέον, η έννοια της επικοινωνίας είναι μάλλον ευρεία και περιλαμβάνει ποικίλα πεδία: από λεκτική επικοινωνία (λέξεις και γενικότερα γλωσσική κληρονομιά) στην οπτική επικοινωνία (εικόνες, φόρμες, χρώματα, σύμβολα), από την προφορική, λεκτική επικοινωνία στην γραπτή, λεκτική επικοινωνία, από την παραγλωσσική (φωνή) επικοινωνία στη μη λεκτική επικοινωνία (γλώσσα του σώματος). Η επικοινωνία είναι επομένως η βάση και το μέσο κάθε κοινωνικής εκδήλωσης: οι κοινωνικές διεργασίες δεν είναι δυνατές χωρίς την επικοινωνία, και οι επικοινωνιακές πρακτικές υλοποιούνται στο πλαίσιο των κοινωνικο-πολιτιστικών και πολιτικό-

² Το ακόλουθο κομμάτι αποτελεί μέρος από Gabriella B. Klein / Koffi M. Dossou 2006: Basic Tools for Intercultural Communication. Perugia: Key & Key Communications: 3-17 (Engl. translation by Jodi Sandford).

οικονομικών σχέσεων. Η επικοινωνία είναι μια πολυμερής διαδικασία και, ως εκ τούτου, είναι εξαιρετικά ευαίσθητη σε παρεμβολές. Το αποτέλεσμα της είναι ο καρπός της συμμετοχής όλων. Είναι, λοιπόν, μια διαδραστική πρακτική της οποίας οι επιπτώσεις είναι θεμελιώδους σημασίας για την επαγγελματική και θεσμική ζωή.³

Σε αυτό το κεφάλαιο επικεντρώνουμε κυρίως στην προφορική επικοινωνία, επειδή είναι κεντρική σε κάθε συνάντηση. Ωστόσο, στις επόμενες ενότητες θα λάβουμε υπόψη και την γραπτή και επικοινωνία.

Διαπροσωπική επικοινωνία

Η επικοινωνία στο σύνολό της είναι εξαιρετικά ευρεία και σύνθετη, και τα πεδία εφαρμογής είναι πολλά. Τόσο πολλά, που ένα εγχειρίδιο όπως αυτό που παρουσιάζουμε εδώ, σίγουρα δεν μπορεί να καλύψει ολόκληρο το θέμα. Δεν είναι αυτός ο στόχος μας. Έχουμε την πρόθεση να ξεκινήσουμε κριτικό διάλογο αλλά και να ευαισθητοποιήσουμε τους ανθρώπους σε αυτές τις πτυχές της επικοινωνίας που μπορούν να έχουν άμεσο αντίκτυπο στις σχέσεις, τους εαυτούς μας και το καθημερινό περιβάλλον εργασίας με φυσική παρουσία. Αυτή είναι η απαραίτητη βάση για μια κριτική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί η διαπροσωπική και διαπολιτισμική επικοινωνία.

Κατά την άποψή μας, η επικοινωνία είναι ένα μέσο το οποίο, αν χρησιμοποιηθεί προσεκτικά και συνειδητά, μπορεί να φέρει την προσωπικά, διαπροσωπικά και οργανωτικά οφέλη. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι η επικοινωνία επιλύει αυτόματα όλα τα προσωπικά, διαπροσωπικά, ή οργανωτικά προβλήματα. Αλλά μπορεί αναμφίβολα να βοηθήσει να φτάσει κανείς στην επίλυση. Με αυτή την έννοια, η κατάρτιση στην επικοινωνία αποτελεί προσωπικό, επαγγελματικό και διαπολιτισμικό εμπλουτισμό.

Επικοινωνία είναι:

- η αμοιβαία ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ δύο (ή περισσότερων) ατόμων σε σχέση με όλους τους προαναφερόμενους τρόπους: λόγια, φωνή, σώμα, εικόνες, σύμβολα
- η βάση και το μέσο της κάθε κοινωνικής εκδήλωσης: χωρίς επικοινωνία, οι κοινωνικό-πολιτιστικές διεργασίες δεν θα ήταν δυνατές, καθώς και οι επικοινωνιακές πρακτικές που σχετίζονται με τις κοινωνικό-πολιτιστικές και πολιτικό-οικονομικές μεταβλητές
- μια πολυμερής, και κατά συνέπεια, αδύναμη διαδικασία, διότι υπόκειται σε εμπόδια (παρεξηγήσεις, ατομικές προοπτικές, στερεότυπα, κοινωνικά και πολιτισμικά δεσμευτικούς τρόπους συμπεριφοράς)
- ισχυρή, γιατί αν τη διαχειριστεί κανείς σωστά, μπορεί να αντικαταστήσει τη δική της αδυναμία και να οδηγήσει σε εξεύρεση κοινών λύσεων σε προβλήματα
- ένα σύστημα που έχει εξαιρετικά σημαντικές επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα των διαπροσωπικών, διαπολιτισμικών, ιδιωτικών και επαγγελματικών σχέσεων.

Τι σηματοδοτεί η επικοινωνία;

➤ Θέλουμε να διατηρήσουμε, να υπερασπιστούμε και να ενισχύσουμε την αυτοεκτίμησή μας. Ως εκ τούτου, χρειαζόμαστε επαφή με τους άλλους, η οποία πυροδοτεί την επικοινωνία. Μια επίθεση στην αυτοεκτίμηση ενός ατόμου αντανάκλαται στη διαδικασία επικοινωνίας.

Επικοινωνία με τον καλύτερο τρόπο συνεπάγεται:

σεβόμαστε την αυτοεκτίμηση του συνομιλητή μας.

³ Βασίζουμε το μοντέλο της λεκτικής επικοινωνίας στη δουλειά των Bateson group, Erving Goffman, σε εθνογράφους όπως τους Jenny Cook-Gumperz και John J. Gumperz, Charles Goodwin, Frederick Erickson, Geoffrey Shulz, ethnomethodologists like Harvey Sacks, Emanuel A. Schegloff, Gail Jefferson.

- Αλήθεια δεν είναι αυτό που λέω, αλλά αυτό που ο συνομιλητής μου καταλαβαίνει. Δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι ο συνομιλητής μας καταλαβαίνει αυτό που θέλω να πω.

Η συνήθης αντίδραση που απειλεί την αυτοεκτίμησή μας είναι η αμυντικότητα. Δεν είναι απαραίτητο να έχει πράγματι επιτεθεί κάποιος σε κάποιον άλλο. Αρκεί ο δεύτερος να έχει αισθανθεί επιτιθέμενος.

**Επικοινωνία με τον καλύτερο τρόπο συνεπάγεται:
να μην αντιδρώ με ένα αμυντικό ελιγμό
σε αμυντικό ελιγμό συνομιλητή μας.**

Επίπεδα επικοινωνίας

Κάθε πράξη διαπροσωπικής επικοινωνίας μπορεί να χρησιμοποιήσει τέσσερις τύπους επικοινωνιακών πόρων:

- λεκτική επικοινωνία (γλωσσική κληρονομιά)
- παραγλωσσική επικοινωνία (φωνή)
- μη λεκτική επικοινωνία (γλώσσα του σώματος)
- οπτική επικοινωνία (χρώματα, μορφές, εικόνες, σύμβολα).

Τα τέσσερα επίπεδα της επικοινωνίας

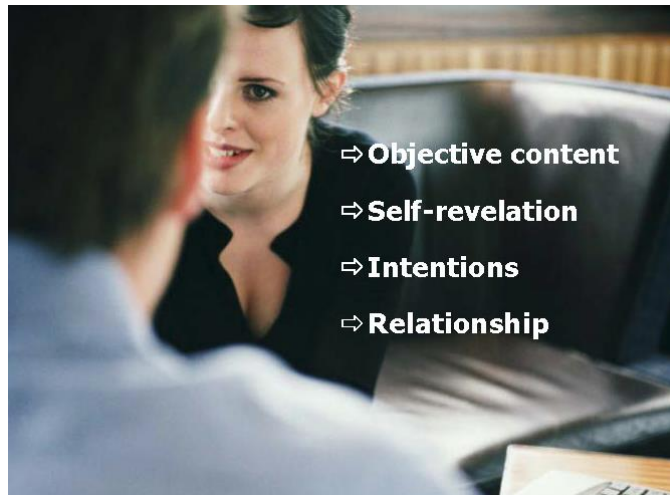
Το μήνυμα, και συνεπώς η επικοινωνία, βασίζεται σε τέσσερα επίπεδα⁴:

- **Αντικειμενικό περιεχόμενο** είναι αυτό που σκοπεύει να επικοινωνήσει με το δέκτη ο αποστολέας.
- **Αυτο-αποκάλυψη** είναι η πληροφορία που ο αποστολέας αποκαλύπτει για τον εαυτό του / της.
- **Οι προθέσεις** είναι οι στόχοι που ο αποστολέας θέλει να λάβει από τον δέκτη.
- **Σχέση**, οι πληροφορίες για τη σχέση μεταξύ του αποστολέα και του δέκτη.

Καθένα από αυτά τα επίπεδα είναι παρών σε κάθε μήνυμα, αν και το βάρος των μεμονωμένων συστατικών μπορεί να ποικίλει. Έμφαση μπορεί να δίνεται σε ενιαία επίπεδα από τον αποστολέα, ή να λαμβάνονται από τον δέκτη με έναν εμφατικό τρόπο. Υπάρχει μια σύνδεση μεταξύ των τεσσάρων επιπέδων του μηνύματος. Κάθε επίπεδο θέτει τις προϋποθέσεις για τα άλλα τρία. Κάθε ένα από τα τέσσερα επίπεδα μπορεί να αποτελεί ένα εμπόδιο που αλλάζει την αποτελεσματικότητα του μηνύματος. Πρέπει, επομένως, να παρακολουθούμε αυτά τα τέσσερα επίπεδα σε κάθε διαπροσωπική, επικοινωνιακή κατάσταση.

**Η καλή επικοινωνία είναι προσανατολισμένη προς:
την κατάσταση
τον συνομιλητή
τον σκοπό.**

⁴ Με τα “επίπεδα επικοινωνίας” αναφερόμαστε στον Watzlawick/Beavin/Jackson 1967.

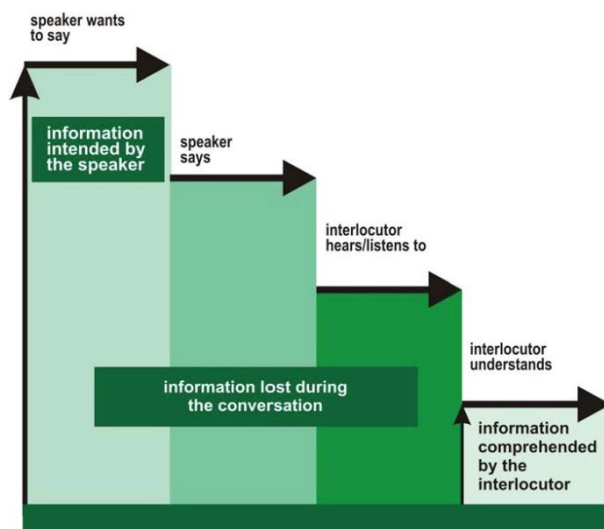

Εμπόδια στην επικοινωνία

Εμπόδια στην επικοινωνία προκύπτουν όταν:

- το επίπεδο του αντικειμενικού περιεχόμενο δεν είναι σαφές
- οι συνομιλητές δεν μιλάμε για το ίδιο πράγμα
- το γραπτό μήνυμα δεν είναι (πλήρως) κατανοητό
- οι εταίροι της επικοινωνίας δεν έχουν το ίδιο επίπεδο ενημέρωσης
- παρεξηγήσεις συμβαίνουν στο επίπεδο της σχέσης
- τα δύο επίπεδα, εκείνο του περιεχομένου και εκείνο της σχέσης, είναι ανεστραμμένα
- τα μηνύματα σχετικά με το επίπεδο του περιεχομένου είναι σε αντίθεση με τα μηνύματα σχετικά με το επίπεδο της σχέσης
- οι προκαταλήψεις των συνομιλητών καθορίζουν τον διάλογο
- μόνο οι πληροφορίες που επιβεβαιώνουν την επιφύλαξη γίνονται αντιληπτές
- οι αξίες των συνομιλητών αμφισβητούνται και τα συναισθήματα βλάπτουν
- οι επικοινωνιακές εμπειρίες των εταίρων, το πολιτιστικό και ιδεολογικό υπόβαθρο είναι αισθητά διαφορετικά.

Ως ομιλητής / συγγραφέας, κάποιος πρέπει συνεχώς να βεβαιώνεται ότι τα λόγια του / της κατανοούνται με τον τρόπο με τον οποίο προορίζονται, και την ίδια στιγμή, ότι οι εταίροι στην επικοινωνία κατανοούν πλήρως ο ένας τον άλλον. Οι ομιλητές πρέπει να αναρωτηθούν πως επηρεάζει η συμπεριφορά τους τον συνομιλητή.

Λεκτική, παραγλωσσική, μη λεκτική, οπτική επικοινωνία

Όλες οι επιμέρους αντιλήψεις μας αποτελούν τα μηνύματα που επεξεργαζόμαστε σε συνειδητό ή ασυνείδητο επίπεδο. Σε συναντήσεις μας με τους άλλους, το άτομο ουσιαστικά αντιλαμβάνεται και μεταδίδει τέσσερις τύπους μηνυμάτων.

- λεκτικά μηνύματα

Αυτά είναι τα μηνύματα που εκφράζονται με λόγια. Οι λέξεις, οι φράσεις και η κατασκευή ολόκληρου του λόγου είναι σχετικές. Με τον λόγο μπορούμε να μιλήσουμε και να γράψουμε.

- παραγλωσσικά μηνύματα

Αναφέρονται στο πώς οι λέξεις, φράσεις, και ο διάλογος γίνονται αντιληπτά μέσα από την αλληλεπίδραση των παύσεων, την ένταση, την κλίση, τον τονισμό, την ταχύτητα, την έμφαση και τον ρυθμό.

- μη λεκτικά μηνύματα

Περιλαμβάνουν ορατή συμπεριφορά, η οποία μεταδίδει (μη) εκ προθέσεως μηνύματα χωρίς λόγια: η χρήση της γλώσσας του σώματος, εκφράσεις του προσώπου, χειρονομίες, κίνηση, στάση του σώματος, επαφή με τα μάτια και εγγύτητα.

- οπτικά μηνύματα

Αυτά περιλαμβάνουν τα χρώματα, τις μορφές, και τα σύμβολα, τα είδη ένδυσης (π.χ. T-shirt κλπ) που ο συνομιλητής μας φοράει ή φέρει.

Οποιοσδήποτε τύπος μηνύματος, είτε πρόκειται για λεκτικό, παραγλωσσικό, μη λεκτικό ή οπτικό, εκλαμβάνεται και ερμηνεύεται από τον άλλον. Εμπόδια στη διαδικασία επικοινωνίας προκύπτουν με βάση τις πολιτιστικές και προσωπικές διαφορές των δύο συνομιλητών σε σχέση με:

1. την αντίληψη και την ερμηνεία
2. τη λεκτική, παραγλωσσική, μη λεκτική ή οπτική συμπεριφορά.

Η διαπροσωπική επικοινωνία μπορεί να περιλαμβάνει ταυτόχρονα τις τέσσερις πτυχές του μηνύματος:

- λεκτικό
- παραγλωσσικό
- μη λεκτικό
- οπτικό

Το περιεχόμενο του μηνύματος και ορισμένοι μηχανισμοί για να εξασφαλιστεί η κατανόησή του μεταδίδονται μέσω του προφορικού λόγου και υποστηρίζονται από όλα τα άλλα επίπεδα της επικοινωνίας.

Η υποκειμενική εμπειρία της αλληλεπίδρασης, τα συναισθήματα και η συμπεριφορά, σηματοδοτούνται συνειδητά ή ασυνείδητα μέσα από τις φωνές μας, το σώμα μας, μέσα από τα χρώματα, τις μορφές και σύμβολα. Τα στοιχεία της παραγλωσσικής επικοινωνίας βασίζονται στους εαυτούς μας, εν μέρει στα έμφυτα μοντέλα και εν μέρει στη μαθημένη συμπεριφορά. Το βαθύτερο νόημα κάθε μηνύματος εξαρτάται από τα ακόλουθα προσωπικά στοιχεία:

- κοινωνική θέση
- επικοινωνιακή και κοινωνική δικτύωση
- κανόνες, πεποιθήσεις, προσανατολισμός και αξίες του κοινωνικο-πολιτιστικού κόσμου στον οποίο το υποκείμενο ενεργεί κάθε φορά
- υποκειμενική εμπειρία
- δεδομένη κατάσταση.

Τα παραγλωσσικά, λεκτικά και οπτικά σήματα μπορεί να έχουν διαφορετικές σημασίες. Η σημασία των σημάτων μπορεί να είναι μονοσήμαντη ή διφορούμενη.

Η ακόλουθη λίστα περιλαμβάνει πιθανά εκφραστικά στοιχεία φωνής, σώματος και εικόνας.

Τρόπος ομιλίας	Συμπεριφορά σώματος
Παύσεις	Εκφράσεις προσώπου
Ένταση	Χειρονομίες
Κλίση	Κίνηση οφθαλμών
Επιτονισμός	Κίνηση στόματος και χειλιών
Ταχύτητα	Στάση
Έμφαση	Εγγύτητα
Ρυθμός	Τρόπος κίνησης του σώματος
Ηχητικά σύμβολα	
Γέλιο	Κλάμα
Καθάρισμα του λαιμού	Βήχας
Αναστεναγμός	Χασμουριτό
Εξωτερική εμφάνιση	
Ντύσιμο: μορφή και χρώμα	Χτένισμα μαλλιών
Κοσμήματα	Σύμβολα κοινωνικής κατάστασης

Τα συστατικά της επικοινωνίας έχουν διαφορετικούς τρόπους να επηρεάζουν το μήνυμα, με την ακόλουθη σειρά συναισθηματικού αντίκτυπου:

Οι επιπτώσεις τους μπορούν να ενσωματώσουν, να ενισχύσουν, να μετριάσουν ή να αντικρούσουν το ένα το άλλο.

Αντίληψη του μηνύματος

Ο δέκτης αντιδρά σε κάθε μήνυμα. Αυτή η αντίδραση (feedback) εξαρτάται από διάφορους παράγοντες που δεν είναι πάντα προβλέψιμοι από τον αποστολέα. Όσο μεγαλύτερη είναι η πολιτιστική διαφορά, τόσο λιγότερο προβλέψιμη η αντίδραση.

Τρεις διαδικασίες καθορίζουν την αντίδραση του δέκτη:

- η άμεση αντίληψη των γεγονότων
- η ερμηνεία
- τα συναισθήματα.

Η ανατροφοδότηση του παραλήπτη στο μήνυμα του αποστολέα είναι προϊόν των τριών αυτών διαδικασιών. Ενώ μιλάτε με ένα άτομο, διαφορετικοί παράγοντες μπαίνουν στο παιχνίδι και από τις δύο πλευρές. Δεν αντιλαμβάνεστε μόνο τα λόγια του συνομιλητή σας (λεκτικό μήνυμα), αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τα εξέφρασε (παραγλωσσικό μήνυμα) τη γλώσσα του σώματος (μη λεκτικό μήνυμα), μαζί με την αντίληψη των μορφών και των χρωμάτων (οπτικό μήνυμα) που χρησιμοποιήθηκαν. Ασυναίσθητα οι αντιλήψεις συγχέονται σχηματίζοντας μια συγκεκριμένη εντύπωση. Συμβαίνει πολλές φορές ότι δεν ακούμε προσεκτικά τι λέει ο άλλος, αλλά παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίο μιλάει. Αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στις αντιλήψεις μας. Η ερμηνεία αυτή μπορεί να συμπίπτει με τις επικοινωνιακές προθέσεις του αποστολέα. Η Αντίληψη και η ερμηνεία προκαλούν αίσθηση στον δέκτη.

Ταυτόχρονα οι συμμετέχοντες στην επικοινωνία επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες:

- γνώσεις
- κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο
- συγκυριακό πλαίσιο
- πλαίσιο συζήτησης.

Οι γνώσεις μας για την ίδια την επικοινωνία, τον έξω κόσμο και την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, μας δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε και να εξηγήσουμε τους πολύπλοκους μηχανισμούς της διαπροσωπικής και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Το υπόβαθρο ευαισθητοποίησης των παραγόντων που αλληλεπιδρούν είναι ένα ουσιαστικό μέρος του μηνύματος και αναφέρεται σε εξωγλωσσικούς, περιστασιακούς, κοινωνικοπολιτιστικούς και κοινωνιογλωσσολογικούς παράγοντες. Οι γνώσεις αυτές ενεργούν ως πηγή από την οποία οι συμμετέχοντες αντλούν τις απαραίτητες και τις σχετικές υποθέσεις. Θεωρητικά αυτές οι υποθέσεις αποτελούν προϋποθέσεις που με τη σειρά τους εξασφαλίζουν την κατάλληλη ερμηνεία ολόκληρης της επικοινωνίας. Όσο υψηλότερος είναι ο βαθμός των από κοινού παραδεκτών προϋποθέσεων μεταξύ όσων εμπλέκονται στην αλληλεπίδραση, τόσο πιο πιθανό είναι ότι η επικοινωνία θα επιτύχει, ότι δηλαδή οι συνομιλητές θα καταλάβουν ο ένας τον άλλο. Με βάση την υποτιθέμενες προϋποθέσεις του ομιλητή για το τι είναι αναγκαίο και επαρκές, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητές συνέπειες ενεργοποιούνται. Στην πραγματικότητα δεν είναι όλα ρητά. Επιπλέον, αυτό που ο δέκτης ερμηνεύει και ως εκ τούτου κατανοεί - δεν είναι πάντα ρητά στη βάση των κοινών προϋποθέσεων. Όσο μεγαλύτερες είναι οι πολιτισμικές διαφορές, τόσο λιγότερες οι από κοινού προϋποθέσεις. Η διαδικασία αυτή, ωστόσο, δεν συμβαίνει συχνά με ένα συνειδητό τρόπο. Επιπλέον, δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι η ερμηνεία του δέκτη αντιστοιχεί πάντα ακριβώς με τις επιπτώσεις που ενεργοποιούνται από τον αποστολέα. Αυτό συμβαίνει γιατί οι προϋποθέσεις δεν είναι πάντα εντελώς κοινές. Ένας ομιλητής δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει πόσα ακριβώς κοινά έχει με τους άλλους συμμετέχοντες. Η αντίληψη μιας επικοινωνιακής διαδικασίας προκαλεί συναισθήματα στο δέκτη, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την διαδικασία της ερμηνείας.

Πλαίσια και πλαιοποίηση

➤ το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο

Το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο είναι το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η αλληλεπίδραση, δηλαδή το εθνικό, διεθνές, ευρωπαϊκό, πολιτικό-οικονομικό, το επαγγελματικό και

θεσμικό πλαίσιο, τα πλαίσια του ατόμου στην ιδιωτική ζωή κ.λπ. Ταυτόχρονα, το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο περιλαμβάνει διάφορες πτυχές του πολιτισμού των ανθρώπων που εμπλέκονται στη διαδικασία της επικοινωνίας, δηλαδή τη θρησκεία, τις πεποιθήσεις, τις παροιμίες, τις παραδόσεις, τις τελετουργίες, τα σύμβολα, τις συνήθειες, τις συμπεριφορές κλπ. Το πλαίσιο λειτουργεί ως πεδίο αναφοράς για τις υποθέσεις και τις επιπτώσεις από τη μία πλευρά, και την ερμηνεία του μηνύματος από την άλλη.

➤ Το συγκυριακό πλαίσιο

Το συγκυριακό πλαίσιο είναι το πιο στενό πλαίσιο που θεσπίζεται με τη φυσική και κοινωνική κατάσταση, από κοινωνικά καθορισμένους χρόνους και τόπους, και σχετίζεται με τους ρόλους των συμμετεχόντων. Μια επικοινωνιακή κατάσταση έχει στόχο να επιλύσει επαναλαμβανόμενα θέματα της κοινωνικής ζωής. Οι κοινωνικές καταστάσεις είναι προ-κατασκευαστεί σε μεγαλύτερα κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο σε σχέση με το τι είδους καταστάσεις υπάρχουν πραγματικά σε μια κοινωνία και πώς προετοιμάζονται και πραγματοποιούνται. Κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και ανταλλαγής πολιτιστικών στοιχείων, ένα μέλος μιας κοινωνίας μαθαίνει τους κανόνες και τις συνήθειες που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση των διάφορων καταστάσεων της καθημερινής ζωής. Περαιτέρω προσαρμογή στον πολιτισμό μπορεί να εμπλουτίσει την κατανόηση των νέων καταστάσεων. Εκτός από τις κοινωνικοπολιτιστικές και περιστασιακές προϋποθέσεις υπάρχουν πάντα πολιτισμικά καθορισμένες προσδοκίες, πεποιθήσεις, και μεμονωμένες υποθέσεις, ενδιαφέροντα και κίνητρα που παίζουν σημαντικό ρόλο σε μια κοινή ερμηνεία της συνεχιζόμενης κοινωνικής δραστηριότητας.

➤ Το διαλεκτικό πλαίσιο

Σε μια ακόμη στενότερη έννοια, κάθε πράξη της ομιλίας βρίσκεται σε ένα διαλεκτικό πλαίσιο. Για να λάβω μέρος σε μια συζήτηση σημαίνει, ως εκ τούτου, ότι γνωρίζω ποιος έχει τον λόγο και ποιοι είναι οι συμμετέχοντες και οι ακροατές. Η γνώση του τρόπου που εκτελούνται τα πράγματα είναι απαραίτητη. Επιπλέον, κάθε εκφορά που διατυπώνεται μια έμμεση συνέπεια σε αυτό που ομιλείται πριν (από τον ίδιο ομιλητή ή από συνομιλητή), έχει συνέπειες που ορίζουν υποχρεώσεις από την πλευρά του ακροατή για το πώς να συνεχιστεί η συζήτηση με συνέπεια. Το διαλεκτικό πλαίσιο δεν είναι ούτε στατικό ούτε προκαθορισμένο. Αναπτύχθηκε δυναμικά από τους συμμετέχοντες σε όλη την αλληλεπίδραση. Η σηματοδότηση των διαφορετικών ρόλων συμμετοχής (ομιλητής, ακροατής, παρευρισκόμενοι) είναι πολιτισμικά καθορισμένη. Έτσι, ένα μέλος μιας κουλτούρας που εισέρχεται σε μια συζήτηση στο πλαίσιο μιας άλλης κουλτούρας, μπορεί να εφαρμόσει συστηματικά τους τρόπους του ή να σηματοδοτήσει διαφορετικούς ρόλους συμμετοχής και διαλεκτικής δραστηριότητας, όπως τη σειρά λήψης του λόγου, αλλάζοντας το θέμα ή εισερχόμενος στην τελική φάση της αλληλεπίδρασης.

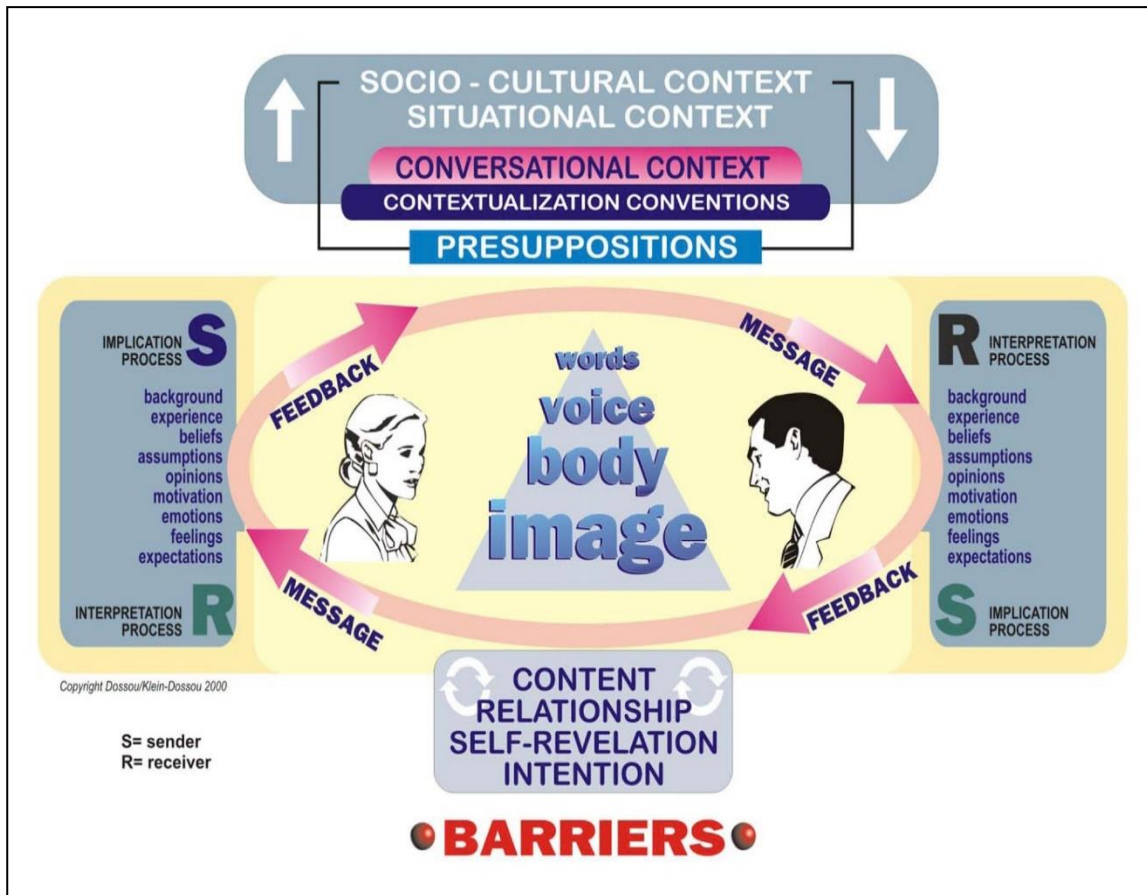
Επιπλέον, υπάρχουν και πολιτισμικά καθορισμένες αλληλουχίες των διαλεκτικών δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, οι πολιτισμοί διαφέρουν σε σχέση με το πόσο καιρό θα πρέπει να επεκταθεί μια μικρή συζήτηση πριν έρθει στο κύριο θέμα της αλληλεπίδρασης.

Ορισμένες καταστάσεις είναι άκαμπτα προκαθορισμένες, αλλά κάποιες άλλες δεν είναι. Στις τελευταίες περιπτώσεις, οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να επαναπροσδιορίσουν την κατάσταση. Για παράδειγμα, εάν το στατικό κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο είναι «ιατρικό», τότε το προκαθορισμένο συγκυριακό πλαίσιο είναι «το γραφείο του γιατρού». Το πλαίσιο αυτό μπορεί να τροποποιηθεί μέσω μιας διαδικασίας διαπραγματεύσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στην κατάσταση. Οι ρόλοι θα μπορούσαν ακόμη και να αναστραφούν.

➤ Συνθήματα πλαιοποίησης

Για να δώσουμε συμβουλές στον ακροατή για το τι εννοούμε με τον όρο αυτόν, χρησιμοποιούμε τα "συνθήματα πλαιοποίησης". Τα μέσα μπορεί να είναι παραγωγιστικά και μη λεκτικά σήματα, αλλαγή κώδικα ή το γέλιο, ή άλλο. Μπορούμε να εννοούμε αυτά που λέμε με αρκετά διαφορετικούς τρόπους: με έμφαση ή ειρωνικά, χαριτολογώντας ή σοβαρά. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, έχουμε αφήσει τον παραλήπτη να ξέρει με συνθήματα πλαιοποίησης, πώς πρέπει να ερμηνευθεί το περιεχόμενο των

εκφράσεων μας. Επίσης, συνθήματα πλαιοποίησης είναι διαφορετικά σε διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς.⁵

⁵ Σε αυτό το θέμα βασιζόμαστε στη δουλειά του John Gumperz and Jenny Cook-Gumperz (cf. Gumperz 1982b).

Διαπολιτισμική επικοινωνία

Η διαπολιτισμική επικοινωνία επροφανώς βασίζεται στην έννοια της διαπροσωπικής επικοινωνίας, καθώς και σε μια έννοια πολιτισμού που θεωρείται ως ένα σύνολο δυναμικών και μετασχηματιστικών διαδικασιών. Υπάρχει όχι μόνο στη σημερινή κοινωνία, αλλά υπήρχε πάντα. Είναι ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο σε ιστορικά καθορισμένο πλαίσιο και την ισορροπία της δύναμης που συνδέονται με το εμπόριο, τους πολέμους, τις μεταναστεύσεις, την αποικιοκρατία και τις κατακτήσεις. Με άλλα λόγια, κάθε φορά που οι συνομιλητές από διαφορετικούς πολιτισμούς συναντιούνται με τις διαφορετικές νοοτροπίες τους και τους διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας τους, αναπόφευκτα εμπλέκονται στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Κάθε συνομιλητής φέρει / δικό του πολιτιστικό υπόβαθρο και την εμπειρία και τα προσαρμόζει στη δυναμική της αλληλεπίδρασης.

Κάθε επικοινωνιακό γεγονός εξαρτάται από το κοινωνικο-πολιτιστικό και βιωματικό υπόβαθρο των εμπλεκόμενων. Με τον πολιτισμό εννοούμε εκείνες τις «συγκεκριμένες νοοτροπίες που είναι κοινωνικά προκαθορισμένες και μέσω των οποίων τα άτομα έρχονται προσωπικά σε επαφή σε ιστορικά καθορισμένο πλαίσιο» (μετάφραση από τα ιταλικά, Sepilli / Guaitini Abbozzo 1974: 30). Αν ένα τέτοιο υπόβαθρο και οι αντίστοιχες νοοτροπίες δεν είναι κοινά, εύκολα γίνονται παρανοήσεις και απαιτείται διαπραγμάτευση του νοήματος για να επιτευχθεί μια κοινή ερμηνεία. Η διαπραγμάτευση του νοήματος (Gumperz 1982a, 1982b) είναι μία από τις κύριες πτυχές της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και αναφέρεται στη διαμόρφωση μιας έκφρασης ή την συμβολική σημασία μιας δράσης. Έτσι, το νόημα, τελικά, αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης από όλους τους συμμετέχοντες σε ένα επικοινωνιακό γεγονός. Οι προσπάθειες για ανταλλαγή και διαπραγμάτευση αντιπροσωπεύουν μια θεμελιώδη στρατηγική διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Ακόμα κι αν επικοινωνιακά διαφορετικοί τρόποι συμπεριφοράς δεν προκαλούν κατ' ανάγκη άμεση αποτυχία της επικοινωνίας, μπορούν να ενσταλάξουν στερεοτυπικές αντιλήψεις και εθνοκεντρισμό. Ανάπτυξη διαπολιτισμικών επικοινωνιακών ικανοτήτων δεν σημαίνει απλώς να αντιλαμβάνεται κανείς τις πολιτιστικές διαφορές σε διάφορες επικοινωνιακές μορφές, αλλά να είναι σε θέση να επικοινωνεί με ανθρώπους με πολιτιστικά (και κοινωνικά) διαφορετικές επικοινωνιακές συνήθειες. Εν συντομία, γνωρίζοντας πώς να διατηρήσουν την επικοινωνιακή και παραγωγική, διαπολιτισμική επικοινωνία είναι σε θέση οι συνομιλητές να επικοινωνήσουν επαρκώς και να ερμηνεύσουν τα σημάδια που αναφέρονται σε ένα άτομο ή ένα πλαίσιο.

Για να κατανοήσουμε ένα τέτοιο θέμα, οι εισφορές από την εθνογραφία του λόγου και της επικοινωνίας (Hymes, 1974) είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Η προσέγγιση αυτή προσφέρει μια συστηματική μεθοδολογία, η οποία τονίζει την αλληλεξάρτηση της γλώσσας, της ομιλίας, της επικοινωνίας και του πολιτισμού σε ιστορικά προκαθορισμένο πλαίσιο και με ισορροπία της εξουσίας. Η ερμηνευτική Κοινωνιογλωσσολογία (Gumperz 1982a) και η έννοια της πλαισιοποίησης, αναλύουν τη διαπολιτισμική επικοινωνία υπό ολιστικούς όρους. Η επιστημονική έρευνα εξετάζει επί του παρόντος την περιγραφή των διαστάσεων αλληλεπίδρασης και τις διαπροσωπικές δυναμικές μαζί με πιθανές αστοχίες στην επικοινωνία.

Για περισσότερη πληροφορία

Argyle, Michael 1975: Bodily Communication. London: Methuen & Co.

1982: Il corpo e il suo linguaggio. Studi sulla comunicazione non verbale. Bologna: Zanichelli [It. trans.].

Birkenbihl, Vera F. 1990: Kommunikationstraining. München: mvg.

1992. L'arte d'intendersi. Ovvero come imparare a comunicare meglio. Milano: FrancoAngeli [It. trans.].

Birkenbihl, Vera F. 1994⁷: Signale des Körpers. Körpersprache verstehen. München: mvg

1979 Segnali del corpo. Come interpretare il linguaggio corporeo. Milano: FrancoAngeli [It. trans.].

De Genova, Nicholas 2016: The "crisis" of the European border regime: Towards a Marxist theory of borders. In International Socialism: A Quarterly Review of Socialist Theory, N.150, www.nicholasdegenova.net

De Grandis, Luigina 1990/1984¹: Teoria e uso del colore. Milano: Mondadori.

Hartman, Taylor 1998/19871: The Color Code. New York: Scribner

Heller, Eva 1998/19891: Wie Farben wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, kreative Farbgestaltung. Hamburg: Rowohlt.

Heller, Eva 2000: Wie Farben auf Gefühl und Verstand wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, Lieblingsfarben, Farbgestaltung. München: Droemer.

Klein, Gabriella B. / Dossou, Koffi M. 2006: Basic Tools for Intercultural Communication. Perugia: Key & Key Communications

2006: Strumenti base per una comunicazione interculturale. Perugia: Key & Key Communications [It. ed.].

Luzzatto, Lia / Pompas, Renata 2001: Il colore persuasivo. Milano: Il Castello srl.

Molcho, Samy 1983: Körpersprache. München: Mosaik Verlag.

1997: I linguaggi del corpo. Como: Lyra libri [It. trans.].

Schwitalla, Johannes 2000: 'Mit Händen und Füßen reden'. Sprachliche und nichtsprachliche Symbolsysteme in der mündlichen Kommunikation. In: Theodor Berchem et al. 2000: Weltwunder Sprache. 10. Würzburger Symposium der Universität Würzburg. Stuttgart: 209-233.

Watzlawick, Paul / Beavin, Janet Helmick / Jackson, Don D. 1967: Pragmatics of Human Communication, New York: Norton & Company

1971: Pragmatica della comunicazione umana, Roma: Astrolabio [It. trans.].

1974: Menschliche Kommunikation. Stuttgart [Germ. trans.]

Weber, Anne 2009: Manual on hate speech. Strasbourg: Council of Europe Publishing

2 ΚΟΙΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΕ ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε κάθε έργο είναι πολύ σημαντικό οι εταίροι του να μοιράζονται ένα κοινό λεξιλόγιο και μία κοινή γλώσσα για να αποφευχθεί τυχόν αμφισημία και αντιφάσεις. Στο έργο RADAR, η ανάγκη αυτή είναι πιο επιτακτική, καθώς το έργο έχει να αντιμετωπίσει σύνθετα και ευαίσθητα θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας, τα οποία περιλαμβάνουν αντιφατικούς όρους και εκφράσεις. Αυτοί δεν είναι στατικοί αλλά εξελίσσονται με την κοινωνική αλλαγή και την αυξημένη συνειδητοποίηση της διαφορετικότητας, η οποία καθιστά το έργο των εταίρων ακόμα πιο δύσκολο.

Για να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο αυτό, Οι εταίροι του έργου RADAR έχουν συμφωνήσει να αποφεύγουν συγκεκριμένους ευαίσθητους όρους και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται συχνά σε επίσημα κείμενα (νόμους, δικαστικές αποφάσεις, γραφειοκρατικά – θεσμικά κείμενα, ομιλίες / συζητήσεις στα ΜΜΕ, ακόμη και σε επιστημονικές – ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις). Ως εκ τούτου, προτείνονται εναλλακτικοί όροι και εκφράσεις που βασίζονται σε κριτική κατανόηση της χρήσης της γλώσσας και σε σχολαστική έρευνα ως προς τους όρους που σχετίζονται με τη λέξη 'φυλή'. Αρχικά προτείνονται όροι στην αγγλική γλώσσα και στη συνέχεια σε άλλες γλώσσες του έργου (Ιταλικά, Πολωνικά, Ολλανδικά, Ελληνικά και Φιλανδικά). Οι περισσότεροι από τους όρους που αντιμετωπίζουμε κριτικά έχουν την τάση της εξαίρεσης και του αποκλεισμού. Στοχεύουν, δηλαδή, κυρίως στην καθιέρωση ιεραρχίας και προκαλούν, ως εκ τούτου, διακρίσεις. Η διαίρεση της ανθρωπότητας σε διαφορετικές φυλές, για παράδειγμα, αποτελεί ένα τέλειο "εργαλείο για την καταπίεση και την εκμετάλλευση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και την άρνηση της πρόσβασής τους σε πολιτιστικά και πολιτικά μέσα και αγαθά, στην εργασία, στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, στη στέγαση και στα πολιτικά δικαιώματα" (Reisigl / Wodak 2001 : 2). Όσο συνεχίζουμε να χρησιμοποιούμε τον όρο «φυλή», απλά διαιωνίζουμε την **εσφαλμένη** αντίληψη ότι στην πραγματικότητα **υπάρχουν** διαφορετικές ανθρώπινες φυλές.

Μόλις ξεπεράσουμε το επίπεδο διχασμού μεταξύ του «Εμείς» και του «Αυτοί», μπορούμε να αρχίσουμε να αναγνωρίζουμε την ποικιλομορφία της κοινωνίας, χωρίς συμπτώματα "δυσχρωματοψίας", δηλαδή χωρίς να αρνούμαστε ότι εξακολουθεί το χρώμα του δέρματος ενός ατόμου να έχει σημαντικές επιπτώσεις στις εμπειρίες του, με βάση μια «φυλετική», κοινωνική ιεραρχία. Πράγματι, η απαλλαγή από **όλους** τους "φυλετικούς" όρους δεν σημαίνει την ταυτόχρονη εξάλειψη του ρατσισμού, και, τελικά, καταδεικνύει ένα λευκό προνόμιο στην ακραία του μορφή (για το λευκό προνόμιο, βλ. McIntosh 1990). Ο ρατσισμός υπάρχει, ενώ οι ανθρώπινες φυλές όχι. Θα ήταν αφελές να σκεφτεί κανείς ότι η αποφυγή ή η αντικατάσταση του όρου «φυλή» θα σημαίνει αυτόματα ότι ο ρατσισμός θα ξεπεραστεί. Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η επιλογή των λέξεων έχει σημασία στο μέτρο που οι λέξεις αντικατοπτρίζουν τη νοοτροπία μας και ως εκ τούτου, την αντίληψή μας για την πραγματικότητα. Οι όροι αυτοί πρέπει να ερμηνεύονται σε μια πολυδιάστατη προοπτική σε σχέση με κοινωνικές, πολιτιστικές, βιολογικές και πολιτικές-ιδεολογικές μεταβλητές, που προσδιορίζονται ιστορικά ως γλωσσικές δράσεις και πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις (Jackson 1987: 8, Reisigl / Wodak, 2005: 18; Goodman / Moses / Jones 2012). Έτσι, ενώ ο όρος «φυλή» έχει σαφώς επικριθεί από βιολογική και γενετική άποψη, καθώς και από κοινωνικο-ανθρωπολογική σκοπιά (Hazard 2011, Reisigl / Wodak 2005), το φαινόμενο του ρατσισμού συνεχίζει να υφίσταται. Όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για τον όρο «φυλή», που βρίσκουμε προβληματικό, αλλά δεν αρνούμαστε την ποικιλομορφία, τις διαφορές ή τους αγώνες των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων στις κυριαρχούμενες από τους λευκούς / ηγεμονικές κοινωνίες (De Genova 2005, Delgado / Stefancic 2000, Hazard 2011, Lewis 2003, Roberts et al. 2008). Η πρόθεσή μας είναι να ξεπεράσουμε το διαχωρισμό «Εμείς – Αυτοί» με την ταυτόχρονη αναγνώριση της διαφοράς στο πνεύμα του αμοιβαίου σεβασμού και της

ενσωμάτωσης. Επιπλέον, πρέπει να έχουμε κατά νου ότι ορισμένοι όροι έχουν διαφορετική χροιά ιδωμένοι από «εσωτερική» ή «εξωτερική» προοπτική (Βλέπε πίνακα 1).

Σε γενικές γραμμές, χρειάζεται να λάβουμε υπόψη μας τα ακόλουθα: αρχικά, την κοινωνιογλωσσολογική δυναμική (sociolinguistic dynamic), όπου ένας συγκεκριμένος όρος έχει αποκτήσει μία κοινωνική και ιστορική ερμηνεία. Έπειτα, την πραγματογλωσσική δυναμική (pragmalinguistic dynamic), όπου η σημασία ενός συγκεκριμένου όρου ορίζεται από την χρήση του σε ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό περιβάλλον και σε μια δεδομένη κοινωνική κατάσταση (Duranti 2007, 2009). Τέλος, την πλαισίωση (contextualisation) ενός όρου στην καθομιλουμένη.

Τέλος, πρέπει επίσης να έχουμε κατά νου ότι ορισμένοι όροι έχουν διαφορετική χροιά ανάλογα με την προοπτική (εσωτερική ή εξωτερική) του παρατηρητή (βλ. ακόλουθο πίνακα).

Δικαστές και αξιωματούχοι επιβολής του νόμου συχνά έχουν να αντιμετωπίσουν μία ευαίσθητη διαλεκτική μεταξύ μιας γενικής, συμπαραδηλωτικής (connotative) έννοιας κάποιων προσβλητικών λέξεων και της χρήσης των λέξεων αυτών σε συγκεκριμένα, συγκυριακά πλαίσια (situational contexts) με νόημα διαφορετικού σκοπού. Με άλλα λόγια, οι επαγγελματίες που εργάζονται κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας πρέπει να γνωρίζουν το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο, το συγκυριακό πλαίσιο και το πλαίσιο της καθομιλουμένης στο οποίο εμφανίζεται ένας συγκεκριμένος όρος ή έκφραση (Dossou / Klein / Ravenda 2016: 11).

Με αυτή την έννοια, εφόσον η έρευνα μας πραγματοποιείται μέσα σε ένα πλαίσιο νόμων και νομοθεσιών μιας κοινωνίας που κυριαρχείται από τους «λευκούς», θα πρέπει να ασκείται κριτική σκέψη ως προς τη χρήση ορισμένων όρων τόσο σε νομικό πλαίσιο όσο και σε οποιαδήποτε άλλο δημόσιο λόγο στο πλαίσιο της κοινωνίας των «λευκών».

2.2 ΚΟΙΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Η ακόλουθη λίστα περιλαμβάνει μερικούς από τους πιο προφανείς, ευαίσθητους όρους και εκφράσεις καθώς και προτάσεις εναλλακτικής χρήσης της ορολογίας:

Κοινοί όροι προς αποφυγή	Ερμηνεία / εναλλακτική πρόταση
φυλή / φυλετικός	Προς αποφυγή σε όλα τα πλαίσια. Είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο (Hazard 2011) ότι βιολογικά υπάρχει μόνο μια ανθρώπινη φυλή. Ωστόσο, ο όρος “φυλή” εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως κοινωνικό κατασκευάσμα (Machery/Faucher 2005, μεταξύ άλλων), στόχος του οποίου είναι να προκαλεί διαχωρισμό και να ασκεί εξουσία σε μια κοινωνική ομάδα που εκλαμβάνεται ή προσδιορίζεται ως κατώτερη από μια άλλη κυρίαρχη, κοινωνική ομάδα. Σε διαφορετικά κοινωνικά και κοινωνικο – οικονομικά περιβάλλοντα, οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες εκλαμβάνουν ορισμένα τμήματα του πληθυσμού ως: διαφορετικά από άλλες ομάδες ως προς την εθνικότητα, συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά (π.χ. χρώμα δέρματος, υφή μαλλιών, σχήμα προσώπου), το πολιτιστικό υπόβαθρο, τη θρησκεία, τις πεποιθήσεις, τη γλώσσα, την καταγωγή, το γενεαλογικό δέντρο, τη μεταναστευτική κατάσταση ή οποιαδήποτε άλλη διαφορά που οδηγεί σε ρατσισμό και ξενοφοβία (Ορισμός προερχόμενος από τους Ιταλούς Εταίρους του έργου RADAR). Για το σκοπό αυτόν, προτείνουμε την αποφυγή και/ή την αντικατάσταση των όρων “φυλή” και “φυλετικός”. Ο όρος “φυλετικός” μπορεί να αντικατασταθεί από τον όρο “ρατσιστικός” και σε εκφράσεις

	όπως “φυλετική διάκριση” η έκφραση να γίνεται “ρατσιστική διάκριση”, η φράση “φυλετικό έγκλημα” να γίνει “ρατσιστικό έγκλημα”, το “φυλετικό κίνητρο” να γίνει “ρατσιστικό κίνητρο”. Με άλλα λόγια, ακόμη και σε περιπτώσεις που η χρήση του όρου “φυλή” δεν στοχεύει στη δημιουργία διακρίσεων αλλά στην περιγραφή μίας κατηγορίας, θα πρέπει και πάλι να αποφεύγεται. Σε αυτές τις περιπτώσεις, θα πρέπει κατά προτίμηση να αναφέρεται η συγκεκριμένη κατηγορία (π.χ. χρώμα δέρματος, εθνικότητα κλπ). Από αυτή την άποψη, η ρατσιστική διάκριση μπορεί να οριστεί ως διάκριση που στηρίζεται στη λανθασμένη υπόθεση ότι υπάρχουν ανθρωπίνες φυλές. Προτείνουμε τον ορισμό της ρατσιστικής διάκρισης ως εξής: • Το ανήκειν σε ένα έθνος -ως προς την καταγωγή, την εθνικότητα, την υπηκοότητα, τα νομικά πλαίσια, τη γεωγραφική καταγωγή, τα παρατηρήσιμα ή υποθετικά εμφανισιακά χαρακτηριστικά • Το εθνικο-πολιτιστικό ανήκειν -ως προς την καταγωγή, τη θρησκεία, τις απόψεις, τη γλώσσα, τις παραδόσεις • Το κοινωνικό ανήκειν -ως προς το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο και τη μεταναστευτική κατάσταση
μαύρος / λευκός	Παρά το γεγονός ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο οι όροι αυτοί (black / white) είναι ευρέως αποδεκτοί, σε άλλες χώρες οι όροι αυτοί μπορεί να είναι εκτενώς αντιφατικοί, ανάλογα με το πλαίσιο επικοινωνίας. Για τους εσωτερικούς σκοπούς του έργου, δίνεται προσοχή στη χρήση των όρων “μαύρος” (black) and “λευκός” (white) και χρησιμοποιούνται μόνο για τον προσδιορισμό κοινωνικών κατηγοριών ή όπου οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται για αυτοπροσδιορισμό.
μη-λευκός	Ο όρος “μη-λευκός” (non-white)” υπονοεί μία ηγεμονία λευκών και ότι όλες οι άλλες εθνικότητες περιστρέφονται γύρω της. Αποτελεί ιδιαίτερος προβληματικό όρο και θα πρέπει να αποφεύγεται.
έγχρωμος	Ο όρος “έγχρωμος” (coloured) θα πρέπει να αποφεύγεται σε όλα τα πλαίσια. Στην αγγλική γλώσσα, τόσο στην Αμερική όσο και στο Ηνωμένο Βασίλειο θεωρείται <u>ιδιαιτέρως προσβλητική λέξη</u>. Είναι αποδεκτός όρος αποκλειστικά στην αγγλική γλώσσα της Νοτίου Αφρικής για τον προσδιορισμό συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων⁶. Οι όροι που χρησιμοποιούνται κυρίως στη αγγλική γλώσσα στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι BME (Black and Minority Ethnic) και BAME (Black, Asian and Minority Ethnic). Αυτοί οι όροι είναι γενικώς αποδεκτοί, ωστόσο μαρτυρίες⁷ δείχνουν ότι τέτοιου είδους ορολογία είναι πάντοτε ευαίσθητη και εξελίσσεται συνεχώς προσπαθώντας να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Συγκεκριμένα ο αγγλικός όρος “person of colour”, ο οποίος θα μπορούσε να αποδοθεί στα ελληνικά με τη φράση “άνθρωποι κάθε χρώματος” ή “άνθρωποι όλων των χρωμάτων” παρουσιάζει ενδιαφέρον. Κάποιες ομάδες τον χρησιμοποιούν (π.χ. “Writers of Colour”⁸) ενώ άλλοι τον απορρίπτουν⁹. Πρόκειται για έναν από εκείνους τους όρους που χρησιμοποιείται καλύτερα από την ίδια την ομάδα, εάν το επιλέξει για αυτοπροσδιορισμό (πρβ. “εσωτερική” και “εξωτερική” χρήση της γλώσσας). Ο όρος “ορατές μειονότητες” (visible minorities) ελέγχεται κι αυτός ως προς την ορθότητά του

⁶ <http://goo.gl/XGC5rC>; εξηγείται επίσης σε συνέντευξη με άτομο από Νότια Αφρική.

⁷ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/may/22/black-asian-minority-ethnic-bame-bme-trevor-phillips-racial-minorities>

⁸ <http://mediadiversified.org/>

⁹ <http://www.npr.org/blogs/codeswitch/2014/11/07/362273449/why-we-have-so-many-terms-for-people-of-color> και <http://www.ohrc.on.ca/en/racial-discrimination-race-and-racism-fact-sheet> (ο τελευταίος αναφέρεται στις ΗΠΑ).

	(ομοίως). Ο όρος “φυλετικοποιημένο πρόσωπο” (racialised person) ή “φυλετικοποιημένη ομάδα” (racialised group) χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ ¹⁰ και όλο και περισσότερο στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η διάκριση στη χρήση μεταξύ των όρων Μαύρος και Αφροαμερικανός (African-American) μπορεί επίσης να παρουσιάζει ενδιαφέρον σε αυτή τη συζήτηση ¹¹ , μολονότι ο όρος Αφροαμερικανός χρησιμοποιείται κυρίως στην Αμερική.
μιγάς / μικτός (mixed race)	Ο όρος “μιγάς” (mixed race) θα πρέπει να αποφεύγεται , αλλά όχι και οποιαδήποτε αναφορά στη “μίξη” (mixed) γενικότερα. Το πρόβλημα παραμένει στη χρήση του όρου “φυλή” στην απόδοση του αγγλικού όρου “mixed race” ως “μικτής φυλής” στα ελληνικά. Οι φράσεις “ μικτή κληρονομιά ” (Mixed heritage) ή “ μικτή/πολλαπλή καταγωγή ” (mixed parentage) φαίνονται να προτιμούνται περισσότερο από τα άτομα που ανήκουν στις ομάδες αυτές ¹² .
αυτόχθων	ντόπιος
μετανάστης	μετανάστης ¹³ , (international presences) (Pizza/Ravenda eds. 2012).
Ξένος / αλλοδαπός	Η λέξεις “ξένος / αλλοδαπός” (foreigner) δεν είναι προσβλητικές από μόνες τους αλλά μπορεί να γίνουν προσβλητικές εάν χρησιμοποιηθούν σε λάθος πλαίσιο. Εναλλακτικά θα πρέπει να προτιμάται η αναφορά στην εθνικότητα, π.χ. Πολωνοί, Πακιστανοί, κλπ αντί για ξένοι / αλλοδαποί εάν είναι απαραίτητη μια σχετική αναφορά.
παράνομος / παράτυπος / λαθρομετανάστης	Ο επίσημος όρος στην αγγλική γλώσσα, όπως προτείνεται από τα Ηνωμένα Έθνη είναι “παράτυπος μετανάστης” (irregular migrant) ή “ μετανάστης χωρίς έγγραφα/χαρτιά ” (undocumented migrant) ¹⁴ . Ωστόσο, παρά τους κανονισμούς των Ηνωμένων Εθνών, στο σύγχρονο Ευρωπαϊκό πλαίσιο, που κυριαρχείται από υψηλή κοινωνική ένταση σε σχέση με την μετανάστευση και τους συχνούς συσχετισμούς με το έγκλημα και την τρομοκρατία, ο όρος “παράτυπος” δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την απουσία εγγράφων, αλλά συχνά σχετίζεται με εγκλήματα ή παράνομες δραστηριότητες, αυξάνοντας την αντίληψη του φόβου και του κινδύνου. Εμείς, ωστόσο, προτείνουμε να χρησιμοποιούμε μόνο τον όρο “ μετανάστης χωρίς έγγραφα/χαρτιά ” (βλ. Nicholas De Genova 2002, 2005).

Πίνακας 1

¹⁰ <http://www.ohrc.on.ca/en/racial-discrimination-race-and-racism-fact-sheet>

¹¹ <http://www.blackstudies.org.uk/conference-and-events/blackness-in-britain-2015/>

¹² Βλ. <http://www.mix-d.org>, μεταξύ άλλων πηγών.

¹³ Βλ. <http://picum.org/picum.org>

¹⁴ <http://picum.org/picum.org>

3 ΓΕΝΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.1 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΧΡΗΣΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΕ ΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ¹⁵

Χρήση γλώσσας σε νόμους ενάντια στον ρατσισμό και τις διακρίσεις

Μια σύγκριση της ορολογίας που χρησιμοποιείται στους νόμους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συμμετέχουν στο έργο RADAR (Φινλανδία, Ελλάδα, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο) έχει δείξει ότι όλες οι χώρες έχουν αντιρατσιστικούς νόμους, και όλοι καταδικάζουν απερίφραστα κάθε πράξη διάκρισης με βάση το χρώμα του δέρματος και την εθνική καταγωγή ή οποιαδήποτε πράξη η οποία υποδαυλίζει το μίσος και τη βία ενάντια σε εκείνους που είναι (ή θεωρούνται) να είναι μέλη μιας «φυλετικής» ή εθνοτικής ομάδας. Από την άποψη αυτή, ωστόσο, δεν είναι σαφές αν υπάρχει διαφορά μεταξύ «φυλετικής» και «εθνοτικής» ομάδας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2000 καθιέρωσε την οδηγία 2000/43 / ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (ΕΕ L 180 της 19/07/2000 σ 0022 – 0026; Council Directive 2000/43 / ΕΚ, της 29ης Ιουνίου 2000), στην οποία έχουν όλα τα κράτη μέλη να αναφέρονται όταν θέτουν τους δικούς τους νόμους. Το διαφορετικό κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο κάθε χώρας σημαίνει ότι οι νόμοι μπορεί να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται με διαφορετικό τρόπο.

Τα ακόλουθα σημεία παρουσιάζουν ενδιαφέρον:

- 1) Η **Ελλάδα**, η **Πολωνία** και το **Ηνωμένο Βασίλειο** καταδικάζουν ρητά δραστηριότητες που αποσκοπούν στην υποκίνηση μίσους εναντίον άλλων ατόμων ή ομάδων με βάση την υποτιθέμενη συμμετοχή σε ομάδες που ορίζονται κυρίως από τη «φυλή»¹⁶ ή το χρώμα του δέρματος, αλλά υπάρχουν κάποιες διαφορές. Σε ορισμένες χώρες, ο νόμος μιλά για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να παρατηρηθούν τέτοιες πρακτικές σε γραπτό υλικό (Κάτω Χώρες), ενώ σε άλλα νομικά συστήματα (Ιταλία) η πτυχή αυτή δεν είναι σαφής και οποιαδήποτε ένδειξη ή υπόδειξη είναι γενική.
- 2) Τα νομικά συστήματα της **Ελλάδας**, της **Ιταλίας** και της **Πολωνίας** λαμβάνουν ως δεδομένο την ύπαρξη «φυλών» ή άλλων βιολογικών διαφορών μεταξύ των ανθρώπων. Η νομοθεσία του **Ηνωμένου Βασιλείου** (καθώς και άλλες εθνικές νομοθεσίες, όπως οι Σκωτσέζοι Νόμοι) και ιδιαίτερα οι **Φινλανδικοί** νόμοι φαίνονται πιο προσεκτικοί ή τουλάχιστον ισορροπημένοι σε αυτό το σημείο. Εφόσον στην ιταλική, πολωνική και Ελληνική νομοθεσία αναφέρεται η λέξη «φυλή», κατά τη γνώμη μας, αυτό δείχνει ότι οι χώρες αυτές ενστερνίζονται την επιστημονικά λανθασμένη πεποίθηση της υποδιαίρεσης της ανθρωπότητας σε διαφορετικές φυλές. Οι νόμοι τους καταδικάζουν τις δραστηριότητες και το μίσος προς τις άλλες «φυλές», ωστόσο, από τη χρήση του όρου «φυλή» επιδεικνύουν την πίστη τους για την ύπαρξη ξεχωριστών, διακριτών ανθρωπίνων «φυλών». Αυτό δείχνει πόσο αυτή η πεποίθηση είναι βαθιά ριζωμένη στην καθημερινή ζωή, καθώς και στην πολιτική και τους νομικούς θεσμούς. Το Διοικητικό

¹⁵ Βασισμένο στο RADAR: Laws and Judgments Analysis (Project Report) by Enrico Caniglia and Gabriella B. Klein (βλέπε:

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FLAWS_and_JUDGMENTS)

¹⁶ Για να υπογραμμίσουμε την κριτική μας θέση απέναντι σε αυτή την άποψη, χρησιμοποιούμε μονά εισαγωγικά. Όταν γίνεται αναφορά σε πηγή, χρησιμοποιούμε τα διπλά εισαγωγικά.

Συμβούλιο της Ολλανδίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα εξηγεί την έννοια της φυλής στο νόμο περί ίσης μεταχείρισης σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων σε αδρές γραμμές. Περιλαμβάνει, επίσης, το χρώμα, την καταγωγή και την εθνική ή εθνοτική καταγωγή (Papers II 1990-91, 22 014, αρ. 3, σελ. 13).

- 3) Οι λέξεις «φυλή» και «φυλετικός» είναι επίσης παρούσες στις οδηγίες κατά των διακρίσεων της ΕΕ που έχουν τεθεί σε ισχύ από το 2000. Η «οδηγία για τη φυλετική ισότητα» αναφέρει τις διακρίσεις με το αιτιολογικό της «φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής» και σε σχέση με το χώρο εργασίας και της «θρησκείας ή πεποιθήσεων»¹⁷. Παρ' όλα αυτά αναφέρεται ρητά ότι «Η Ευρωπαϊκή Ένωση απορρίπτει τις θεωρίες που προσπαθούν να καθορίσουν την ύπαρξη χωριστών ανθρωπίνων φυλών. Η χρήση του όρου "φυλετική καταγωγή" στην παρούσα οδηγία δεν συνεπάγεται την αποδοχή τέτοιων θεωριών»¹⁸. Αυτό φαίνεται να είναι αντιφατικό. Εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποδέχεται τις θεωρίες σχετικά με την ύπαρξη χωριστών ανθρωπίνων φυλών, τότε δεν είναι σαφές γιατί ο όρος «φυλή» χρησιμοποιείται. Αν ο λόγος είναι η έλλειψη ενός καλύτερου όρου, αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί στην οδηγία.

Φαίνεται ότι οι παραπάνω νομοθεσίες των κρατών μελών (Φινλανδία, Ελλάδα, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο), δεν αναφέρονται ρητά σε αυτό το σημείο στα εθνικά, έννομα κείμενά τους, αφήνοντας την έννοια διφορούμενη.

- 4) Οι όροι ξеноφοβία και ξеноφοβικός δεν χρησιμοποιούνται ποτέ.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι οι έξι ευρωπαϊκές χώρες έχουν νόμους που τιμωρούν την υποκίνηση μίσους ενάντια στους ανθρώπους με βάση το χρώμα του δέρματός τους ή της εθνικής τους προέλευσης. Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, για παράδειγμα, το Ποινικό Δίκαιο τιμωρεί βίαιες πράξεις και πράξεις μίσους όταν παρακινούνται από κακία ή κακή θέληση εναντίον ανθρώπων σε σχέση με τη συμμετοχή τους ή την υποτιθέμενη συμμετοχή σε «φυλετική» ομάδα ή εθνική ομάδα προέλευσης. Στην **Ιταλία**, επίσης, ένα αδίκημα και μια βίαιη πράξη μπορούν να οριστούν ως «ρατσιστικά» ή «εθνικά» υποκινούμενα. Στην **Ελλάδα**, οι νόμοι τιμωρούν την υποκίνηση βίας ή τη ρητορική μίσους: αν κάποιος δημοσίως υποδαυλίζει, προκαλεί ή διεγείρει βιαιοπραγίες εναντίον ενός ατόμου ή μιας ομάδας για **το χρώμα του δέρματος, τη θρησκεία τους, ή την εθνική καταγωγή** με τρόπο που θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη και τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα οποιουδήποτε προσώπου. Στις **Κάτω Χώρες**, το Ποινικό Δίκαιο τιμωρεί πράξεις που υποκινούν το μίσος ή διακρίσεις κατά προσώπων ή βία κατά προσώπων ή περιουσιακών στοιχείων εξαιτίας της «φυλής», της θρησκείας, της εθνικής καταγωγής ή του χρώματος του δέρματος.

Ορισμός διακρίσεων που βασίζονται σε ρατσισμό και ξеноφοβία στα νομικά κείμενα

Παρακάτω περιγράφουμε πώς τα νομικά κείμενα καθορίζουν το ρατσισμό¹⁹ και τις διακρίσεις με βάση τον ρατσισμό και την ξеноφοβία.

Στην **Πολωνία**, ο Ποινικός Κώδικας ορίζει τις διακρίσεις πολύ ευρέως ως κάθε πράξη που περιέχει: **επίθεση σε ένα άτομο ή ομάδα, παραβίαση της αξιοπρέπειας και της σωματικής ή ψυχικής**

¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2014, "Equality: EU rules to tackle discrimination now in place in all 28 EU Member States", Press Release, Brussels, 17 January 2014; Βλέπε επίσης "Press pack: Report on application of the directives and annexes" http://ec.europa.eu/justice/newsroom/discrimination/news/140117_en.htm; "European Commission – Tackling discrimination": http://ec.europa.eu/justice/discrimination/index_en.htm

¹⁸ Υποσημείωση 6 στην Απόφαση του Συμβουλίου 2000/43/EC of 29 June 2000, που εφαρμόζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των ατόμων ανεξάρτητα από τη φυλετική ή εθνική καταγωγή, Official Journal L 180, 19/07/2000 P. 0022 – 0026.

¹⁹ Δεν λαμβάνονται υπόψη εδώ άλλου είδους διακρίσεις όπως οι διακρίσεις που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό, το φύλο, την ηλικία ή την αναπηρία.

ακεραιότητας ενός ατόμου ή μίας ομάδας ατόμων, παραβίαση του δικαιώματος ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων να διατηρήσουν την ταυτότητα και την αυτονομία τους, επιβαρυντική κακοποίηση σε ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων.

Ο **Σκωτσέζικος νόμος** βλέπει ρατσιστικά επιδεινωμένη συμπεριφορά όταν "αμέσως πριν, κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά τη διεξαγωγή της συμπεριφορά ή ενέργειας ο δράστης εκδηλώνει προς το πρόσωπο που πλήττεται **κακία και κακές προθέσεις** που βασίζονται στην ομάδα που εντάσσεται το συγκεκριμένο άτομο (ή υποτιθέμενη ομάδα) **βάση της 'φυλής'**, ή όταν η συμπεριφορά ή ενέργεια έχει ως κίνητρο (συνολικά ή εν μέρει) την κακία και την κακή πρόθεση προς τα μέλη της «φυλετικής» ομάδα με βάση τη συμμετοχή τους αυτή την ομάδα»(Ποινικό Δίκαιο (Ενοποίηση) (Scotland) Act 1995).

Στη **Φινλανδία**, «η συμπεριφορά προς ένα άτομο που είναι λιγότερο ευνοϊκή από ό, τι προς ένα άλλο πρόσωπο αντιμετωπίζεται ως ανάλογη κατάσταση (άμεση διάκριση)" και ως έμμεση διάκριση ορίζεται «μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη προοπτική, κριτήριο ή πρακτική που θέτει ένα άτομο σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η εν λόγω διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική έχει ένα αποδεκτό στόχο και τα μέσα που χρησιμοποιούνται είναι κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη αυτού του στόχου (έμμεση διάκριση) ".

Ο ίδιος ορισμός και αναφορά στην έμμεση διάκριση πραγματοποιείται και στο Ελληνικό Δίκαιο, όπου μπορεί να χαρακτηριστεί ως "διάκριση" και η παρενόχληση που εκδηλώνεται μέσα από μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με μια απαγόρευση λόγω διάκρισης, με σκοπό ή αποτέλεσμα την **προσβολή της αξιοπρέπειας** ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.

Στην **Ιταλία** ως διάκριση ορίζεται κάθε "διάκριση, αποκλεισμός, περιορισμός ή προτίμηση με βάση τη φυλή, το χρώμα, την καταγωγή ή την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και πρακτικές, και η οποία έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα να εξαλείψει ή να υπονομεύσει την αναγνώριση, την απόλαυση ή την άσκηση, σε συνθήκες ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή και σε κάθε άλλο τομέα της δημόσιας ζωής» (Νομοθετικό Διάταγμα της 25ης Ιουλίου, 1998, Ν. 286).

Στις **Κάτω Χώρες**, ο όρος "διακρίσεις", σύμφωνα με το άρθρο 90 του ολλανδικού Ποινικού Κώδικα ορίζεται ως "οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός, περιορισμός ή προτίμηση, τα οποία μπορεί να έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα την αναίρεση ή εξασθένηση της αναγνώρισης, απόλαυσης ή της άσκησης αυτών, σε συνθήκες ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό ή κοινωνικό ή πολιτιστικό τομέα ή σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής". Η κατηγορία της «φυλής», σύμφωνα με το νομοθέτη, σε σχέση με την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 1 της Διεθνούς σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων, περιλαμβάνει επίσης τις διακρίσεις με βάση **το χρώμα, την καταγωγή ή την εθνική ή εθνοτική καταγωγή**. Επίσης, ο ολλανδικός Ποινικός Κώδικας (1991), art 137, c-g καθορίζει τη διάκριση (πέρα από το σεξ και τον γενετήσιο προσανατολισμό) ως σχετιζόμενο με **"τη φυλή, τη θρησκεία ή τις προσωπικές πεποιθήσεις"**.

Επικοινωνιακά στοιχεία που ορίζονται ως προσβλητικά ή ως περίπτωση «φυλετικής» / εθνοτικής διάκρισης

Κανένας από τους νόμους των χωρών εταίρων του RADAR δεν περιλαμβάνει ορισμό των αντικειμένων / λέξεων / εκφράσεων / χειρονομιών / συμβόλων κ.λπ. που συνιστούν διάκριση ή ρατσισμό, με εξαίρεση την Πολωνία. Στην περίπτωση αυτή, η νομική ερμηνεία του αδικήματος που παρουσιάζεται στην επίσημη βάση δεδομένων για τον Κώδικα και τα άρθρα που ορίζουν ότι αποτελεί προσβολή ή περιφρόνηση ένας δυνητικά προσβλητικός χαρακτήρας που μπορεί να πάρει τη μορφή χειρονομίας με ανάρμωση συμπεριφορά, π.χ. άρνηση μιας χειραψίας. Επιπλέον, ο **Πολωνικός Ποινικός Κώδικας** τιμωρεί την

παρότρυνση σε μίσος λόγω φυλετικής, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής και την πίστη ή την έλλειψη πίστης. Τιμωρεί την παραγωγή, πώληση και μεταφορά των προϊόντων, τα οποία είναι φορείς του περιεχομένου που προωθεί την παρότρυνση σε μίσος.

Σύμφωνα με τη Δημόσια Πράξη Τάξης (Δημόσιο Δίκαιο Ηνωμένου Βασιλείου), ένα άτομο που δημοσιεύει ή διανέμει γραπτό υλικό το οποίο είναι απειλητικό, υβριστικό ή προσβλητικό είναι ένοχο αδικήματος, εάν: (α) σκοπεύει με αυτόν τον τρόπο να ξεσηκώσει το φυλετικό μίσος, ή (β) μελετώντας όλες τις περιστάσεις, το «φυλετικό» μίσος είναι πιθανό με αυτόν τον τρόπο να υποκινείται.

Είναι το έργο του δικαστή, ο οποίος καθορίζει πότε, πού και πώς πραγματοποιείται παρότρυνση σε μίσος και υποκινείται αρνητική στάση ενάντια σε άλλους ανθρώπους για διαφορετικό χρώμα δέρματος, θρησκεία ή εθνική καταγωγή.

Σε κάθε χώρα, οι παραβάτες μπορεί να τιμωρηθούν για «φυλετικά» φορτισμένες ενέργειες, ενώ η «φυλετική» επιδείνωση μπορεί να προστεθεί ως πρόσθετη επιβάρυνση για άλλα αδικήματα (όπως φόνο, ανθρωποκτονία, επίθεση, κλπ). Εάν ένα αδικήμα έχει μια «φυλετική» επιβάρυνση, η ποινή (στερητική της ελευθερίας ή πληρωμή, κ.λπ.) παρατείνεται, ανάλογα με τη σοβαρότητα του τι ορίζεται ως «φυλετική κατάχρηση».

Ο **Ολλανδικός** Ποινικός Κώδικας ορίζει ως προσβλητικό και άξιο τιμωρίας ένα «πρόσωπο που δημόσια, είτε προφορικά, είτε γραπτά, είτε με την εικόνα, κάνει σκόπιμα μια δυσφημιστική δήλωση για μια ομάδα προσώπων για λόγους φυλής, θρησκείας ή προσωπικών πεποιθήσεων [...]» (art 137c).

Κατηγορίες που χρησιμοποιούνται στα νομικά κείμενα από την 'φυλετική' / εθνοτική συλλογή για τον προσδιορισμό των διακρίσεων

Αυτή η ενότητα σχολιάζει σχετικά με τη χρήση των κατηγοριών από τη 'φυλετική' / εθνοτικές συλλογή, όπως "έγχρωμος" (σε εθνικές παραλλαγές), «φυλή», «μαύρος», «λευκός» κλπ σε νομικά κείμενα (νόμους και αποφάσεις). Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι κατηγορίες που προκύπτουν είναι από τα κείμενα που συνέταξε η κοινωνικά κυρίαρχη ομάδα (δηλαδή λευκοί άντρες), που καθορίζει το νόημά τους. Με άλλα λόγια, ο ίδιος όρος μπορεί να έχει μια εντελώς διαφορετική σημασία και χροιά όταν χρησιμοποιείται σε μη κυρίαρχη κοινωνική ομάδα. Αυτό θα διευκρινιστεί παρακάτω.

Σύμφωνα με το ILO, IOM, OHCHR στη Διεθνή Μετανάστευση, ρατσισμό, διακρίσεις και ξενοφοβία (2001), ο ρατσισμός και η ξενοφοβία είναι δύο διαφορετικές έννοιες. Σύμφωνα με τους ορισμούς της παραπάνω οργάνωσης, «Ο ρατσισμός είναι ένα ιδεολογικό κατασκεύασμα που αποδίδει μια συγκεκριμένη φυλή ή / και εθνική ομάδα σε θέση ισχύος έναντι των άλλων επί τη βάση των φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών, καθώς και του οικονομικού πλούτου, που αφορά ιεραρχικές σχέσεις, όπου η «ανώτερη» φυλή ασκεί την κυριαρχία και τον έλεγχο πάνω στους άλλους», ενώ «η ξενοφοβία περιγράφει τις στάσεις, προκαταλήψεις και συμπεριφορές που απορρίπτουν, αποκλείουν και συχνά δυσφημούν άτομα, με βάση την αντίληψη ότι είναι ξένοι ή οι αλλοδαποί στην κοινότητα, την κοινωνία ή την εθνική ταυτότητα».

Ο ευαίσθητος όρος «φυλή / φυλετικός» χρησιμοποιείται σε κάθε **ιταλικό** νόμο και σε αρκετούς **ελληνικούς** νόμους και στα αντίστοιχα συντάγματά τους. Επιπλέον, ο γενικός όρος «φυλή» χρησιμοποιείται στον Κώδικα Εργασίας στην **Πολωνία**.

Αντίθετα, στο **Ηνωμένο Βασίλειο** ο Νόμος μιλά για υποτιθέμενη (από τον δράστη) «ιδιότητα μέλους στη φυλή ή άλλες ομάδες». Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να υπάρξει μια «φυλετική» καθορισμένη ομάδα (μια ομάδα μαύρων ανθρώπων, μια ομάδα ασιατών ανθρώπων κλπ), οι οποίοι θα βιώσουν το ρατσισμό με βάση την (υποτιθέμενη) «φυλή». Ο **Ολλανδικός** νόμος μιλά για «τη φυλή, τη θρησκεία ή τις προσωπικές πεποιθήσεις», όπου ο όρος 'φυλή' περιλαμβάνει την αναφορά στο χρώμα και την εθνικότητα. Τέλος, στη

Φινλανδία τα νομικά κείμενα δεν χρησιμοποιούν όρους που σχετίζονται με τη 'φυλή', αλλά το «έθνος» ή την «αλλοδαπότητα».

Στην **Ιταλία** νομικά κείμενα χρησιμοποιούν επίσης όρους, όπως: **το χρώμα, την καταγωγή, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή (ή απλά "προέλευση"), τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και πρακτικές.**

Χρήση γλώσσας σε δικαστικές αποφάσεις

Ως γενικό αποτέλεσμα από την ανάλυση των δικαστικών αποφάσεων στις έξι χώρες, μπορούμε να δηλώσουμε τα εξής:

1. **φυλή / φυλετικός:** Στις αποφάσεις προκύπτει σιωπηρά ότι υπάρχουν 'φυλές'.

Ωστόσο, δεν είναι σαφές αν ο όρος 'φυλή' αναφέρεται σε κάτι που υπάρχει πραγματικά ή ως απλή κοινωνική κατάταξη. Στους νόμους πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο όρος 'φυλή' δεν αποτελεί ένα «γεγονός», αλλά μια κατασκευασμένη ταξινόμηση που δεν περιγράφει κάθε φυσική ή αντικειμενική πραγματικότητα.

Αυτό που είναι επίσης αμφίβολο είναι η διάκριση μεταξύ 'φυλής' και «εθνικότητας» σε αυτά τα κείμενα: είναι πιθανό ότι η «εθνικότητα» χρησιμοποιείται εδώ για να διακρίνουν τους ανθρώπους που διατηρούν τα αρχικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά (όπως η εθνικότητα της Σενεγάλης για ένα μετανάστη που γεννήθηκε στη Σενεγάλη και διαβιώνει στην Ευρώπη), ενώ η λέξη 'φυλή' χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει έναν ορισμένο τύπο των μεταναστών (ειδικά με φυσικά μεγάλες διαφορές) ή οι σχετιζόμενοι απόγονοι των μεταναστών, οι οποίοι έχουν χάσει πλέον τα πρωτότυπα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, αλλά εξακολουθούν να διακρίνονται κυρίως από το χρώμα του δέρματος. Θα πρέπει, επίσης, να διευκρινιστεί η σημαντική αυτή διάκριση.

Οι Ολλανδικές αποφάσεις από τον ολλανδικό φορέα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δηλώνουν ότι η Ακαδημία «θα συσχεφθεί στην έννοια της φυλής, όπως ορίζεται στη «Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων». Η έννοια της 'φυλής' περιλαμβάνει ρητά το χρώμα, την καταγωγή και την εθνική ή εθνοτική καταγωγή».

2. **Έγχρωμο άτομο / άτομο με χρώμα / μαύρο άτομο (στα ιταλικά).** Σε μια περίπτωση, ο ιταλός δικαστής περιγράφει το «θύμα» της πράξης μίσους ως «persona di colore» (έγχρωμο πρόσωπο / άτομο χρώματος)²⁰. Στις άλλες χώρες, οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται φαίνεται να είναι πάντα ίδιες για να περιγραφεί το κίνητρο για τις διακρίσεις και το μίσος: φυλή / εθνοτική καταγωγή, εθνική καταγωγή, χρώμα του δέρματος, καταγωγή, θρησκευτικές πρακτικές / πεποιθήσεις και, εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Κάτω Χώρες, επίσης, η εθνικότητα (συμπεριλαμβανομένης της ιδιότητας του πολίτη).

Για να συνοψίσουμε, η μόνη περιγραφή της λέξης 'φυλή' που έχουμε είναι στην προαναφερθείσα οδηγία της ΕΕ, όπου η έννοια 'φυλή' στην πραγματικότητα ορίζεται από τι δεν είναι. Δεν είναι μια βιολογική έννοια: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση απορρίπτει τις θεωρίες που προσπαθούν να καθορίσουν την ύπαρξη χωριστών ανθρωπίνων φυλών. Η χρήση του όρου «φυλετική καταγωγή» στην παρούσα οδηγία δεν συνεπάγεται την αποδοχή τέτοιων θεωριών.» (Οδηγία 2000/43 / ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, Επίσημη Εφημερίδα L 180 της 19/07/2000 σ. 0022 - 0026).

²⁰ Στο Ιταλικό πλαίσιο δεν υπάρχει καμία διάκριση μεταξύ της έκφρασης «coloured» και «of colour», όπως συμβαίνει αντίστοιχα στο βρετανικό πλαίσιο. Η έκφραση «persona di colore» συχνά εκλαμβάνεται ως προσβλητική από τους ενδιαφερόμενους, π.χ. από τους Αφρικανούς, αλλά γίνεται αντιληπτή ως έκφραση πιο μορφωμένων ανθρώπων που χρησιμοποιούν την έκφραση αντί για «μαύρος» για να αναφερθούν σε Αφρικανούς και γενικότερα άτομα με πιο σκούρο χρώμα δέρματος. Αλλά λογικά η έκφραση αυτή δεν έχει νόημα, όπως το δέρμα του καθενός έχει φυσικά ένα χρώμα είτε πιο σκούρο ή πιο ανοιχτό.

Συμπεράσματα

Τρία κρίσιμα σημεία προκύπτουν από τις παρατηρήσεις που σχετίζονται με νομικά κείμενα:

- 1) αν η «Ευρωπαϊκή Ένωση απορρίπτει τις θεωρίες που προσπαθούν να καθορίσουν την ύπαρξη χωριστών ανθρωπίνων φυλών», όπως προαναφέρθηκε, τι κατανοεί ο νομοθέτης της ΕΕ, στη συνέχεια, από αυτήν την έννοια της 'φυλής' και γιατί είναι αυτή χρησιμοποιείται ακόμη;
- 2) Γιατί η 'φυλή' και η 'εθνοτική καταγωγή' ("εθνική ομάδα") πάνε μαζί; Έχουν την ίδια έννοια;
- 3) Το ίδιο πρέπει να επισημανθεί για τη σύνδεση ανάμεσα στην πίστη και τις θρησκευτικές πρακτικές.

Σχετικά με τα κείμενα των αποφάσεων, ένα ακόμη κρίσιμο σημείο μπορεί να υπογραμμιστεί: Η απόδειξη της διάκρισης ανιχνεύεται - αν δεν είναι μια σωματική επίθεση ή μια εικόνα - κυρίως μέσω του λόγου, των εκφράσεων και φράσεων, δηλαδή μέσω της γλωσσικής έκφρασης, στην περίπτωση της Ολλανδίας, επίσης, στην προφορά του ατόμου. Ακόμα και αν καθοριστεί αν μια σωματική επίθεση είναι απλή σωματική βία χωρίς ρατσιστική πρόθεση, ή αν η σωματική βία έχει ως κίνητρο την ρατσιστική πρόθεση, ο δικαστής θα πρέπει να στηρίξει την απόφασή του / της με τις λέξεις που εκφράζονται από τον δράστη. Μη-λεκτικά και παραγλωσσικά μηνύματα δεν λαμβάνονται υπόψη, εκτός από μία περίπτωση σε μια πολωνική απόφαση, όταν και μη λεκτικές συμπεριφορές, όπως χειρονομίες, μπορεί να θεωρηθούν ως προσβλητικές στη βάση των εθνοτικών διαφορών.

3.2 ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ²¹

Το έργο συνέλεξε, εξέτασε και ανέλυσε συζητήσεις σχετικά με τις διακρίσεις, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία που σχετίζονται με τις πρακτικές επικοινωνίας από ένα ευρύ φάσμα πηγών, από γλωσσική και κοινωνιολογική άποψη (τηλεόραση, άρθρα εφημερίδων, κοινωνικά πειράματα κλπ). Το πρώτο συμπέρασμα από την ανάλυση είναι ότι ο ρατσισμός και οι διακρίσεις συζητούνται σοβαρά στις χώρες των εταίρων του έργου. Δεύτερον, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που έχουν αντίκτυπο στις απόψεις και τις αντιδράσεις των ανθρώπων απέναντι στους μετανάστες, μεταξύ των οποίων είναι η αύξηση του αριθμού των αιτούντων άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Ταυτόχρονα, σε χώρες που είναι σχετικά μονο-εθνικές, π.χ. την Πολωνία, έχει συζητηθεί το αν πρέπει ή όχι να γίνει δεκτή μια αύξηση του αριθμού των μεταναστών στη χώρα. Τέλος, οι περισσότερες από τις συζητήσεις που δεν αναφέρονται σε κανένα πραγματικό δεδομένο βασίζονται σε ασαφή παραδείγματα ή ερμηνείες βάση πρότερης γνώσης στην πλειοψηφία των περιπτώσεων.

Ως προς τους λόγους του ρατσισμού ή των συμπεριφορών που εισάγουν διακρίσεις, σε όλο το υλικό που συλλέχθηκε είναι σαφώς προφανές ότι εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τη γενική έλλειψη γνώσης ή της περιορισμένης εμπειρίας με τη μετανάστευση, π.χ. στην Πολωνία και την Ελλάδα. Ωστόσο, οι πηγές μπορούν επίσης να ανιχνευθούν σε ορισμένες χώρες, π.χ. σε Ολλανδικές και βρετανικές εκθέσεις, στο αποικιακό παρελθόν και την κληρονομιά, ενώ στη Φινλανδία ορισμένα δημόσια πρόσωπα αποδίδουν αισθήματα αντι-μετανάστευσης στην έλλειψη σεβασμού για την ιστορία. Η ρητορική μίσους μπορεί επίσης να είναι ένα υποκατάστατο της φυσικής επίθεσης, π.χ. στη Φινλανδία ορισμένα μέσα μαζικής ενημέρωσης δικαιολογούν αντι-μεταναστευτικά αισθήματα των Φινλανδών, διότι αυτό είναι ένα έθνος που έχει δεχτεί πολλές εισβολές.

²¹ Ανάλυση των RADAR Debates (Αναφορά Έργου) από την Anna Szczepaniak-Kozak (Βλέπε: <http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?curdirpath=%2FDEBATES&cidReq=RAD01>)

Η μετανάστευση και οι αρνητικές επιπτώσεις της στην οικονομική κατάσταση των συγκεκριμένων χωρών έχει τεθεί ως ζήτημα σε όλες τις εκθέσεις εταίρων, ιδίως στη Φινλανδία, την Ελλάδα και την Πολωνία.

Την ίδια στιγμή, οι μεταναστευτικοί κύκλοι παρατηρούν ότι για αυτούς είναι πολύ πιο δύσκολο από ό, τι στους γηγενείς κατοίκους των χωρών υποδοχής (τις Κάτω Χώρες, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Πολωνία). Επιπλέον, η βρετανική έκθεση σχετικά με τις συζητήσεις εφιστά την προσοχή μας για την ύπαρξη διαρθρωτικού ρατσισμού, που είναι ένα σύστημα ανισότητας που ωφελεί τους λευκούς ανθρώπους. Ο διαρθρωτικός ρατσισμός είναι πιο σιωπηρός, και συνεπώς πιο δύσκολο να ανιχνευθεί και να αποδειχθεί, σε σχέση με ό, τι έχει παραδοσιακά θεωρηθεί ως ρατσισμός, π.χ. φυλετικός διαχωρισμός ή πράξεις βίας με φυλετικά κίνητρα.

Στο ίδιο πνεύμα, σχεδόν όλοι οι εταίροι του έργου υπογραμμίζουν τον κίνδυνο του λανθάνοντος ρατσισμού, δηλαδή μια προκατειλημμένη στάση η οποία δεν είναι ορατή στα λόγια ή τις πράξεις, αλλά λαμβάνει χώρα όταν κάποιος απορρίπτει τα στερεότυπα σε συνειδητό επίπεδο, αλλά υποσυνείδητα έχει αρνητικούς συνειρμούς για ορισμένες ομάδες. Αυτό το είδος του ρατσισμού μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της αντι-ρατσιστικής πολιτικής, η λεγόμενη «πολιτική ορθότητα» που απαγόρευε τη χρήση ορισμένων λεκτικών διακρίσεων στη δημόσια σφαίρα, π.χ. οι λέξεις: μαύρος, νέγρος, φυλή. Αυτό συμβαίνει επειδή μια τέτοια πολιτική δεν οδηγεί απευθείας στην ανοχή των μειονοτικών ομάδων, αλλά την καθιστά πιο αόρατη, δεν εκφράζεται με σαφήνεια. Ο βρετανός εταίρος τονίζει ότι: Ακόμη κι αν απαλλαγούμε από όλες τις «φυλετικές» αναφορές δεν σημαίνει πως σταματάει ο ρατσισμός, αλλά ότι κρύβεται ακόμη περισσότερο. Ένα άλλο απόσπασμα από τη βρετανική έκθεση είναι πολύ αποκαλυπτικό: *η ιδεολογία «φυλετικής ουδετερότητας» είναι προβληματική, διότι: διαγράφει τις εμπειρίες των έγχρωμων ανθρώπων και την πραγματικότητα της ζωής τους και την καταπίεση που αντιμετωπίζουν. Δεν θα μας βοηθήσει πραγματικά να προσεγγίσουμε το πρόβλημα η «φυλετική ουδετερότητα», διότι το πρόβλημα δεν είναι ουδέτερο. Το πρόβλημα αφορά στην φυλετική ιεραρχία που διεκδικεί το προνόμιο του ελαφρύτερου δέρματος ανάμεσά μας.*

Ο λανθάνων ρατσισμός ή οι διακρίσεις μπορούν επίσης να λάβουν τη μορφή «ένδειξης», που σημαίνει τη συμμετοχή σε μια ομάδα έργου ή συλλογής απόψεων για παράδειγμα μερικούς μαύρους / «ανθρώπους του χρώματος» για να τσεκαριστεί ένα κουτί ή να ικανοποιηθούν ορισμένα κριτήρια, χωρίς πραγματικά να λαμβάνεται υπόψη η ποικιλομορφία των φωνών (Βρετανική έκθεση). Το ίδιο ισχύει και για τις διαδικασίες απασχόλησης σε ορισμένες εταιρείες.

Ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό γεγονός είναι ότι, για παράδειγμα, στις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι αξιωματούχοι επιβολής του νόμου έχουν εμπλακεί σε πράξεις βίας κατά των μεταναστών και ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα δικαστήρια ανέβηκαν την ψήφιση της πρότασης. Επιπλέον, στην Ολλανδία, η τιμωρία των αξιόποινων πράξεων από μη ιθαγενείς Ολλανδούς φαίνεται να είναι πολύ πιο αυστηρές και οξείες από ό, τι εκείνες που αφορούν αυτόχθονες Ολλανδούς παραβάτες, μόνο και μόνο βάση προέλευσης, εμφάνισής τους ή λόγω του χρώματος του δέρματος. Την ίδια στιγμή, τα ρατσιστικά εγκλήματα μίσους υπο-αναφέρονται σημαντικά.

Τέλος, το διαδικτυακό έγκλημα μίσους είναι ευρέως διαδεδομένο και είναι δύσκολο να ασκηθεί δίωξη. Το ζήτημα της νομικής προστασίας κατά της ρητορικής μίσους στο εικονικό περιβάλλον απαιτεί τη δέουσα προσοχή στο εγγύς μέλλον.

Λόγω της αναμενόμενης εισροής μεταναστών πολλές συζητήσεις θέτουν το ζήτημα των υποτιθέμενων κινδύνων που σχετίζονται με την αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών. Η μετανάστευση ως λόγος για την άνοδο της εγκληματικότητας έχει αναφερθεί στις εκθέσεις από την Ελλάδα, τη Φινλανδία και την Ιταλία. Οι φόβοι της τρομοκρατίας και της στέρησης των εργασιακών χώρων αναφέρονται επίσης συχνά. Μουσουλμάνοι και οι Άραβες γενικότερα, αναφέρονται συχνά σε αυτό το πλαίσιο και τα παραδείγματα από το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία πολύ συχνά παρέχονται ως μια "προειδοποίηση".

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Πολωνία και την Ελλάδα ένα από τα θέματα συζήτησης είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται για να αναφερθεί σε αλλοδαπούς και μετανάστες, δηλαδή ποιες λέξεις / φράσεις είναι αντι-ρατσιστικές. Για παράδειγμα, στις χώρες αυτές ακούγονται φωνές σχετικά με το αν οι φυσικοί ομιλητές θα πρέπει να αποφασίσουν κατά πόσον ορισμένοι όροι θα χρησιμοποιούνται ή όχι. Είναι αιτιολογημένη ότι αυτό είναι ένα θέμα της ελευθερίας του λόγου. Αυτό σημαίνει ότι: ορισμένοι τοπικοί κάτοικοι αντιπροσωπεύουν την άποψη ότι είναι οι «γηγενείς ομιλητές» που θα πρέπει να αποφασίσουν κατά πόσον ορισμένες γλωσσικές μορφές θεωρούνται αγενείς / επιθετικές ή όχι. Στο ίδιο πνεύμα, ορισμένες συζητήσεις θέτουν το ερώτημα του τι είναι πιο σημαντικό: ευγενική συμπεριφορά ή συναισθηματική έκφραση; Επιπλέον, η ολλανδική έκθεση επικεντρώνεται στο ζήτημα της χρήσης της γλώσσας και της επιρροής των παραδοσιακών εορτών που γιορτάζονται στο δημόσιο τομέα ως κρίσιμα για τη διατήρηση στερεοτύπων. Ενώ στην Πολωνία υπάρχουν πολλές παροιμίες στις οποίες ένα μαύρο πρόσωπο είναι το σύμβολο της έλλειψης μόρφωσης, του αναχρονισμού και της τεμπελιάς.

Η δύναμη χειραγώγησης της γλώσσας τονίζεται πολύ συχνά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ορισμένοι όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τη μετανάστευση και τις μειονότητες δεν είναι πλέον επαρκείς για να περιγράψουν την κατάσταση στην Ευρώπη. Με τη νέα εισροή μεταναστών από τη Συρία, οι οποίοι είναι κυρίως λευκού χρώματος, η αντίθεση του μαύρου-άσπρου δεν είναι πλέον χρήσιμη για να μιλάμε για τους «οικοδεσπότες» και τους επερχόμενους «επισκέπτες». Επιπλέον, υποστηρίζεται σε όλες τις εκθέσεις ότι οι δημόσιες συζητήσεις δεν πρέπει πλέον να οικοδομούνται γύρω από το χρώμα του δέρματος. Όπως αναφέρει η βρετανική έκθεση: «Ο όρος 'μη-λευκό' θα πρέπει να πυρποληθεί. Θέτει στο κέντρο τη λευκότητα σαν τον ήλιο γύρω από τον οποίο είμαστε καταδικασμένοι να κινούμαστε σε τροχιά, καθορισμένοι πάντα από ένα έλλειμμα". Την ίδια στιγμή, ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην ανάπτυξη / αλλαγή της στάσης των ανθρώπων και τη νέα χρήση της γλώσσας στο δημόσιο χώρο τονίζεται σε όλες τις αναφορές των εταίρων του έργου.

Είναι, επίσης, σαφώς ορατό από τις αναφορές των χωρών ότι η ταυτότητα ενός ατόμου στο σύγχρονο κόσμο δεν έχει σχεδόν ποτέ κατασκευαστεί γύρω από απλουστευμένες κατηγορίες, συμπεριλαμβανομένου του έθνους ή του τόπου προέλευσης. Οι ίδιοι οι άνθρωποι στο σημερινό κόσμο ορίζουν τον εαυτό τους γύρω από πολλαπλές ταυτότητες, οι οποίες συντονίζονται με τον τόπο κατοικίας τους, την επαγγελματική εμπειρία και τις γλώσσες που μιλούν. Ο όρος «intersectionality» (διασταυροδρόμηση) που έθεσε ο βρετανός εταίρος, φαίνεται να πιάνει εύστοχα την ουσία του φαινομένου αυτού. Με τον όρο αυτόν εννοούμε έναν συνδυασμό πολλών πτυχών της ταυτότητας κάποιου, η οποία αποτελεί έναν πιο ακριβή τρόπο να κοιτάζει κανείς ένα άτομο, π.χ. μαύρη ΚΑΙ γυναίκα, Ασιάτης ΚΑΙ ομοφυλόφιλος, μαύρος ΚΑΙ μουσουλμάνος ΚΑΙ ομοφυλόφιλος κλπ. Το ίδιο ζήτημα εγείρεται από τον ιταλό συνεργάτη, αλλά χωρίς να του δίνεται αντίστοιχη ετικέτα.

Τέλος, σε ορισμένες χώρες υπάρχουν πρωτοβουλίες ή πρακτικές που αξίζει να αναφερθούν, π.χ. εκστρατείες ευαισθητοποίησης ή τηλεοπτικές σειρές που παρουσιάζουν τις παγίδες των μεταναστών και την προώθηση της ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα και την Πολωνία, καλώντας με αυτόν τον τρόπο τους ανθρώπους να απαντήσουν κατά του ρατσισμού, όταν λαμβάνει χώρα μπροστά στα μάτια τους. Στη Φινλανδία 10.000 Φινλανδοί έχουν υπογράψει μια αναφορά που καταδικάζει τον τρόπο που φινλανδοί πολιτικοί χειρίστηκαν το θέμα των προσφύγων, υπενθυμίζοντας την αξία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ανάγκη να βοηθήσουν όσους έχουν ανάγκη.

3.3 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΒΙΩΣΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟ²²

Συνεντεύξεις με θύματα εγκλημάτων μίσους και με ανθρώπους που έχουν βιώσει ρατσισμό και σχετικές διακρίσεις διεξήχθησαν στη Φινλανδία, την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ολλανδία, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με σκοπό: 1) να προσδιοριστούν οι τάσεις και τα κοινά θέματα σε ρατσιστικές συμπεριφορές, σιωπηρές ή ρητές, σε διαπροσωπικό ή θεσμικό επίπεδο, μεταξύ των 6 χωρών του έργου RADAR, 2) να διερευνηθούν οι επιδράσεις προσβλητικών λέξεων, χειρονομιών, βλεμμάτων, στάσεων κλπ μεταξύ όσων τα έχουν υποστεί και 3) να αποτελούν τη βάση για το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού του έργου.

1. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Τρεις βασικές τάσεις εντοπίστηκαν από χώρα σε χώρα: Φυσική και λεκτική βία, φανερά λεκτική κακοποίηση και άλλη ρατσιστική μεταχείριση, όπως σχόλια και δράσεις που απεικονίζουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις με βάση την εμφάνιση, την εθνοτική καταγωγή, τη θρησκεία ή εθνικότητα.

2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Στις περιπτώσεις των θεσμικών διακρίσεων, διακρίσεις στο χώρο εργασίας αναφέρθηκαν στη Φινλανδία και τις Κάτω Χώρες, διακρίσεις από την αστυνομία αναφέρθηκαν στην Πολωνία, τη Φινλανδία και την Ελλάδα και διακρίσεις σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα αναφέρθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία και τις Κάτω Χώρες. Οι ερωτηθέντες στο Ηνωμένο Βασίλειο ανέφεραν επίσης διαφορές μεταξύ των μικρότερων αγροτικών και μεγαλύτερων αστικών περιοχών, αν και με αντικρουόμενες απόψεις. Διακρίσεις βιώθηκαν από τους παρόχους υπηρεσιών και άλλους που καταχράστηκαν θέσεις εξουσίας, όπως διευθυντές, δάσκαλοι, εργοδότες, επαγγελματίες υγείας και αστυνομικοί.

3. ΠΡΟΣΒΛΗΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ

Οι ομοιότητες βρίσκονται μεταξύ των χωρών ως προς τις προσβλητικές λέξεις που χρησιμοποιούνται: «Μουσουλμάνος, ιός Έμπολα, νέγρος, μαϊμού, μπαμπουίνους, βρωμιάρης, τρομοκράτης, πηγαίνετε πίσω στη ζούγκλα».

Σχόλια μεταφοράς συμπεριφορών που εισάγουν διακρίσεις και προκαταλήψεις και θεωρούνται συχνά πιο επιθετικά από όσους τα έχουν υποστεί περιλαμβάνουν:

- «Το είδος σας», που χρησιμοποιείται ως αντικείμενο
- «Πηγαίνετε σπίτι»
- «Δεν ανήκετε εδώ»

Ήχοι, χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου περιλαμβάνουν:

- Ήχους μαϊμούδων
- Ναζιστικούς χαιρετισμούς (Πολωνία)
- Λίκνισμα (και η υπόθεση πως οι μαύροι άνθρωποι θα πρέπει να το κάνουν)
- Έντονο κοίταγμα
- Παραβίαση των κανόνων ευγένειας: αγένεια, σκληρότητα, αμεσότητα.

4. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΠΟΥ ΕΡΕΥΝΗΘΗΚΑΝ

Φινλανδία

Οι ερωτώμενοι στη Φινλανδία δήλωσαν ότι «πρόκειται για μια μάλλον ρατσιστική κοινωνία, ιδίως κατά των αφρικανών». Οι ερωτηθέντες επεσήμαναν ιδιαίτερα το μίσος εναντίον των Σομαλών, άλλων Αφρικανών και όλων των μουσουλμάνων, και ότι ο όρος "Σομαλός" μερικές φορές χρησιμοποιείται υποτιμητικά για όλους τα μαύρους Αφρικανούς. Ο ρατσισμός στη Φινλανδία, ωστόσο, είναι συνήθως κρυφός και παθητικός. Οι ξένοι αγνοούνται, απορρίπτονται ή γίνονται θύματα διακρίσεων, αλλά αυτό ποτέ δεν εκτίθεται στο κοινό. Η χρήση του Διαδικτύου ως

²² Ανάλυση Συνεντεύξεων RADAR (Αναφορά Έργου) από Katerina Strani και Eloisa Monteoliva

πλατφόρμα για να εκφραστούν ρατσιστικές σκέψεις αναφέρεται επίσης από ορισμένους ερωτηθέντες.

Ελλάδα

Οι ερωτηθέντων επεσήμαναν ότι ρατσιστικές επιθέσεις υπήρχαν πριν από την κρίση και την άνοδο της Χρυσής Αυγής στην παραδοσιακή πολιτική. Δηλώνουν ότι μόνο η σωματική κακοποίηση έχει μειωθεί, αλλά ότι εξακολουθούν να δέχονται ρατσιστικές επιθέσεις από την αστυνομία.

Ιταλία

Οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι υπάρχει ρατσισμός στην καθημερινή ζωή, λόγω της εθνικής, θρησκευτικής και εθνικής διαφορετικότητας. Εκφράζεται ανοιχτά στο σημείο «με τις λέξεις νότος, μαύρος ή Ισλάμ να είναι σαν να λένε τις λέξεις φτώχεια, ασθένεια ή κίνδυνος».

Ολλανδία

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες αναφέρουν ρατσιστικές πράξεις εναντίον τους επειδή είναι μουσουλμάνοι ή λόγω της καταγωγής / εθνικότητάς τους. Οι ίδιοι αποδίδουν το γεγονός αυτό στην επίδραση των αρνητικών στάσεων στα ΜΜΕ, ιδιαίτερα κατά των Μαροκινών.

Πολωνία

In Poland, institutional racism is more widely reported amongst interviewees. Tensions between migrant groups are also highlighted (Belarusians/Ukrainians, Arabs/Black Africans). One respondent also stated that Poland is “a great and safe country” but that there is “hidden racism” in companies. Στην Πολωνία, ο θεσμικός ρατσισμός αναφέρεται πιο ευρέως μεταξύ των ερωτηθέντων. Οι εντάσεις μεταξύ ομάδων μεταναστών επισημαίνονται επίσης (Λευκορώσοι / Ουκρανοί, Άραβες / Μαύροι Αφρικανοί). Ένας από τους ερωτηθέντες δήλωσε επίσης ότι η Πολωνία είναι «μια μεγάλη και ασφαλής χώρα», αλλά ότι υπάρχει «κρυφός ρατσισμός» στις επιχειρήσεις.

Ηνωμένο Βασίλειο

Οι ερωτηθέντες του Ηνωμένου Βασιλείου αναφέρουν ότι ο ρατσισμός είναι πιο εμφανής σε μικρότερες αγροτικές κοινότητες και ότι η διάκριση έχει ως στόχο " όποιον δεν είναι Βρετανός». Το Λονδίνο είναι μια ειδική περίπτωση λόγω των διαφορών μεταξύ των μελών των μειονοτικών ομάδων που γεννήθηκαν στο Λονδίνο και των μεταναστών. Η Σκωτία και άλλα μέρη παρουσιάζονται ως πολύ πιο φιλικό από το Λονδίνο - στο σημείο να έχουμε την ακόλουθη αναφορά: «είχα ξεχάσει ότι ήμουν ένας ξένος». Άλλοι ερωτηθέντες δηλώνουν ότι, ενώ το Εδιμβούργο είναι πολυπολιτισμικό και ανεκτικό και είναι πολύ χαρούμενοι που ζουν εκεί, εξακολουθεί να υπάρχει "κρυφός ρατσισμός" που γίνεται εμφανής μόνο όταν αρχίσουμε να μιλάμε στους ανθρώπους και υποσυνείδητα ξεδιπλώνουν τις απόψεις και τις προκαταλήψεις τους.

Τέλος, ένας ερωτώμενος υπογράμμισε το ζήτημα της τάξης και περιέγραψε το Ηνωμένο Βασίλειο ως μια πολυπολιτισμική και ανεκτική χώρα, όταν πρόκειται για «φυλές» και εθνοτικές ομάδες. Εάν ένα άτομο διαφορετικής εθνοτικής καταγωγής ανήκει στην ίδια κατηγορία με ένα βρετανικό πρόσωπο, τότε δεν υπάρχουν προβλήματα μεταξύ τους. Το πρόβλημα προκύπτει όταν κάποιος ανήκει σε μια κατώτερη τάξη και στη συνέχεια δεν θεωρηθεί ως ισότιμο.

5. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι εκθέσεις από τις 6 χώρες περιέχουν παραδείγματα κατανομής και ταξικής διαφοροποίησης. Στη ρατσιστική κακοποίηση υπάρχει μια τάση να γίνονται συσχετισμοί με την εθνικότητα και την κοινωνική τάξη: οι μετανάστες συχνά τοποθετούνται σε κατώτερη θέση λόγω της προέλευσής τους, της θρησκείας, της εθνικής ταυτότητας ή του πολιτικού καθεστώτος. Ένα διαφορετικό χρώμα δέρματος συνήθως σημαίνει διαφορετική κατάσταση στο ρατσιστικό μυαλό.

Εξαιτίας αυτού, οι ικανότητες, τα προσόντα, η ταυτότητα, οι γνώσεις και οι αξίες μεταναστών / εθνοτικών μειονοτήτων μπορεί να θεωρηθούν κατώτερες, στο σημείο του να λαμβάνουν άδικη μεταχείριση στην εργασία ή να μην λαμβάνουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους λευκούς ανθρώπους που ανήκουν στην κυρίαρχη κοινωνική / εθνική ομάδα. Το πιο σημαντικό, ο εκφοβισμός και τα ρατσιστικά σχόλια στο σχολείο εξακολουθούν να είναι διαδεδομένα σήμερα, όπως αποδεικνύεται στις ολλανδικές, φινλανδικές συνεντεύξεις και εκείνες του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η έννοια του χώρου και του μεγέθους είναι επίσης σημαντική, καθώς ο ρατσισμός φέρεται να είναι πιο διαδεδομένος σε μικρότερα μέρη. Οι σχέσεις μεταξύ ομάδων μεταναστών μπορεί μερικές φορές να είναι επίσης μια πηγή έντασης όπως είδαμε στην περίπτωση της Πολωνίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ελλάδας. Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης αναφέρεται ως ζωτικής σημασίας από πολλούς ερωτηθέντες στην απεικόνιση ρατσιστικών συμπεριφορών και στερεοτύπων, π.χ. στο Ηνωμένο Βασίλειο «Ο τσιγγάνικός μου γάμος», «Οι Ρουμάνοι έρχονται», «Τα πράγματα δεν λέμε για τη φυλή που είναι αλήθεια» και στην Πολωνία, όπου ένας ερωτώμενος λέει ότι «η Αφρική προβάλλεται στους Ευρωπαίους ως μια φτωχή χώρα, ενώ η Ευρώπη προβάλλεται στους Αφρικανούς ως παράδεισος».

Όσον αφορά τα εγκλήματα μίσους ή ρατσιστικών ύβρεων, πολλά περιστατικά δεν καταγράφονται.

Είναι ενδιαφέρον ότι κανένας από τους ερωτηθέντες δεν απάντησε με ένα καθοριστικό όχι στο ερώτημα σχετικά με το αν η χώρα τους (που τους φιλοξενεί;) ήταν μια ρατσιστική χώρα. Όλοι οι ερωτηθέντες παρουσιάζουν επιφυλάξεις, ακόμη και εκείνοι με συνολικά θετική εμπειρία και μεμονωμένα περιστατικά ρατσισμού.

4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η ομάδα του έργου RADAR ανέλαβε το έργο της συλλογής και ανάλυσης των διαφόρων στοιχείων επικοινωνίας που συνδέονται με ρατσιστικές και ξενοφοβικές πρακτικές επικοινωνίας από εφημερίδες, διαφημίσεις, προπαγάνδα, τηλεοπτικές μεταδόσεις και κοινωνικά δίκτυα. Ο στόχος ήταν να εντοπίσει και να κατανοήσει τον μηχανισμό των επικοινωνιακών πρακτικών με κίνητρο το μίσος και τις τεχνικές, διαδικασίες και στρατηγικές μεταφοράς λεκτικών, παραγλωσσικών (φωνή), μη λεκτικών (γλώσσα του σώματος) και οπτικών (εικόνες) μηνυμάτων τόσο στη γραπτή όσο και στην προφορική ομιλία και τις αλληλεπιδράσεις.

Ως εκ τούτου, η ανάλυση της μελέτης εξήντα περιπτώσεων διεξήχθησαν σε κάθε χώρα - εταίρο, δηλαδή στη Φινλανδία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο σε:

1. 20 άρθρα από εφημερίδες
2. 20 φωτογραφίες από διαφημιστικά περιβάλλοντα (π.χ. διαφημίσεις)
3. και/ή φωτογραφίες από άλλα περιβάλλοντα (κυρίως προπαγανδιστικές φωτογραφίες)
4. 5 διαφημιστικά βίντεο
5. 5 άλλα βίντεο
6. 5 talk-shows
7. 5 διαδοχές μηνυμάτων / συζητήσεων από μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Οι ακόλουθες σελίδες παρέχουν συνδέσεις με τις αναλύσεις των επιλεγμένων στοιχείων από τις 7 ακόλουθες λίστες με πρακτικές επικοινωνίας για όλες τις έξι χώρες – εταίρους του έργου: τη Φινλανδία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

4.1 ΓΡΑΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FWRITTEN_TEXTS

- για Φινλανδία: Ανάλυση εφημερίδας FI/13
- για Ελλάδα: Ανάλυση εφημερίδας GR/19
- για Ιταλία: Ανάλυση εφημερίδας IT/10
- για Ολλανδία: Ανάλυση εφημερίδας NL/3
- για Πολωνία: Ανάλυση εφημερίδας PL/1
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση εφημερίδας UK/2

4.2 ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FADVERTISEMENT_PICTURES

- για Φιλανδία: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών FI/10
- για Ελλάδα: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών GR/1
- για Ιταλία: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών IT/18
- για Ολλανδία: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών NL/5
- για Πολωνία: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών PL/1
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση διαφημιστικών φωτογραφιών UK/3

4.3 ΑΛΛΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FPICTURES

- για Φιλανδία: Ανάλυση εικόνων FI/3
- για Ελλάδα: Ανάλυση εικόνων GR/12
- για Ιταλία: Ανάλυση εικόνων IT/5
- για Ολλανδία: Ανάλυση εικόνων NL/8
- για Πολωνία: Ανάλυση εικόνων PL/9
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση εικόνων UK/13

4.4 ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΒΙΝΤΕΟ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FADVERTISEMENTS_VIDEOS

- για Φιλανδία: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο FI/3
- για Ελλάδα: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο GR/2
- για Ιταλία: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο IT/1
- για Ολλανδία: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο NL/1
- για Πολωνία: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο PL/1
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση διαφημιστικών βίντεο UK/4

4.5 ΆΛΛΑ ΒΙΝΤΕΟ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FVIDEOS

- για Φιλανδία: Ανάλυση βίντεο FI/1
- για Ελλάδα: Ανάλυση βίντεο GR/9
- για Ιταλία: Ανάλυση βίντεο IT/1
- για Ολλανδία: Ανάλυση βίντεο NL/1
- για Πολωνία: Ανάλυση βίντεο PL/4
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση βίντεο UK/1

4.6 TALKSHOWS

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FTALK_SHOWS

- για Φιλανδία: Ανάλυση Talkshow FI/1
- για Ελλάδα: Ανάλυση Talkshow GR/5
- για Ιταλία: Ανάλυση Talkshow IT/5
- για Ολλανδία: Ανάλυση Talkshow NL/2
- για Πολωνία: Ανάλυση Talkshow PL/3
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση Talkshow UK/4

4.7 ΔΙΑΔΟΧΗ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ

http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=RAD01&curdirpath=%2FCOMMUNICATION_PRACTICES%2FPOSTS

- για Φιλανδία: Ανάλυση μηνυμάτων FI/4
- για Ελλάδα: Ανάλυση μηνυμάτων GR/5
- για Ιταλία: Ανάλυση μηνυμάτων IT/1
- για Ολλανδία: Ανάλυση μηνυμάτων NL/5
- για Πολωνία: Ανάλυση μηνυμάτων PL/2
- για το Ηνωμένο Βασίλειο: Ανάλυση μηνυμάτων UK/1

5 ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΟΒΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Στην ενότητα αυτή εξηγούμε ρατσιστικές και ξενοφοβικές διαδικασίες επικοινωνίας με προσανατολισμό το μίσος που προέκυψαν από τις αναλύσεις των ανωτέρω πρακτικών επικοινωνίας:

1. άρθρα από εφημερίδες
2. φωτογραφίες από διαφημιστικά περιβάλλοντα (π.χ. διαφημίσεις)
3. φωτογραφίες από άλλα περιβάλλοντα (κυρίως προπαγανδιστικές φωτογραφίες)
4. διαφημιστικά βίντεο
5. άλλα βίντεο
6. talk-shows
7. διαδοχές μηνυμάτων / συζητήσεων από μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Εντοπίζουμε τις ακόλουθες 25 επικοινωνιακές πρακτικές (η λίστα δεν είναι εξαντλητική) με κίνητρο το μίσος (για κάθε έναν από τους ακόλουθους όρους θα επιχειρηθεί ερμηνεία και όχι απευθείας μετάφραση των όρων):

1. Animalisation	14. Militarisation
2. Banalisation	15. Nationalisation
3. Criminalisation	16. Patronisation
4. Dehumanisation	17. Physiognomisation
5. Demonisation	18. Polarisation
6. Denigration	19. Racialisation
7. Ethnisation	20. Reification
8. Exclusion from citizenship	21. Religionisation
9. Humiliation	22. Ridiculisation
10. Infantilisation	23. Sensationalisation
11. Intimidation	24. Sexualisation
12. Minimalisation	25. Victimisation
13. Missionisation	

Σε κάθε μία από τις διάφορες διαδικασίες επικοινωνίας μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ **της τεχνικής επικοινωνίας, της διαδικασίας και της στρατηγικής** (με βάση μια διάκριση που γίνεται στην Ανάλυση Συνομιλίας, Βλέπε Klein 2006: 225-226 e 343). Αυτοί οι όροι μπορούν να μεταφερθούν και σε μία ευρύτερη επικοινωνιακή δραστηριότητα, αναδεικνύοντας διαφορετικές πτυχές του ίδιου αντικειμένου επικοινωνίας. Η τεχνική αφορά στην εφαρμογή ενός φαινομένου επικοινωνίας, από το άτομο που πραγματοποιεί την επικοινωνία (αυτό που χρησιμοποιεί: μια λέξη, μια φράση, μια εικόνα, έναν ιδιαίτερο τόνο της φωνής, μια χειρονομία, ένα βλέμμα, ένα σύμβολο, μια εικόνα, κλπ). Ο ορισμός της διαδικασίας, σε αυτή την ευρύτερη έννοια, τονίζει τη μέθοδο εφαρμογής μιας τεχνικής στη διαδοχική και συναφή ανάπτυξη της (το πώς, πού και πότε χρησιμοποιείται η τεχνική). Ο όρος στρατηγική τονίζει τη μέθοδο της επίτευξης ενός συγκεκριμένου επικοινωνιακού σκοπού (γιατί χρησιμοποιείται η τεχνική).

Στη συνέχεια προτείνουμε μια ανάλυση των 25 εντοπισμένων διαδικασιών επικοινωνίας με προσανατολισμό το μίσος. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι διαδικασίες αυτές μπορεί να επικαλύπτονται ή να περιλαμβάνουν μερικές φορές ο ένας τον άλλον. Ένα παράδειγμα συμπερίληψης μπορεί να αποτελεί ο όρος «animalisation» με τον όρο «reification» ως διαδικασίες υποβιβασμού του ατόμου σε άλλο επίπεδο (σε θέση ζώου ή απλού αντικειμένου). Ένα παράδειγμα επικάλυψης μπορεί μερικές φορές να είναι το «patronisation» και το «denigration» ή το «demonization» και το «criminalisation». Για να αποδειχθεί αυτό, μερικές φορές χρησιμοποιούμε τα ίδια παραδείγματα ως αποτέλεσμα από διαφορετικών διαδικασιών επικοινωνίας.

Πρέπει να τονιστεί ότι ασχολούμαστε αποκλειστικά με ρατσιστικές πρακτικές επικοινωνίας, αλλά μερικές από τις προσδιοριζόμενες διαδικασίες και πρακτικές επικοινωνίας μπορεί επίσης να εντοπιστούν και σε

άλλες διαστάσεις των διακρίσεων, όπως εκείνες που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, το φύλο, την ηλικία, την αναπηρία κ.λπ.

1. Animalisation

Τεχνική: συσχετισμός ενός ανθρώπου με έναν πίθηκο

Διαδικασία: επίδειξη μιας εικόνας γαλλίδας γυναίκας πολιτικού (Toubira) και σύνδεσή της με μια εικόνα ενός μωρού πιθήκου

Στρατηγική: πυροδοτεί μια εξευτελιστική διαδικασία εναντίον του άλλου

Παράδειγμα:

2. Banalisation

Τεχνική: υποτίμηση του ζητήματος της μετανάστευσης και του ρατσισμού με βάση ένα προσωπικό χαρακτηριστικό μιας συγκεκριμένης ομάδας - μεταναστών - "ha la fortuna << FAST: di non doversi truccare come noi che siamo >>, «είναι πολύ τυχερή που δεν χρειάζεται να φοράει make-up».

Διαδικασία: επιχειρηματολογία κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας σε μια talkshow. Η φράση διατυπώνεται σε έναν πιο γρήγορο ρυθμό.

Στρατηγική: να προκαλέσει μια διαδικασία υποταγής του "άλλου"

Παράδειγμα: από ένα talk show της ιταλικής τηλεόρασης

3. Criminalisation

Τεχνική: αντιπαραθέτοντας αυθαίρετα την ιθαγένεια με μία εγκληματική πράξη "με ναρκωτικά στο μπαρ για τους πελάτες: ένας παράνομος Αλβανός κατήγγειλε"

Διαδικασία: αναφορά σε έναν τίτλο εφημερίδας

Στρατηγική: να δημιουργήσει στην κοινή γνώμη τα συναισθήματα του φόβου και του κινδύνου σε σχέση με τους μετανάστες

Παράδειγμα: από μια ιταλική εφημερίδα

The screenshot shows the website **emmelle.it** with the tagline "perchè ragionato è meglio". The navigation bar includes links for "Prima Pagina", "Sport", "Territorio", "Questa settimana è andata così", and "Emmelle Comunicazione". Below this, there are categories: "Cronaca", "Economia", "Politica", "Scienze", and "Spettacolo".

The article is titled **Al bar con droga per i clienti, denunciato un clandestino albanese**. The sub-headline reads: "Al vaglio dei carabinieri la lista dei clienti ricostruita dal cellulare sequestrato. Alloggiava in un appartamento locato in nero". The date is "26 ottobre 2015". The location is "Teramo - Teramo".

The article text begins: "TERAMO - Si era presentato all'appuntamento con i clienti in un bar di Sant'Egidio alla Vibrata portando con sé 12 confezioni di cocaina pari a circa un grammo ciascuna. Per dimostrare il profilo di "onesto" spacciatore si era portato anche un bilancino di precisione per ripesare la dose prenotata. Peccato però che il pusher, un albanese clandestino di 20 anni, non sapesse che fra i clienti del bar c'erano anche i carabinieri della locale stazione in borghese che sapevano dell'attività dell'uomo e del suo ritrovo. Così lo spacciatore extracomunitario è stato accerchiato nel fuggi fuggi dei clienti, bloccato e perquisito. Nonostante la flagranza, lo spacciatore è stato denunciato per spaccio di sostanze stupefacenti e clandestinità in Italia. In caserma, il cellulare dell'albanese continuava a ricevere sms di prenotazione degli stupefacenti. Per questo, il telefonino gli è stato sequestrato per verificare a chi fosse intestato e per avere i tabulati telefonici tesi alla verifica della eventuale lista clienti. Quando poi i carabinieri sono andati a casa sua, hanno scoperto che condivideva l'appartamento con un connazionale (anche lui clandestino e per".

At the bottom of the page, there is a black bar with white text: "za cookies di profilazione di terze parti in linea con le preferenze manifestate dall'utente nell'ambito della navigazione sul sito fornito il vostro consenso all'utilizzo dei cookies. Per ulteriori informazioni e negare il consenso a tutti".

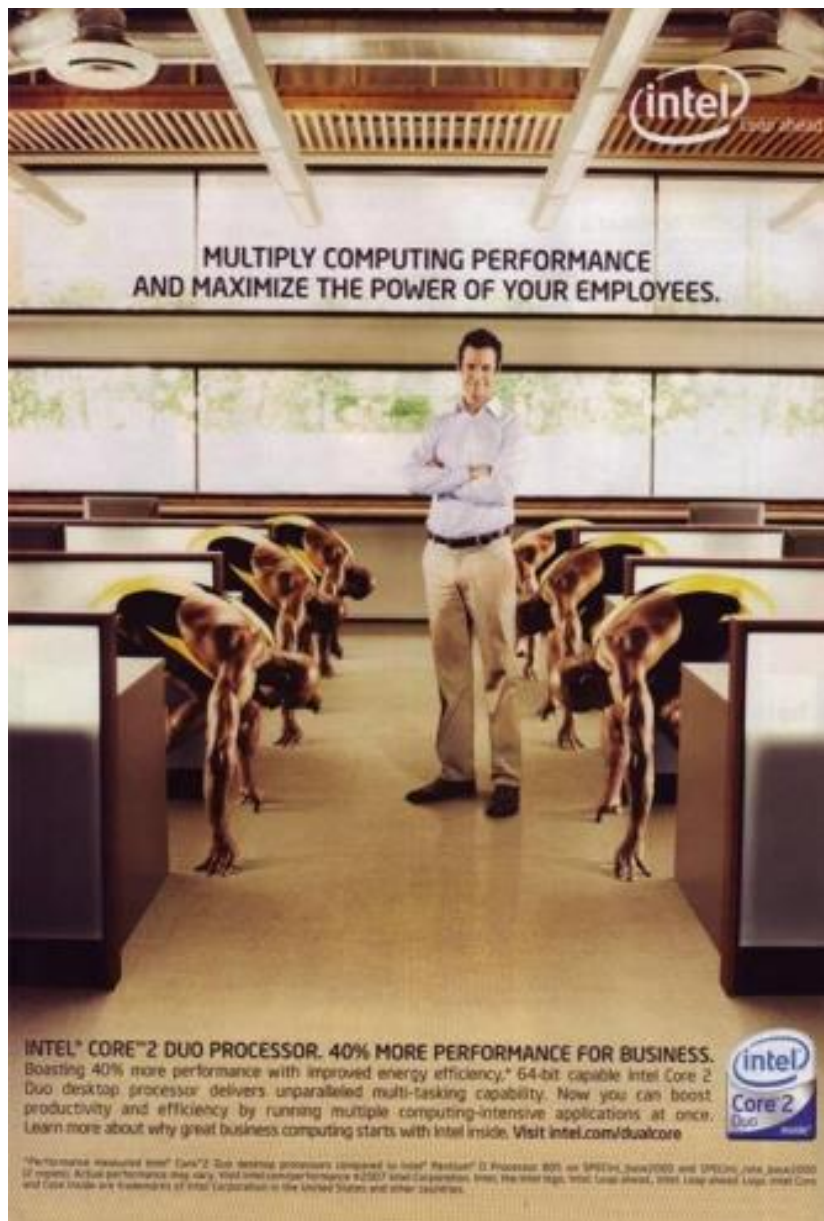
4. Dehumanisation

Τεχνική: αντιπαράθεση του άσπρου και του μαύρου σε αντιστοιχία με τον αφέντη και τον σκλάβο. Σε αυτό το παράδειγμα, οι μαύροι παρομοιάζονται με μηχανές έτοιμες για πολλαπλασιαστική, υπολογιστική επίδειξη δύναμης: «Πολλαπλασιάστε την απόδοση του υπολογιστή και μεγιστοποιείτε τη δύναμη των εργαζομένων σας»

Διαδικασία: απεικονίζονται μαύροι άνθρωποι ως μηχανές, ανθρώπινα χαρακτηριστικά, προκαθορισμένες να κάνουν ένα συγκεκριμένο πράγμα: την εξυπηρέτηση του λευκού αφεντικού και να την υποστηρίξή του στην ανάπτυξη της επιχείρησής του.

Στρατηγική: υποβιβάζει τους «μαύρους» εργαζόμενους σε υποδεέστερο επίπεδο, αφαιρώντας τους την ανθρώπινη ιδιότητα και μεταφέροντας την ιδέα ότι είναι μόνο καλοί για τη «φυσική» και μηχανική εργασία, αλλά ότι απαιτείται ένας «λευκός» άνθρωπος για να τρέξει την εταιρεία.

Παράδειγμα: διαφημιστική εικόνα από το Ηνωμένο Βασίλειο

5. Demonisation

Τεχνική: "έχουμε μια πέμπτη φάλαγγα να διαβιώνει στις χώρες μας, που κατέχουν τα διαβατήριά μας, που μας μισούν».

Διαδικασία: Ο Nigel Farage κατηγορεί την πολυπολιτισμικότητα για τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι και προωθεί τον φόβο και την οργή εναντίον εκείνων που απειλούν τη δημοκρατία.

Στρατηγική: να δημιουργηθούν στην κοινή γνώμη τα συναισθήματα του φόβου και του κινδύνου σε σχέση με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες.

Παράδειγμα: από ένα βίντεο στο Ηνωμένο Βασίλειο

http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/article11332680.ece#ooid=FwcDhvcjqbUPrwRIfs_Ep5E_kmEaObXc

6. Denigration

Τεχνική: θέσπιση ντετερμινιστικής σχέσης μεταξύ κάποιας ικανότητας και μιας συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας «κάποιοι γεννιούνται να χορέψουν και κάποιοι άλλοι να πουλούν διαμερίσματα».

Διαδικασία: ισχυρισμός μιας διαφημιστικής εικόνας που διαιρεί σαφώς τους δύο διαφορετικούς κόσμους των χορευτών και των πωλητών ακινήτων. Η διαίρεση αποδεικνύεται από μια διαχωριστική γραμμή στη μέση της εικόνας.

Στρατηγική: κλονισμός της υποκειμενικότητας του κάθε ατόμου σε μια γενίκευση με βάση την εθνο-πολιτισμική ή εθνική προέλευση.

Παράδειγμα: διαφημιστική εικόνα από το Ηνωμένο Βασίλειο

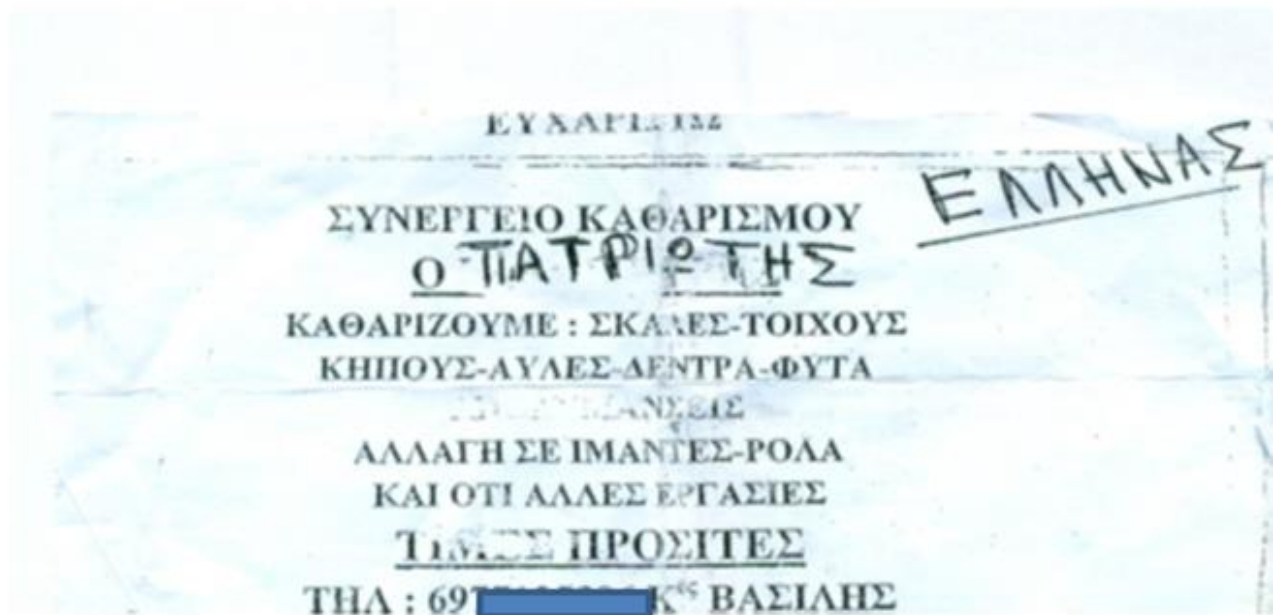
7. Ethnisation

Τεχνική: αντιπαράθεση ελληνικής ταυτότητας ενάντια στην ταυτότητα των μεταναστών, «Ο Πατριώτης».

Διαδικασία: Το όνομα της υπηρεσίας καθαρισμού και συντήρησης είναι "Ο Πατριώτης" και είναι γραμμένο με το χέρι σαν να έχει αλλάξει, ενώ στο πλάι, χειρόγραφη και υπογραμμισμένη είναι η λέξη "Ελληνας".

Στρατηγική: να θέσει προτεραιότητα στην πρόσληψη Ελλήνων επαγγελματιών σε αντίθεση με τους μετανάστες που θα μπορούσαν να κάνουν το ίδιο επάγγελμα, π.χ. προσφέροντας υπηρεσίες καθαρισμού.

Παράδειγμα: από ελληνικό, διαφημιστικό φυλλάδιο.

8. Exclusion of citizenship

Τεχνική: "έχουμε μια πέμπτη φάλαγγα να διαβιώνει στις χώρες μας, που κατέχουν τα διαβατήριά μας, που μας μισούν».

Διαδικασία: Ο Nigel Farage κατηγορεί την πολυπολιτισμικότητα για τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι και προωθεί τον φόβο και την οργή εναντίον εκείνων που απειλούν τη δημοκρατία.

Στρατηγική: να δημιουργηθούν στην κοινή γνώμη τα συναισθήματα του φόβου και του κινδύνου σε σχέση με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες.

Παράδειγμα: από ένα βίντεο στο Ηνωμένο Βασίλειο

http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/article11332680.ece#oid=FwcDhvcjgbUPrwRIfs_Ep5E_kmEaObXc

9. Humiliation

Τεχνική: περιγραφή διαρρηκτών με κριτήριο την εθνικότητα (ως Λιθουανοί), "Litouwers op A1 aangehouden voor woninginbraak Apeldoorn" (Λιθουανοί συνελήφθησαν για διάρρηξη σπιτιού στον αυτοκινητόδρομο A1 στο Apeldoorn)

Διαδικασία: αναφορά σε έναν τίτλο εφημερίδας.

Στρατηγική: να δημιουργήσει στην κοινή γνώμη μια στερεοτυπική σύνδεση μεταξύ μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων, δηλαδή των διαρρηκτών, και μιας συγκεκριμένης χώρας.

Παράδειγμα: από μια ολλανδική εφημερίδα.

Litouwers op A1 aangehouden voor woninginbraak Apeldoorn

17 maart 2015 | Laatste update: 17 maart, 12:10

1

REAGEER (2)

dimì qualcosa

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

10. Infantilisation

Τεχνική: παρουσίαση κάποιου να εκπροσωπεί το θύμα «Είναι κρίμα που μια προσευχή δεν φωτίζει το δέρμα».

Διαδικασία: Εικόνα από την Καθολική εφημερίδα μιλάει για τη δύναμη των προσευχών - δείχνει ένα μελαμψό παιδί να προσεύχεται με πολλά κείμενα στην εικόνα, και να ενθαρρύνεται στην άσκηση καθολικού τελετουργικού σε μια υπάκουη στάση.

Στρατηγική: να δείξει σκουρόχρωμους ανθρώπους φτωχούς και ως θύμα του χρώματος του δέρματός τους, και συνεπώς σε θέση κατωτερότητας.

Παράδειγμα: από μια πολωνική εικόνα

bibsy.pl 100 obrazków na minutę

NIEDZIELA
XXXII zwykła
9 listopada 2008 r.
Bogu na chwałę

Nierozsądne wzięły lampy, ale nie wzięły z sobą oliwy.
Roztropne zaś razem z lampami zabrały również oliwę
w naczyniach (Mt 25, 3–4)

SZKODA, ŻE MODLITWA NIE
ROZJAŚNIA TAKŻE SKÓRY

Lampa bez oliwy jest ciemna.
Człowiek bez modlitwy też.

Mt 25, 1–13

**Ulotka rozdawana przez pewien
Kościół w 2008 roku.**

Szkoda, że modlitwa nie rozjaśnia także skóry – dowiedziały się
dzieci z rozdawanej w poznańskich kościołach ulotki „Małego
Gościa Niedzielnego”. Obrazek ilustrujący taką życiową mądrość
przedstawia wyglądające przez okno, czarnoskóre dziecko.

11. Intimidation

Τεχνική: «Non venite più in Italia, non c'è lavoro né futuro» (μην έρχεστε πια στην Ιταλία. Δεν υπάρχει ούτε εργασία ούτε το μέλλον).

Διαδικασία: βίντεο δεξιάς προπαγάνδας με χρήση μεταναστών από διαφορετικές χώρες, που ζουν στην Ιταλία

Στρατηγική: να δημιουργήσει στους μετανάστες συναισθήματα του φόβου και αποθάρρυνση για μετανάστευση στην Ιταλία

Παράδειγμα: από ένα ιταλικό βίντεο

12. Minimalisation

Τεχνική: υποτίμηση του ζητήματος της μετανάστευσης και του ρατσισμού με βάση ένα προσωπικό χαρακτηριστικό μιας συγκεκριμένης ομάδας - μεταναστών - "ha la fortuna << FAST: di non doversi truccare come noi che siamo>>, «είναι πολύ τυχερή που δεν χρειάζεται να φοράει makeup».

Διαδικασία: επιχειρηματολογία κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας σε μια talkshow. Η φράση διατυπώνεται σε έναν πιο γρήγορο ρυθμό.

Στρατηγική: να προκαλέσει μια διαδικασία υποταγής του "άλλου"

Παράδειγμα: από ένα talk show της ιταλικής τηλεόρασης

13. Missionisation

Τεχνική: παρουσίαση κάποιου να εκπροσωπεί το θύμα «Είναι κρίμα που μια προσευχή δεν φωτίζει το δέρμα».

Διαδικασία: Εικόνα από την Καθολική εφημερίδα μιλάει για τη δύναμη των προσευχών - δείχνει ένα μελαμψό παιδί να προσεύχεται με πολλά κείμενα στην εικόνα, και να ενθαρρύνεται στην άσκηση καθολικού τελετουργικού σε μια υπάκουη στάση.

Στρατηγική: να δείξει σκουρόχρωμους ανθρώπους φτωχούς και ως θύμα του χρώματος του δέρματός τους, και συνεπώς σε θέση κατωτερότητας.

Παράδειγμα: από μια πολωνική εικόνα

bibsy.pl 100 stronów na minutę

NIEDZIELA
XXXII zwykła
9 listopada 2008 r.
Bogu na chwałę

Nierozsądne wzięły lampy, ale nie wzięły z sobą oliwy.
Roztropne zaś razem z lampami zabrały również oliwę
w naczyniach (Mt 25, 3-4)

SZKODA, ŻE MODLITWA NIE
ROZJAŚNIA TAKŻE SKÓRY

Lampa bez oliwy jest ciemna.
Człowiek bez modlitwy też.

Mt 25, 1-13

**Ulotka rozdawana przez pewien
Kościół w 2008 roku.**

Szkoda, że modlitwa nie rozjaśnia także skóry – dowiedzieli się
dzieci z rozdawanej w poznańskich kościołach ulotki „Małego
Gościa Niedzielnego”. Obrazek ilustrujący taką życiową mądrość
przedstawia wyglądające przez okno, czarnoskóre dziecko.

14. Militarisation

Τεχνική: παρουσίαση κάποιου ως στρατιώτη, ο οποίος χρησιμοποιεί μια γυναίκα που φορά ένα τυπικό μουσουλμανικό φόρεμα ως ασπίδα ενάντια σε ένα πολωνικό στρατιώτη που υπερασπίζεται μια γυναίκα με ένα παιδί.

Διαδικασία: οπτικοποίηση των διαφορών στις «τακτικές πολέμου» μεταξύ Πολωνών και μουσουλμάνων σε μια εικόνα προπαγάνδα μέσα σε ένα κοινωνικό δίκτυο.

Στρατηγική: να προκαλέσει φόβο για τους μουσουλμάνους που παρουσιάζονται ως τρομοκράτες.

Παράδειγμα: από μια πολωνική εικόνα σε ένα κοινωνικό δίκτυο, από το προφίλ στο Facebook "Stop islamizacji Europy" ("Σταματήστε τον εξισλαμισμό της Ευρώπης")

15. Nationalisation

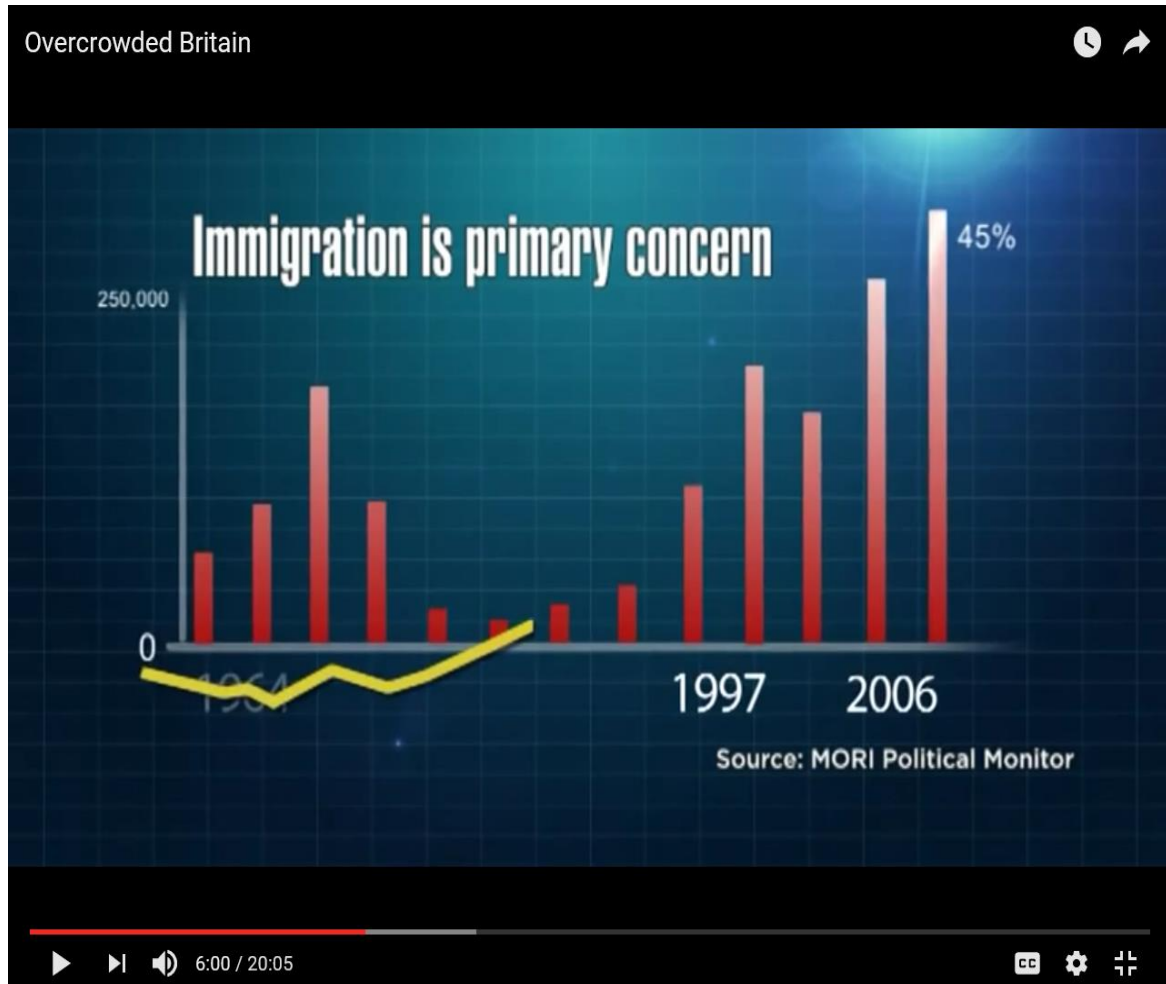
Τεχνική: "υπερσυνωστισμένη Βρετανία":

Διαδικασία: τίτλος του βίντεο συνέντευξης σχετικά με την αύξηση των επιπέδων μετανάστευσης στη Βρετανία.

Στρατηγική: να δημιουργήσει στην κοινή γνώμη συναισθήματα φόβου και κινδύνου σε σχέση με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες.

Παράδειγμα: από ένα βίντεο στο Ηνωμένο Βασίλειο

<https://www.youtube.com/watch?v=4ayA0neqzRs>

16. Patronisation

Τεχνική: δείχνει μια γυναίκα με υπερτονισμένα Αφρικανικά χαρακτηριστικά και στολή εργασίας να στέκεται πίσω από ένα άντρα μουσικό με «τυπικά» Ευρωπαϊκά γνωρίσματα και να τον κοιτάζει με θαυμασμό.

Διαδικασία: εικόνα που διαφημίζει ένα μουσείο σοκολάτας.

Στρατηγική: για να προκληθεί μια διαδικασία υποταγής της «μαύρης» γυναίκας.

Παράδειγμα: από μια ελληνική, διαφημιστική εικόνα.

17. Physiognomisation

Τεχνική: συστηματική σύνδεση μεταξύ συγκεκριμένων φυσικών χαρακτηριστικών με συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων "scamorze di Razza" (τυρί από διαφορετικές «φυλές»).

Διαδικασία: ισχυρισμός διαφημιστικής εικόνας.

Στρατηγική: διαχωρισμός μεταξύ των ανθρώπων ανάλογα με το χρώμα του δέρματος.

Παράδειγμα: από μια ιταλική διαφημιστική εικόνα.

18. Polarisation

Τεχνική: διαίρεση σε δύο αντιτιθέμενες ομάδες (Ιταλοί εναντίον προσφύγων)

Διαδικασία: δημοσιεύσεις σε κοινωνικά δίκτυα

Στρατηγική: για να δημιουργηθεί μια αντίθεση στο επίπεδο εμείς/αυτοί με βάση το πολιτιστικό, θρησκευτικό και κοινωνικό ανήκειν, για παράδειγμα, κατά των μεταναστών και των προσφύγων.

Παράδειγμα: Μηνύματα από ένα ιταλικό κοινωνικό δίκτυο.

The screenshot shows a Facebook post from a user with a green profile picture. The post is in Italian and discusses European solidarity regarding refugees. Below the post are four comments, also in Italian, showing a range of reactions from support to hostility.

Post:
Solidarietà europea; finalmente! Ora anche navi francesi, inglesi e presto di altri Paesi Fratelli, uniti a noi da indissolubili vincoli di solidarietà, scaricano profughi, migranti, o come si vuol chiamarli, sulle nostre spiagge. Finito il lavoro, con discrezione e rispetto esemplari, se ne vanno, per non privarci del privilegio di prenderci cura di loro.

Comments:
1. Dalla padella alla brace.
2. mandiamoli a farsi f.....!!!!!!
3. Gli sbrchi ad Alfano parevano così scarsi che ha chiesto aiuto! E infatti...Roba da matti, anzi da idioti!
4. Udite udite! Oggi la Palombelli ha confermato che in breve l'Europa sarà nuovamente dominata dagli arabi. Che fosse in vena di scherzi?

19. Racialisation

Τεχνική: συστηματική σύνδεση μεταξύ συγκεκριμένων φυσικών χαρακτηριστικών με συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων "scamorze di Razza" (τυρί από διαφορετικές «φυλές»).

Διαδικασία: ισχυρισμός διαφημιστικής εικόνας.

Στρατηγική: διαχωρισμός μεταξύ των ανθρώπων ανάλογα με το χρώμα του δέρματος.

Παράδειγμα: από μια ιταλική διαφημιστική εικόνα.

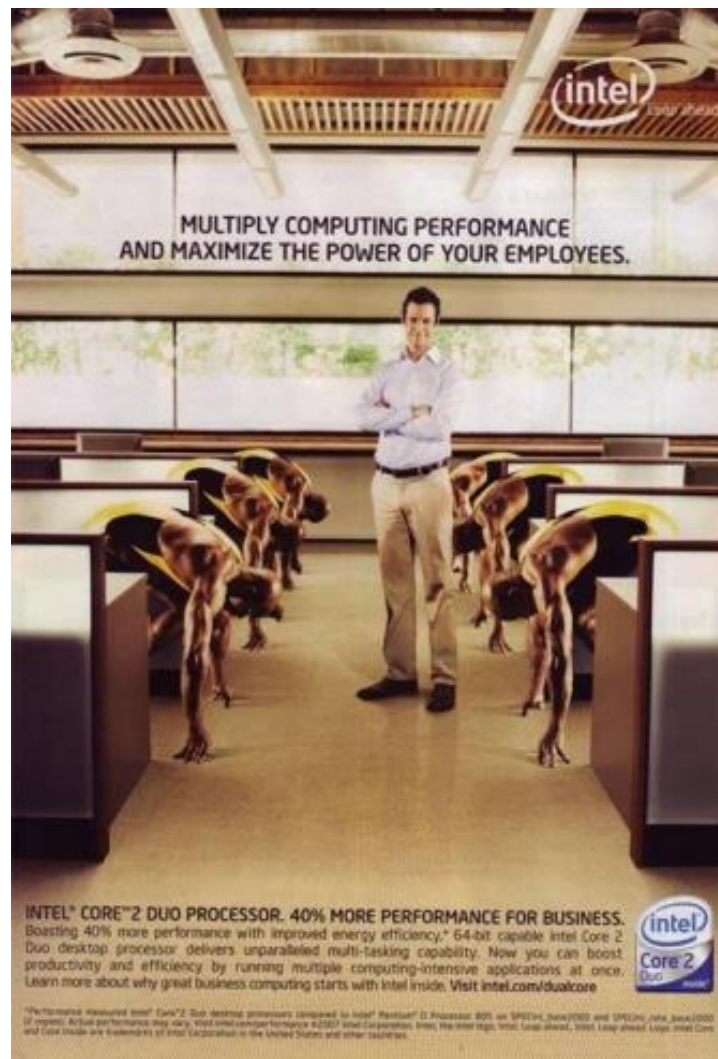
20. Reification

Τεχνική: αντιπαράθεση του άσπρου και του μαύρου σε αντιστοιχία με τον αφέντη και τον σκλάβο. Σε αυτό το παράδειγμα, οι μαύροι παρομοιάζονται με μηχανές έτοιμες για πολλαπλασιαστική, υπολογιστική επίδειξη δύναμης: «Πολλαπλασιάστε την απόδοση του υπολογιστή και μεγιστοποιήστε τη δύναμη των εργαζομένων σας»

Διαδικασία: απεικονίζονται μαύροι άνθρωποι ως μηχανές, ανθρώπινα χαρακτηριστικά, προκαθορισμένες να κάνουν ένα συγκεκριμένο πράγμα: την εξυπηρέτηση του λευκού αφεντικού και να την υποστηρίξή του στην ανάπτυξη της επιχείρησής του.

Στρατηγική: υποβιβάζει τους «μαύρους» εργαζόμενους σε υποδεέστερο επίπεδο, αφαιρώντας τους την ανθρώπινη ιδιότητα και μεταφέροντας την ιδέα ότι είναι μόνο καλοί για τη «φυσική» και μηχανική εργασία, αλλά ότι απαιτείται ένας «λευκός» άνθρωπος για να τρέξει την εταιρεία.

Παράδειγμα: διαφημιστική εικόνα από το Ηνωμένο Βασίλειο

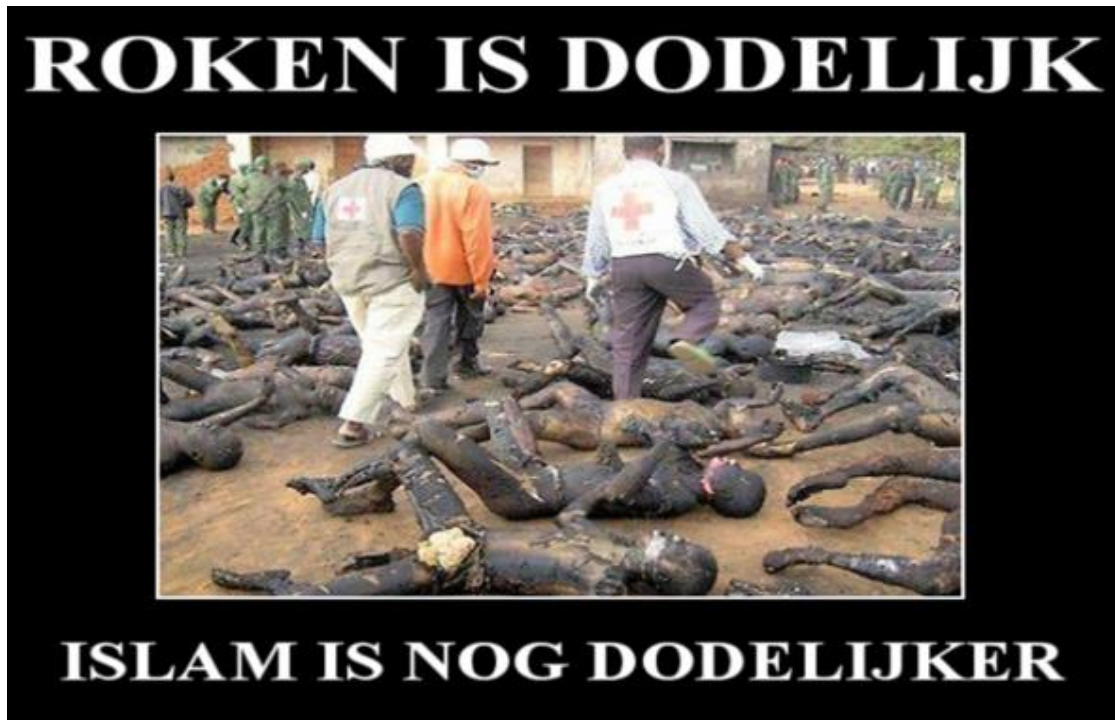
21. Religionisation

Τεχνική: η ταύτιση της τρομοκρατίας με το Ισλάμ "το κάπνισμα σκοτώνει, αλλά το Ισλάμ είναι πιο θανατηφόρο".

Διαδικασία: προπαγανδιστική εικόνα που δείχνει πολλά νεκρά, καμένα σώματα και ιατρικό προσωπικό να περπατάει μεταξύ των πτωμάτων - κανένα σύμβολο δεν παραπέμπει Ισλάμ, εκτός από τον τίτλο.

Στρατηγική: να δημιουργήσει στην κοινή γνώμη συναισθήματα φόβου και κινδύνου σε σχέση με την ισλαμική θρησκεία.

Παράδειγμα: από μια ολλανδική εικόνα.

22. Ridiculation

Τεχνική: υποτίμηση του ζητήματος της μετανάστευσης και του ρατσισμού με βάση ένα προσωπικό χαρακτηριστικό μιας συγκεκριμένης ομάδας - μεταναστών - "ha la fortuna << FAST: di non doversi truccare come noi che siamo>>, «είναι πολύ τυχερή που δεν χρειάζεται να φοράει make-up».

Διαδικασία: επιχειρηματολογία κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας σε μια talkshow. Η φράση διατυπώνεται σε έναν πιο γρήγορο ρυθμό.

Στρατηγική: να προκαλέσει μια διαδικασία υποταγής του "άλλου"

Παράδειγμα: από ένα talk show της ιταλικής τηλεόρασης

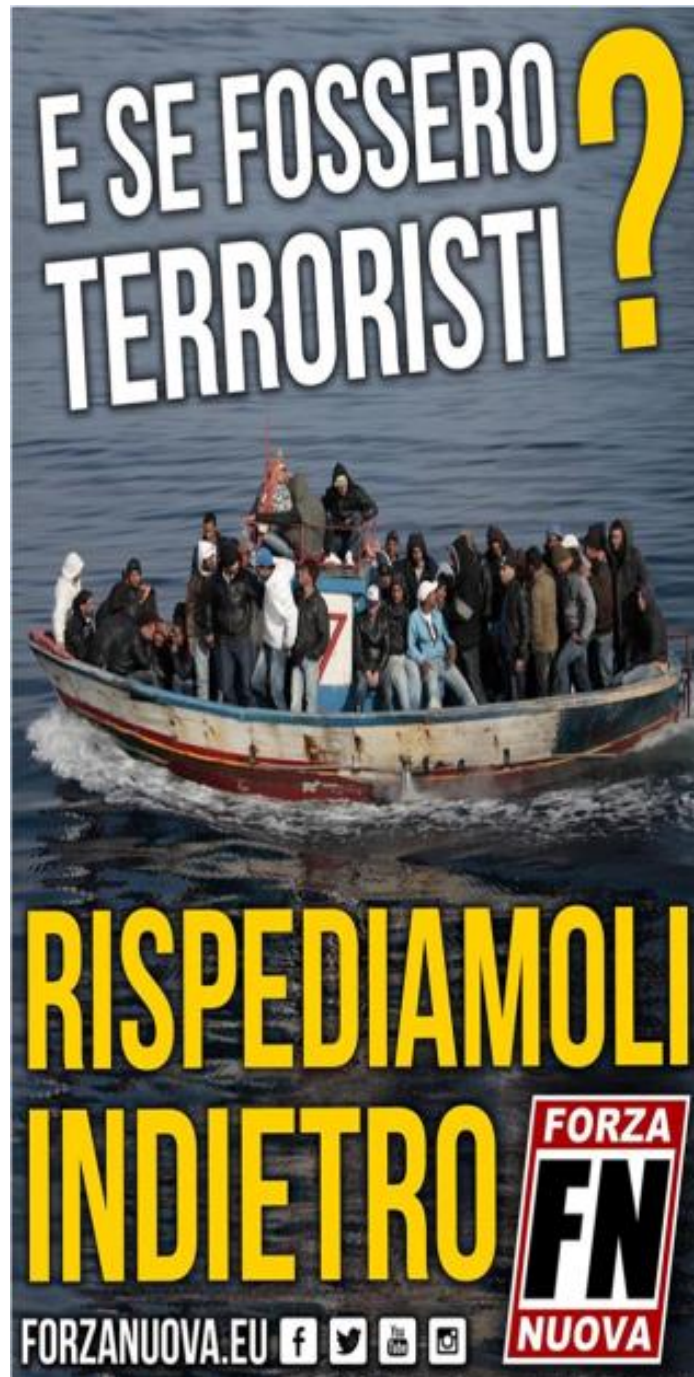
23. Sensationalisation

Τεχνική: παρουσίαση μιας βάρκας με νέους άνδρες που προκαλεί μια αμφιβολία μέσα από τον τίτλο "και αν ήταν τρομοκράτες;"

Διαδικασία: να διατυπωθεί ένα ζήτημα και όχι επιβεβαίωση σε μια προπαγανδιστική εικόνα ενός ακροδεξιού κόμματος.

Στρατηγική: να δημιουργήσει νέα, χωρίς αποδεικτικά στοιχεία.

Παράδειγμα: από μια ιταλική προπαγανδιστική εικόνα.

24. Sexualisation

Τεχνική: αντιπαράθεση μαύρου/άντρα και λευκής/γυναίκας. Η σεξουαλικότητα εκπροσωπείται μέσω των ζώων που συνοδεύονται από το σύνθημα «Η μαύρη έκπληξη. Όταν τη δοκιμάσεις... θα θες κι άλλη».

Διαδικασία: Στο σημείο της ελληνικής μπύρας, ένας μαύρος κόκορας αναπαρίσταται ως επιθετικός ή σεξουαλικά παθιασμένος με μια λευκή πάπια που φαίνεται να θέλει να αποφύγει τον κόκορα. Ωστόσο, μετά από επαφή με τον κόκορα, φαίνεται να τον θέλει περισσότερο.

Στρατηγική: να παρουσιαστεί ως αντικείμενο ο μαύρος ανδρισμός μεταφέροντας την ιδέα της επιθετικής και ζωώδους σεξουαλικότητας

Παράδειγμα: από ένα ελληνικό, διαφημιστικό βίντεο

<https://www.youtube.com/watch?v=w68hkz0Qnb0>

25. Victimisation

Τεχνική: παρουσίαση κάποιου να εκπροσωπεί το θύμα «Είναι κρίμα που μια προσευχή δεν φωτίζει το δέρμα».

Διαδικασία: Εικόνα από την Καθολική εφημερίδα μιλάει για τη δύναμη των προσευχών - δείχνει ένα μελαμψό παιδί να προσεύχεται με πολλά κείμενα στην εικόνα, και να ενθαρρύνεται στην άσκηση καθολικού τελετουργικού σε μια υπάκουη στάση.

Στρατηγική: να δείξει σκουρόχρωμους ανθρώπους φτωχούς και ως θύμα του χρώματος του δέρματός τους, και συνεπώς σε θέση κατωτερότητας.

Παράδειγμα: από μια πολωνική εικόνα

bibsy.pl 100 stronów na minutę

NIEDZIELA

XXXII zwykła
9 listopada 2008 r.

Bogu na chwałę

Nierozsądne wzięły lampy, ale nie wzięły z sobą oliwy.
Roztropne zaś razem z lampami zabrały również oliwę
w naczyniach (Mt 25, 3-4)

Lampa bez oliwy jest ciemna.
Człowiek bez modlitwy też.

Mt 25, 1-13

Ulotka rozdawana przez pewien Kościół w 2008 roku.

Szkoda, że modlitwa nie rozjaśnia także skóry – dowiedziały się dzieci z rozdawanej w poznańskich kościołach ulotki „Małego Gościa Niedzielnego”. Obrazek ilustrujący taką życiową mądrość przedstawia wyglądające przez okno, czarnoskóre dziecko.

6 ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές είναι το προϊόν όλων των εργασιών του RADAR (WS1: Ενημερωμένο Υλικό και Ανάλυση Αναγκών Χρήστη, WS2: Ανάλυση των Πρακτικών Επικοινωνίας, WS3: Διαδραστική και Συμμετοχική Εκπαίδευση και WS4: Εργαλεία, προτάσεις και καλές πρακτικές). Ειδικότερα, τα εργαστήρια σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, επέτρεψαν στους εταίρους να συγκεντρώσουν προτάσεις που περιλαμβάνουν την προοπτική και τις απόψεις των ανθρώπων που έχουν βιώσει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία.

Κατά την κατάρτιση αυτών των συστάσεων, η ομάδα RADAR έλαβε υπόψη της παρόμοια, αντιρατσιστικά έργα που παρήγαγαν εργαλεία και κατευθυντήριες γραμμές ενάντια στη ρητορική μίσους.

Το έργο LIGHT-ON εστιάζει στο διαδικτυακό έγκλημα μίσους και οι συστάσεις του εν λόγω έργου επικεντρώθηκαν στους τρόπους αναφοράς και αντιμετώπισής τους²³.

Το έργο PRISM²⁴ έχει αναπτύξει ένα πρόγραμμα κατάρτισης ειδικά για τους δημοσιογράφους για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους. Το έργο αυτό ασχολείται επίσης με διαδικτυακή ρητορική μίσους και περιλαμβάνει μια βάση δεδομένων με προσβλητικό υλικό καθώς και διαδραστικά κουμπιά στην ιστοσελίδα τους, από όπου οι άνθρωποι μπορούν να αναφέρουν τέτοιου υλικού.

Υπάρχουν και άλλα έργα στη Μεγάλη Βρετανία όπως το έργο Leicester Hate Crime ή το ADAPT²⁵. Παρά τη σημασία τους και την ακαδημαϊκή τους συνέπεια, κανένα από τα έργα αυτά δεν έχει αναπτύξει ένα μοντέλο επιμόρφωσης για διαφορετικές ομάδες-στόχους.

6.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

- **Θεωρητική και μεθοδολογική ευαισθητοποίηση**

Είναι σημαντικό να αναπτυχθεί μια θεωρητική και μεθοδολογική επικοινωνιακή ευαισθητοποίηση, προκειμένου να αποκαλυφθούν και να υποδομηθούν στην πράξη οι μηχανισμοί όχι μόνο της ρητορικής μίσους (μέσω των λέξεων), αλλά και της επικοινωνίας μίσους μέσω και των τεσσάρων επιπέδων επικοινωνίας: λέξεις (λεκτικά μηνύματα), φωνή (παραγλωσσικά μηνύματα), σώμα (μη-λεκτικά μηνύματα) και εικόνες, χρώματα, σύμβολα (οπτικά μηνύματα).

- **Ευαισθητοποίηση σχετικά με την επικοινωνία μίσους και τα ανθρώπινα δικαιώματα**

Περισσότερες εκστρατείες ευαισθητοποίησης πρέπει να οργανωθούν προκειμένου η κοινωνία (ευρύτερο κοινό) να εξοικειωθεί με την αναγνώριση της επικοινωνίας μίσους. Αυτές οι εκστρατείες σε συνέργεια με άλλα εθνικά ή ευρωπαϊκά προγράμματα και οργανισμούς που εργάζονται για το ίδιο θέμα δεν θα πρέπει να επικεντρωθούν μόνο στην αναγνώριση και την καταπολέμηση της επικοινωνίας μίσους, αλλά πρέπει επίσης να τονίσουν τη σημασία του σεβασμού της πολυφωνίας και της ελευθερίας του λόγου και να προωθήσουν την καλύτερη κατανόηση της ανάγκης για διαφορετικότητα και τον διάλογο στο πλαίσιο της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Είναι, επίσης, απαραίτητο μέσα από αυτές τις εκστρατείες να παρέχονται στο κοινό οι κατάλληλες πληροφορίες, ούτως ώστε αυτό να είναι σε θέση να αναγνωρίζει τις διαδικασίες των αρνητικών στερεοτύπων και του στιγματισμού. Μερικοί άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιήσουν την επικοινωνία μίσους από έλλειψη γνώσης και χωρίς πρόθεση.

²³ <http://www.lighton-project.eu/uploads/File/Training%20Manual.pdf>

²⁴ <http://www.prismproject.eu/the-prism-project/>

²⁵ <https://sites.google.com/site/grec2website/adapt-1>

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το κοινό πρέπει να εκπαιδευτεί στα αρνητικά στερεότυπα και πώς μπορούν αυτά να επηρεάσουν ή ακόμη και να καταστρέψουν τις ζωές των ανθρώπων.

- **Παροχή επιμόρφωσης**

Τα στερεότυπα εντυπώνονται στη συνείδηση του κόσμου, κυρίως κατά την παιδική ηλικία. Αυτό οδηγεί παιδιά και ενήλικες να χρησιμοποιούν την επικοινωνία μίσους στην καθημερινή τους ζωή. Εκπαιδευτικά προγράμματα και εκστρατείες ευαισθητοποίησης ειδικά για τα παιδιά, πρέπει να προωθηθούν. Το περιεχόμενό τους θα πρέπει να επικεντρωθεί στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σημασία της διαφορετικότητας. Ο σεβασμός του ενός προς τον άλλο είναι θεμελιώδης για μια δημοκρατική κοινωνία και αυτό είναι ένα μάθημα που τα μικρά παιδιά πρέπει να μάθουν σε πραγματικά νεαρή ηλικία. Προκειμένου να μορφώσουν τα παιδιά, οι δάσκαλοι και οι καθηγητές θα πρέπει να είναι αυτοί που θα πρέπει να εκπαιδευτούν πρώτα.

Ωστόσο, πρέπει να παρέχονται άλλοι τύποι επιμόρφωσης σε όποιον είναι πιθανό να συνεργαστεί με ένα άτομο που επηρεάζεται από τη ρητορική μίσους. Πιο συγκεκριμένα:

- Αστυνομικοί
- Εισαγγελείς, δικαστές
- Η κοινωνία των πολιτών (ΜΚΟ, άλλες οργανώσεις πολιτών κλπ)

Σημαντικά τμήματα κατάρτισης θα πρέπει να περιλαμβάνουν: την κατανόηση και τον ορισμό της ρητορικής μίσους, τις κατηγορίες κινήτρων προκατάληψης, διεθνή, ευρωπαϊκά και εθνικά εργαλεία σχετικά με το θέμα, εμπέδωση των γνώσεων σε απευθείας σύνδεση με τη ρητορική μίσους, μεθόδους για τον προσδιορισμό της επικοινωνίας μίσους, τρόπους διερεύνησης της διαδικτυακής επικοινωνίας μίσους, τρόπους στήριξης ανθρώπων που στοχοποιούνται από την επικοινωνία μίσους κ.λπ.

- **Υποστήριξη σε όσους βιώνουν την επικοινωνία μίσους**

Η ύπαρξη υπηρεσιών για την υποστήριξη ατόμων που βιώνουν τη ρητορική μίσους και γενικά την επικοινωνία μίσους ή τις διακρίσεις είναι υποχρεωτική. Συνήθως αυτός είναι ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών, αν και η πρωταρχική ευθύνη για την πρόληψη και την τιμωρία των εγκλημάτων μίσους πρέπει να βαρύνει το κράτος. Η κοινωνία των πολιτών βρίσκεται συχνά στην πρώτη γραμμή αναγνωρίζοντας τα πρώτα σημάδια και καταπολεμώντας τη μισαλλοδοξία και τις διακρίσεις. Καθώς οι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών ζουν μέσα στις κοινότητες, είναι σε θέση να βεβαιώσουν πράξεις μισαλλοδοξίας πριν αναφερθούν στην αστυνομία και μπορούν να παρέχουν βοήθεια στους επιζώντες, πριν ακόμη οι αρχές δημιουργήσουν τους κατάλληλους μηχανισμούς. Οι επικεφαλής της κοινωνίας των πολιτών, επίσης, συχνά υπενθυμίζουν στις κρατικές αρχές το καθήκον τους να αναφέρουν και να απαντούν σε εγκλήματα μίσους και να τους προστατεύουν όλους. Σε ορισμένα κράτη, η κοινωνία των πολιτών έχει συμβάλει στην ενδυνάμωση κοινοτήτων ως προς την ενσωμάτωση κοινωνικών αλλαγών και υποκίνηση νομικών μεταρρυθμίσεων²⁶. Η υποστήριξη και η ενδυνάμωση θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνουν και να διευκολύνουν την ικανότητα δράσης (διαμεσολάβησης) των ανθρώπων που έχουν υποστεί διακρίσεις ή βία. Είναι σημαντικό να στραφούν προς τη δεξιά για να τονίσουν τη σπουδαιότητα του θέματος.

Οι ΜΚΟ μπορεί να έχουν ουσιαστική συμβολή τόσο ως προς την πρόληψη όσο και ως προς την καταπολέμηση της επικοινωνίας μίσους μέσα από:

- την υποστήριξη των ανθρώπων που έχουν υποστεί επικοινωνία μίσους με όλα εκείνα που θεωρούνται αναγκαία προκειμένου να αντεπιτεθούν και να προστατεύσουν τον εαυτό τους. Οι ΜΚΟ είναι υπεύθυνες για την ενημέρωση/υποστήριξη των θυμάτων σχετικά με το τι μπορούν να κάνουν αφού υποστούν επίθεση. Συχνά, τα θύματα δεν γνωρίζουν πού να αναφέρουν τα περιστατικά (**νομική υποστήριξη**). Άλλες φορές φοβούνται να αντιδράσουν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι ΜΚΟ τους παρέχουν όλες αυτές τις πληροφορίες, ενώ ταυτόχρονα **τους στηρίζουν ψυχολογικά**. Ο εσωτερικός κόσμος των θυμάτων μπορεί να έχει τραυματιστεί από τη βαρβαρότητα των λέξεων που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση.

²⁶ <http://www.osce.org/odihr/39821?download=true>

Πρόκειται κυρίως για τα λόγια της επιθετικότητας και του μίσους, που βασίζονται μόνο στις διαφορές τους.

- **την παρακολούθηση και υποβολή εκθέσεων συμβάντων.** Οι ΜΚΟ μπορούν να ενεργούν ως η φωνή για τα θύματα της επικοινωνίας μίσους, και ιδιαίτερα να υπηρετούν ως μεσάζοντες με τις αρχές.
- **την παραγωγή υλικού** που βοηθά τους ανθρώπους να αναγνωρίζουν την επικοινωνία μίσους και τους διδάσκει πώς να συμπεριφέρονται ενάντια σε συμπεριφορές τέτοιου είδους.
- **την ευαισθητοποίηση και την ενίσχυση την ευαισθησίας** για το θέμα της επικοινωνίας μίσους και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- **Ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου**

Ο διαπολιτισμικός διάλογος (σε συνέχεια με άλλα έργα, όπως για παράδειγμα το SPICES²⁷ και το BRIDGE-IT²⁸) είναι μια διαδικασία που περιλαμβάνει μια ανοιχτή και με σεβασμό ανταλλαγή ή αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων, ομάδων και οργανισμών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο ή απόψεις για τον κόσμο. Είναι σημαντικό να σταθεί στις δυναμικές ιδιότητες των διαφορετικών πολιτισμών. Μεταξύ των στόχων του είναι: να αναπτύξει μια βαθύτερη κατανόηση των διαφορετικών προοπτικών και πρακτικών, να αυξήσει τη συμμετοχή, την ελευθερία και την ικανότητα να κάνει κανείς επιλογές, να προωθήσει την ισότητα και να ενισχύσει τις δημιουργικές διαδικασίες²⁹.

Ο διαπολιτισμικός διάλογος θα μπορούσε να ενισχυθεί με διάφορα μέσα. Το πιο κοινό είναι η οργάνωση πολυπολιτισμικών εκδηλώσεων, όπως φεστιβάλ και συναυλιών. Χώροι όπου όλοι οι άνθρωποι έρχονται μαζί και, όπου καλλιτέχνες από διαφορετικές προελεύσεις μπορούν να συνδυάσουν το ιστορικό τους και το ταλέντο τους. Εκτός από αυτό, οι ταινίες μπορούν να προωθήσουν την διαφορετικότητα μέσα από το μήνυμα που προσπαθούν να απευθύνουν στους ανθρώπους, αλλά και μέσα από την πολυμορφία των φορέων.

- **Ένταξη των ομάδων – στόχων στη συζήτηση, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις εκστρατείες ευαισθητοποίησης κλπ.**

Η συμμετοχή της ομάδας-στόχου σε όλα τα είδη των εργαστηρίων, σεμιναρίων, εκστρατειών αποτελεί προϋπόθεση. Διαφορετικά, αυτές οι πρωτοβουλίες είναι όλες καθοδηγούμενες με γνώμονα το λευκό στοιχείο και κυριαρχείται από αυτό. Οποιαδήποτε τέτοια πρωτοβουλία θα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον (αν όχι να καθοδηγείται από) τις ίδιες τις μειονότητες. Αυτό επιστρέφει ως αναγνώριση και ενδυνάμωση, ενισχύοντας την ικανότητα της αυτενέργειας των ατόμων που έχουν υποστεί διακρίσεις ή βία και, πάνω απ' όλα, αποφεύγοντας το σύμπλεγμα της «λευκής σωτηρίας».

6.2 ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

- **Γλώσσα κατά των διακρίσεων**

Συνιστάται η χρήση γλώσσας απαλλαγμένης από διακρίσεις, ρατσιστικό ή ξενοφοβικό περιεχόμενο σε σχέση με όλους τους ανθρώπους, σε αντίθεση με την πλέον διαδεδομένη και κανονική χρήση, ακόμη και σε νομικά κείμενα, όρων όπως "παράνομος μετανάστης", "λαθραίος" κ.α. Αυτοί οι όροι που στιγματίζουν και ποινικοποιούν, αποτελούν στερεότυπα και προκαταλήψεις με βάση την πραγματική ή υποτιθέμενη καταγωγή, το κοινωνικό, πολιτιστικό ή θρησκευτικό ανήκειν.

(Carta di Lampedusa, Lampedusa 2014: 17-18 - <http://www.lacartadilampedusa.org/>).

²⁷ Be Relevant to Intercultural Diversity Generation in Europe – Integration Team (510101-LLP-1-2010-1-IT-GRUNDTVIG-GMP, <http://bridge-it.communicationproject.eu>)

²⁸ Social Promotion of Intercultural Communication Expertise and Skills (224945-CP-1-2005-1-IT-GRUNDTVIG-G11, www.trainingspices.net)

²⁹ <http://www.interculturaldialogue.eu/web/intercultural-dialogue.php>

- **Χρήση λεξιλογίου ή το πλαίσιο των λέξεων**

Η χρήση του όρου «φυλή» θα πρέπει να αποφεύγεται σε επίσημα έγγραφα της ΕΕ, δεδομένου ότι δημιουργεί την εσφαλμένη αντίληψη ότι υπάρχουν διαφορετικές φυλές. Η ύπαρξη των φυλών δεν είναι ένα πραγματικό γεγονός. Είναι ένας βιολογικός μύθος που κατασκευάζεται κοινωνικά. Δημιουργήθηκε από την κυρίαρχη λευκή ομάδα για να καθιερώσει και να διαιωνίσει μια ιεραρχία λευκής κυριαρχίας στην βάση της εσφαλμένης υπόθεσης ότι ορισμένες ομάδες του πληθυσμού είναι κατώτερες από τους άλλους - και την λευκή, κυρίαρχη ομάδα (βλέπε παράγραφο 2.2). Η υποτιθέμενη ύπαρξη των φυλών βοήθησε το status quo για πολλά χρόνια. Τώρα ήρθε η ώρα να σταματήσει η χρήση του. Η απουσία των φυλών είναι επίσης εμφανής αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι ο όρος «φυλή» δεν υπάρχει καν σε ορισμένες γλώσσες.

Παρ' όλα που η ύπαρξη της φυλής μπορεί να μην υφίσταται, ο ρατσισμός, ωστόσο, υπάρχει. Σύμφωνα με τον Jamie Utt:

“η φυλή ως κοινωνικό κατασκεύασμα και ο επακόλουθος ρατσισμός είναι πολύ αληθινά. Συνεπώς μια ουδέτερη ιδεολογία απέναντι στο θέμα της φυλής είναι προβληματική επειδή:

- Διαγράφει τις πολιτιστικές εμπειρίες των ανθρώπων με πολιτισμούς διαφορετικού χρώματος καθώς και την πραγματικότητα της ζωής τους και την καταπίεση που αντιμετωπίζουν.
- Δεν μας βοηθάει στην πραγματικότητα να αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα «ουδέτερα» διότι το πρόβλημα δεν είναι ουδέτερο. Το πρόβλημα είναι φυλετικής ιεραρχίας και επωφελή εκείνους με το πιο ανοιχτόχρωμο δέρμα”

Φυσικά, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν αρνούμαστε την ποικιλομορφία. Εμείς απλώς προτείνουμε μια διαφορετική, πιο συνεπή ορολογία (παρακαλούμε δείτε την παράγραφο 2.2 Κοινό Λεξιλόγιο για περισσότερες λεπτομέρειες).

- Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, θα ήταν αφελές να σκεφτεί κανείς ότι η αποφυγή ή η αντικατάσταση του όρου «φυλή» θα σημαίνει αυτόματα ότι ο ρατσισμός θα ξεπεραστεί. Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η επιλογή των λέξεων έχει σημασία, στο μέτρο που εκπροσωπούν και διαμορφώνουν νοοτροπίες μας και ως εκ τούτου, την αντίληψή μας για την πραγματικότητα. Οι όροι αυτοί πρέπει να ερμηνεύονται σε μια πολυδιάστατη προοπτική σε σχέση με τις κοινωνικές, πολιτιστικές, βιολογικές και πολιτικές-ιδεολογικές μεταβλητές, ιστορικά προσδιορισμένες ως γλωσσικές δράσεις και πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις.
- Στο πλαίσιο αυτό, είναι υψίστης σημασίας να μαθαίνουμε την ιστορία πίσω από τη χρήση ορισμένων λέξεων, ώστε να μπορούμε να καταλάβουμε γιατί είναι προσβλητικό να τις χρησιμοποιούμε (π.χ. στο βρετανικό πλαίσιο αυτά είναι συχνά κατάλοιπα της αποικιοκρατίας και της βίαιης καταστολής).
- Τέλος, είναι εξίσου σημαντικό να διεκδικήσουμε κάποιο από τα λεξιλόγιο που έχει φορτιστεί αρνητικά, π.χ. «Μετανάστης» ή «ξένος». Η εκστρατεία "Είμαι μετανάστης" στη Βρετανία προσπάθησε να κάνει ακριβώς αυτό.³⁰ Με την ανάκτηση ορισμένων λέξεων, προσπαθούμε να επαναφέρουμε τη θετική χροιά τους ενάντια στην τάση να μετατραπούν σε αρνητική κατηγορίες.

- **Κώδικας Ηθικής**

Για Πολιτικούς

Μια κριτική ανάλυση του λόγου των πολιτικών. Οι πολιτικοί πρέπει να λογοδοτούν για το τι λένε στις δημόσιες δηλώσεις, ειδικά αν αυτό έχει αποδειχτεί ότι υποκινεί το μίσος, οπότε και τιμωρείται από τον νόμο.

Για Μέλη της Βουλής

³⁰ <http://www.iamanimmigrant.net/>

Η σύσταση είναι να αρθεί η λειτουργική ασυλία για ποινική δίωξη, εφόσον υπάρχει, σε περιπτώσεις υποκίνησης σε μίσος στο Κοινοβούλιο. Αυτό σημαίνει ότι εάν οι βουλευτές βρεθούν να είναι ένοχοι της επικοινωνίας και ιδιαίτερα ρητορικής μίσους, στο Κοινοβούλιο θα μπορούσαν να διωχθούν. Παρότρυνση σε μίσος θα πρέπει να αποδεικνύεται, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό, η θέσπιση ενός κώδικα δεοντολογίας για τους βουλευτές είναι το λιγότερο που μπορεί να γίνει, με σαφείς και αυστηρές κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβίασής του.

Για Δημοσιογράφους

Επανεξέταση του κώδικα ηθικής των δημοσιογράφων για να συμπεριλάβει την επικοινωνία μίσους και την παρότρυνση σε μίσος. Οι δημοσιογράφοι έχουν τεράστια δύναμη. Μπορούν να δημιουργήσουν και να διαμορφώσουν την κοινή γνώμη. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να ελέγχουν τους ομιλητές και να αναλύουν τα λόγια τους. Είναι μέρος της δουλειάς ενός δημοσιογράφου για να εξετάσει τα γεγονότα και τις αξιώσεις και να κρίνει προσεκτικά την πρόθεση και τον αντίκτυπο των παρεμβάσεών του.

Από την άλλη πλευρά, οι δημοσιογράφοι δεν θα πρέπει να αναφέρουν αυτολεξεί τους προσβλητικούς όρους και τις φράσεις με το πρόσχημα της ακριβούς αναφοράς. Η έκθεση της επικοινωνίας μίσους δεν πρέπει να περιλαμβάνει την επανάληψη των προσβλητικών όρων δημοσίως, καθώς αυτό ενισχύει το «αξίωμα του ακροατή» (Sacks, 1974).

Οι ηθικοί δημοσιογράφοι και οι καλά πληροφορημένοι εκδότες θα είναι σε θέση να εντοπίζουν γρήγορα αν η ανακοίνωση αποσκοπεί σκόπιμα να επιτεθεί ή να μειώσει τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων και των ομάδων. Χρειάζεται εμπειρία, γνώση, ηθική και εκπαίδευση να διακρίνει κανείς την επικοινωνία μίσους. Μερικές φορές, η επικοινωνία μίσους δεν είναι πάντα σαφής και έρχεται μέσα από κρυμμένα μηνύματα. Ένας ηθικός και καλός δημοσιογράφος θα είναι σε θέση να διαβάζει πίσω από τις γραμμές και να εντοπίζει την επικοινωνία μίσους. Ο δημοσιογράφος πρέπει επίσης να γνωρίζει αν μια τέτοια επικοινωνία υπόκειται σε ποινικές ή άλλες κυρώσεις.

Ως μέρος της διαδικασίας υποβολής εκθέσεων, δημοσιογράφοι και εκδότες έχουν ιδιαίτερη ευθύνη να τοποθετήσουν την ομιλία στο κατάλληλο πλαίσιο - να αποκαλύψουν και να αναφέρουν ποιοι είναι οι στόχοι του ομιλητή. Φυσικά, δεν είναι η πρόθεση των δημοσιογράφων να εκθέσουν ή να μειώσουν τους ανθρώπους με τους οποίους διαφωνούν. Αυτό θα ήταν προκατάληψη.

Οι τηλεπαρουσιαστές και οι ραδιοφωνικοί παραγωγοί δεν είναι πάντα δημοσιογράφοι, αλλά εργάζονται μπροστά στο κοινό με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν κι αυτοί την κοινή γνώμη. Η δουλειά τους είναι υψίστης σημασίας και πρέπει να μοιράζονται την ίδια φροντίδα. Η απουσία μιας σχετικής κατευθυντήριας γραμμής είναι προφανής. Πρέπει να θεσπιστούν ορισμένοι κανόνες προκειμένου να αποτραπεί το κοινό από το να βλέπει ή να ακούει τέτοια περιστατικά. Όχι μόνο οι θεατές θα λάβουν ένα λάθος μήνυμα μίσους αλλά μερικές μειονότητες μπορεί να γίνουν οι δέκτες του μηνύματος επίσης. Για παράδειγμα, ένας χρήσιμος κανόνας είναι ότι αν ένας καλεσμένος σπάει τις κατευθυντήριες γραμμές και χρησιμοποιεί ρητορική μίσους στον αέρα, ο τηλεπαρουσιαστής ή ο ραδιοφωνικός παραγωγός θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να τους κόψουν.

Στα talkshows είναι σημαντικό ο συντονιστής / δημοσιογράφος να γνωρίζει τα εργαλεία ανάλυσης της επικοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, αυτός / αυτή μπορεί να αναγνωρίσει ομιλίες και δράσεις που παράγονται στα τέσσερα επίπεδα επικοινωνίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, συνιστάται παρέμβαση στη συζήτηση, προκειμένου να αποκαλυφθεί η διαδικασία της παραγωγής επικοινωνίας και ρητορικής μίσους βασισμένη στις διακρίσεις, την ξενοφοβία ή το ρατσιστικό μίσος. Η παρέμβαση αυτή θα έχει επίσης ένα εκπαιδευτικό ρόλο και επιπτώσεις στη δημόσια συζήτηση.

Όσον αφορά την εκπροσώπηση των μέσων ενημέρωσης, είναι σημαντικό οι μειονότητες, οι μετανάστες και όλες οι ομάδες που μπορεί να έχουν υπάρξει οι ίδιοι στόχοι της επικοινωνίας μίσους, να μπορούν να εκφράσουν και να πουν τις δικές τους ιστορίες σε talkshows, δελτία ειδήσεων κ.λπ. Συχνά στις ομάδες αυτές δεν έχει δοθεί βήμα και αντ' αυτών άλλοι (μέλη των κυρίαρχων ομάδων) αφηγούνται τις ιστορίες τους ή μιλούν για αυτούς. Η στέρηση από ένα άτομο ή μια ομάδα της φωνή τους αποτελεί μια σημαντική διαδικασία της αποπροσωποποίησης. Επιπλέον, το κοινό στερείται επίσης μιας κρίσιμης άποψης - αυτής των μειονοτήτων, των μεταναστών, των ανθρώπων που βιώνουν τον ρατσισμό και / ή την επικοινωνία μίσους. Όταν το δημόσιο χάνει αυτή την κρίσιμη αφήγηση, αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στις αντιλήψεις, τις στάσεις και τις συμπεριφορές.

Για τους επαγγελματίες επιβολής του νόμου

Θα πρέπει να υπάρχουν **ειδικές κατευθυντήριες γραμμές για την αστυνομία, εκτός από την διαπολιτισμική κατάρτιση**, που θα πρέπει να αναπτυχθούν. Οι συνεντεύξεις μας, οι αναλύσεις αναφορών και η γενική έρευνα στο πλαίσιο του έργου RADAR έχουν δείξει ότι, σε αρκετές περιπτώσεις, η αστυνομία δεν γνωρίζει πώς να ενεργήσει ή να συμπεριφερθεί μέσα στα πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι απαραίτητη για να επιτευχθεί ισορροπία.

Είναι ένα σύνθετο φαινόμενο για τους παράνομους μετανάστες να διστάζουν να αναφέρουν στην αστυνομία ένα έγκλημα εναντίον τους λόγω του φόβου της απέλασης. Αυτή είναι μια πραγματικότητα και ο κύριος λόγος που τόσα πολλά εγκλήματα δεν καταγράφονται και παραμένουν ατιμώρητοι. **Η δημιουργία ανεξάρτητων κέντρων καταγγελιών θα βοηθήσει πραγματικά τους μετανάστες χωρίς έγγραφα να αναφέρουν τα εγκλήματα.**

Η εκπαίδευση των αστυνομικών πρέπει να περιλαμβάνει **τρόπους αντίδρασης σε περίπτωση καταγγελίας περιστατικού που περιλαμβάνει επικοινωνία μίσους**. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τις περισσότερες φορές υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης στην αστυνομία από μειονοτικές ομάδες, δεν προκαλεί εντύπωση ο χαμηλός αριθμός των δηλωμένων γεγονότων. Ορισμένες μειονοτικές ομάδες μπορεί να είχαν τεταμένες σχέσεις με την επιβολή του νόμου στις χώρες καταγωγής τους και να φοβούνται ότι τα εγκλήματα εναντίον τους δεν θα ληφθούν σοβαρά υπόψη και ότι η αντίδραση της αστυνομίας θα είναι αδιάφορη ή ακόμη και εχθρική. Έχουμε δει από τις συνεντεύξεις μας, καθώς και από την έρευνα των νόμων και των αποφάσεων στις χώρες εταίρους, ότι πολλά εγκλήματα σε βάρος των μειονοτήτων αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού.

Για Νομικούς

Το δικαίωμα σε διερμηνέα πρέπει να περιφρουρείται και να εφαρμόζεται. Το πιο σημαντικό, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, είναι να χρησιμοποιούνται επαγγελματίες διερμηνείς δικαστηρίων σε αντίθεση με την αξιοποίηση ατόμων που απλώς τυχαίνει να μιλούν τις γλώσσες που απαιτούνται. Αυτό δεν θα πρέπει να αποφεύγεται μόνο για τους σκοπούς της αποτελεσματικής και συνεπούς επικοινωνίας, αλλά και επειδή οι επαγγελματίες τηρούν έναν ειδικό κώδικα δεοντολογίας και είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν και να μεταφέρουν τις αποχρώσεις που μπορεί να υποδεικνύουν την επικοινωνία με κίνητρο το μίσος. Επιπλέον, μπροστά σε ένα δικαστήριο, δεν πρέπει να απορριφθούν περιπτώσεις βάσει της 'φυλής', της καταγωγής ή των γλωσσικών εμποδίων. Και είναι επιτακτική ανάγκη τα θύματα να προστατεύονται με κάθε κόστος.

Για υπηρεσίες marketing

Η θέσπιση κώδικα δεοντολογίας για τη διαφήμιση, όπου αυτός δεν υπάρχει, είναι ζωτικής σημασίας. Συχνά, ιδιαίτερα στις διαφημίσεις, οι μειονοτικές ομάδες απεικονίζονται με στερεοτυπικούς και προσβλητικούς τρόπους. Τα στερεότυπα συχνά οδηγούν σε 25 διαδικασίες επικοινωνίας μίσους που αναφέρονται στο Κεφάλαιο 5, σε αυτό το έντυπο. Για το λόγο αυτό, προτείνουμε ότι πρέπει να είναι υποχρεωτική η συμμετοχή ή τουλάχιστον διαβούλευση με τα

μέλη των ομάδων που απεικονίζονται στη διαφήμιση πριν από την δημοσιοποίηση της διαφήμισης. Αυτές οι ομάδες-στόχοι μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους και να κάνουν προτάσεις για αλλαγές στην διαφήμιση. Εάν περιέχεται επικοινωνία μίσους στη διαφήμιση, αυτή δεν θα πρέπει να κυκλοφορήσει με αυτόν τον τρόπο. Όλες οι ομάδες πρέπει να γίνονται σεβαστές, αλλιώς μία απεχθής στερεοτυπική εικόνα θα συνεχίσει να διαιωνίζεται.

Ορισμένες φορές, όταν οι διαφημιστές στοχεύουν να φτιάξουν το πορτραίτο μιας χώρας ή γεωγραφικής περιοχής, χρησιμοποιούν άτομα ή στερεότυπες ιδέες σχετικά με τα συγκεκριμένα μέρη. Αντί να επαναλαμβάνονται αυτά τα στερεότυπα, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται εικόνες από τα μέρη αυτά.

Διαδικτυακή Επικοινωνία

Η ρητορική μίσους σε διαδικτυακά περιβάλλοντα είναι μια ειδική κατηγορία που πρέπει να αντιμετωπιστεί ξεχωριστά. Το Διαδίκτυο είναι το ευκολότερο εργαλείο επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να προσβάλουν τους συνανθρώπους τους. Είναι εξαιρετικά κοινό να διαβάσει κανείς υποτιμητικά σχόλια στο διαδίκτυο. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν ιστοσελίδες, blogs και κυρίως τα κοινωνικά δίκτυα για τέτοιες πρακτικές. Κατά την πλοήγηση στο διαδίκτυο, μπορεί κανείς να ανακαλύψει σελίδες που στοχεύουν στην εθνικότητα, το έθνος, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη θρησκεία, την εργασία, το φύλο, τη φυσική εμφάνιση, την οικονομική κατάσταση, την κοινωνική κατάσταση, την ιθαγένεια κ.λπ.

Το πρώτο εμπόδιο είναι να εντοπιστεί ο δράστης των διαδικτυακών εγκλημάτων μίσους. Εκείνοι που γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν τεχνολογικά εργαλεία μπορούν να κρύψουν την ταυτότητα και την διεύθυνση IP. Εκτός από αυτό, δεν υπάρχει καμία απαίτηση να αφαιρεθεί το προσβλητικό υλικό, ακόμη και όταν ένα ποινικό αδίκημα έχει λάβει χώρα. Αυτό σημαίνει ότι το προσβλητικό υλικό μπορεί να υπάρξει διαδικτυακά, ακόμη και αφού ένας δικαστής αποφασίσει ότι το έγκλημα μίσους έχει διαπραχθεί και ο δράστης έχει τιμωρηθεί (με πρόστιμο ή φυλάκιση). Αφαίρεση του υλικού μπορεί να εφαρμοστεί μόνο σε περιπτώσεις παιδικής πορνογραφίας. **Η σύσταση είναι να αλλάξει η εθνική και κοινοτική νομοθεσία, έτσι ώστε αν ένας δικαστής αποφασίσει ότι ένα έγκλημα μίσους έχει διαπραχθεί διαδικτυακά, να είναι σε θέση να επιβάλει την αφαίρεση του υλικού.**

Εικόνες, σημάδια, σύμβολα

Η έλλειψη εικόνων μειονοτικών ομάδων σε σημαντικές θέσεις είναι μια πραγματικότητα. Κάποιος μπορεί σπάνια να δει φωτογραφίες μειονοτικών ομάδων να απεικονίζεται σε διάφορες ηγετικές θέσεις. Αντί γι αυτό, συνήθως απεικονίζονται σε ορισμένες (ανειδίκευτες) θέσεις εργασίας και σε ρόλους (θύμα, εργάτης, βοηθός κλπ). Θα ήταν ενδιαφέρον, για παράδειγμα, να δούμε εικόνες με γυναίκες επιχειρηματίες από την Αφρική, ή μουσουλμάνους γιατρούς. Τα άτομα που αποτελούν μέρος ορισμένων ομάδων απουσιάζουν από ισχυρές θέσεις, όπως εκείνες των πολιτικών, δημοσιογράφων, καλλιτεχνών και εθελοντών. Η εκπροσώπηση μειονοτικών ομάδων σε τέτοιους ρόλους θα έχει θετικό αντίκτυπο στις αντιλήψεις του κοινού.

Μερικές από αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές δεν είναι νέες. Η ανάγκη για διαπολιτισμικό διάλογο και προώθηση θετικών εικόνων, για παράδειγμα, είναι μέρος προτάσεων που έχουν γίνει από προηγούμενα προγράμματα και διάφορες πρωτοβουλίες. Ωστόσο, το γεγονός ότι αυτό εξακολουθεί να αναγνωρίζεται ως ανάγκη σημαίνει ότι εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό έργο που πρέπει να γίνει. Στο πλαίσιο αυτό, θα θέλαμε να προτείνουμε:

- Οι πρωτοβουλίες για τον διαπολιτισμικό διάλογο, την ευαισθητοποίηση κ.λπ., να ηγούνται ή τουλάχιστον να βρίσκονται συν-επικεφαλής από τις ίδιες τις μειονότητες. Οι περισσότερες υπάρχουσες πρωτοβουλίες έχουν αποτύχει γιατί οδηγούνται από τις κυρίαρχες ομάδες και οι εκπρόσωποι μειονοτικών ομάδων είναι επομένως απρόθυμοι να εμπλακούν.

- Η προώθηση της θετικής εικόνας δεν θα πρέπει να λάβει τη μορφή της «ηρωοποίησης» των μειονοτήτων. Δεν πρέπει να είναι μια αντιπαράθεση μεταξύ δαιμονοποίησης και ηρωοποίησης αλλά, αντίθετα, οι απεικονίσεις των μειονοτικών ομάδων θα πρέπει να αντανakλούν την καθημερινότητα των απλών ανθρώπων. Από την άποψη αυτή, η αξιοποίηση μειονοτικών, εθνοτικών ομάδων στην απεικόνιση επιχειρηματιών, επιστημόνων, κλπ σε διαφημίσεις είναι σκόπιμη, αλλά πέρα από αυτό, η εικόνα εκπροσώπων των μειονοτικών, εθνοτικών ομάδων στους καθημερινούς τους ρόλους (καθημερινοί άνθρωποι κάνουν καθημερινά πράγματα) είναι επίσης ζωτικής σημασίας.

Στην Ευρώπη, υπάρχουν πολλά χρήσιμα παρατηρητήρια σχετικά με τη χρήση της ρατσιστικής και ξενοφοβικής επικοινωνίας. Θα μπορούσε να είναι σημαντικό να δημιουργηθούν παρατηρητήρια για τις καλές πρακτικές, έτσι ώστε να μπορούν να εξαπλωθούν σε εθνική και διεθνή κλίμακα.

Τέλος, ένα σημαντικό καινοτόμο στοιχείο των συστάσεων του έργου RADAR είναι η βραβευμένη έννοια της κατάρτισης. Η ιδέα, η οποία βασίζεται στην διαδικασία **Let Me Learn**[®] (www.letmelearnmalta.org) και στη μεθοδολογία **LEVEL5** © (http://www.reveal-eu.org/uploads/media/REVEAL_LEVEL5_Manual.pdf), έλαβε το βραβείο my-Vita (<http://mahara.vita-eu.org/view/view.php?id=3192>).

6.3 ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Η θεωρητική και μεθοδολογική επίγνωση της κρίσιμης επικοινωνίας έχει γίνει ένα πρακτικό εργαλείο για την αποδόμηση των αντικειμενοποιημένων κατηγοριών της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, καθώς και για τη διαλεύκανση των διαδικασιών της ρατσιστικής και ξενοφοβικής επικοινωνίας μίσους. Κριτική επίγνωση και αναλυτικές ικανότητες είναι η προϋπόθεση για τη συμμετοχή σε μια συνειδητή επικοινωνία. Σε αυτή την ενότητα, αναφέρουμε κάποιες καλές πρακτικές από όλες τις χώρες-εταίρους και τις γλώσσες που προτείνονται από την ομάδα RADAR.

ΚΑΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΕΣ;
ΑΣ ΤΟΥΣ ΣΤΕΙΛΟΥΜΕ ΠΙΣΩ!

ΚΑΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗΜΕΝΟΙ;
ΑΣ ΜΗΝ ΤΟΥΣ ΣΤΕΙΛΟΥΜΕ ΠΙΣΩ

Αυτή είναι μια νέα κατασκευή, η οποία προτείνει μια προκλητική μεταμόρφωση ενός πραγματικού περιστατικού ρατσιστικής και ξενοφοβικής επικοινωνίας, αντικαθιστώντας μόνο ορισμένα γράμματα και προσθέτοντας μια λέξη, φτιάχνοντας με αυτόν τον τρόπο μια εντελώς αντίθετη εικόνα της βάρκας με τους πιθανούς μετανάστες.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΜΗΝ ΜΑΣ ΑΦΗΣΕΤΕ ΜΟΝΟΥΣ ΜΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ

Αυτό είναι από ένα πραγματικό ιταλικό πλαίσιο και μπορεί να γίνει κατανοητό ως η αντιστροφή της προοπτικής, όπου εμμέσως οι Ιταλοί απεικονίζονται ως απειλή για άλλους Ιταλούς και οι μετανάστες καλούνται να τους βοηθήσουν.

ΘΑ ΗΘΕΛΑΝ ΝΑ ΜΑΣ ΣΩΣΟΥΝ
ΜΕΤΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΑ Η ΤΟ ΑΛΛΟ ΤΟ ΞΕΧΝΑΝΕ

Ο ιταλός σκιτσογράφος Mauro Biani επικρίνει την ευρωπαϊκή πολιτική για τη μετανάστευση, ιδίως τις επιχειρήσεις διάσωσης στη Μεσόγειο Θάλασσα.

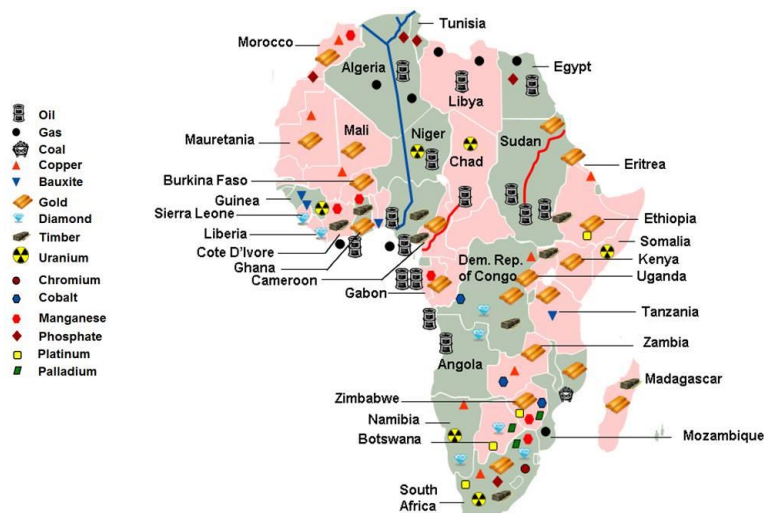
ΜΑΣ ΟΝΟΜΑΖΕΙΣ ΒΡΩΜΙΑΡΗ ΝΕΓΡΟ ΚΑΙ ΑΗΔΙΑΣΤΙΚΗ ΛΕΣΒΙΑ.
ΑΛΛΑ ΠΡΟΣΒΑΛΛΕΣΑΙ ΕΑΝ ΣΕ ΑΠΟΚΑΛΕΣΟΥΝ ΙΤΑΛΟ ΜΑΦΙΟΖΟ.
Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΣΑΝ ΤΟ BOOMERANG.
ΑΡΓΑ Η ΓΡΗΓΟΡΑ ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ Σ' ΕΣΕΝΑ.

Ιταλική εκστρατεία κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού από την ένωση ARCI. Το κύριο σημείο της εκστρατείας είναι πώς όλοι οι άνθρωποι μπορούν να βιώσουν διακρίσεις με βάση εξευτελιστικά στερεότυπα όπως το "Ιταλός μαφιόζος".

ONE RACE - HUMAN RACE
ONE BLOOD - **RED** BLOOD

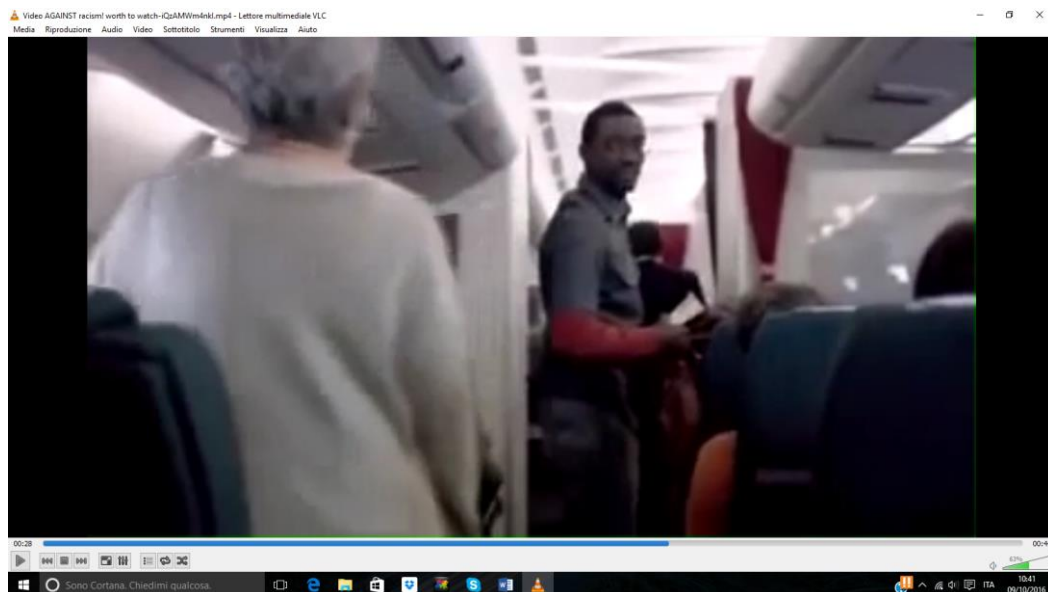
Βρετανική εκστρατεία κατά του ρατσισμού. Η επαφή μεταξύ των δύο χεριών με την αναφορά στο ίδιο χρώμα του αίματος τονίζει ότι υπάρχει μόνο μία ανθρώπινη φυλή.

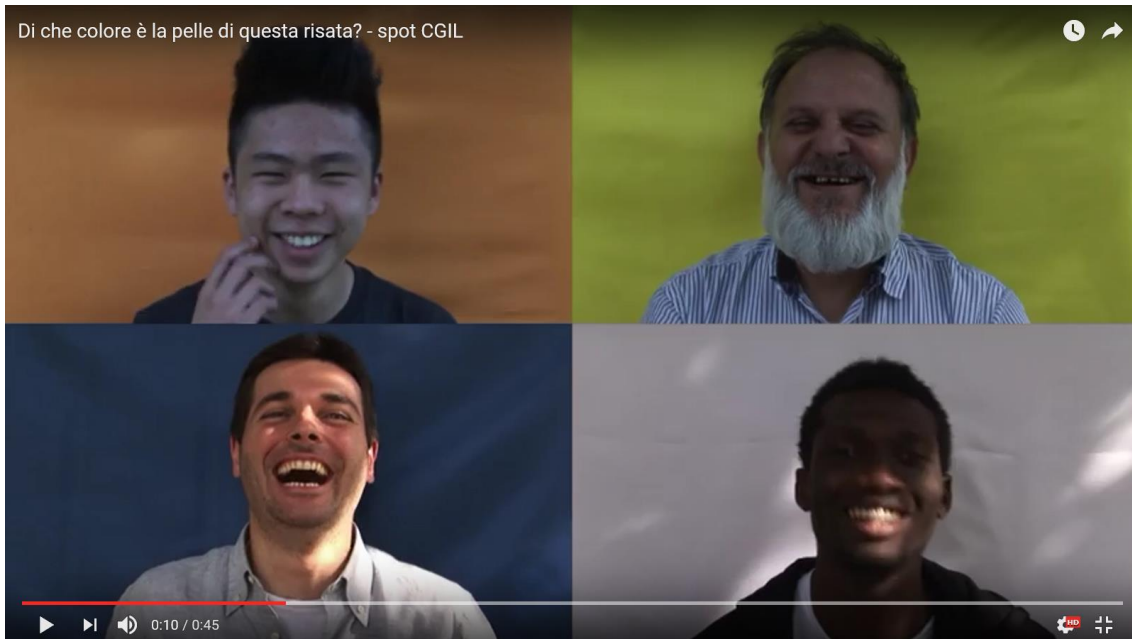
Αυτό το είδος του χάρτη αναδεικνύει όλους τους φυσικούς πόρους και τις πρώτες ύλες της αφρικανικής ηπείρου. Από τη μία πλευρά τονίζει ότι η Αφρική δεν είναι φτωχή ήπειρος (όπως συχνά εσφαλμένα απεικονίζεται), από την άλλη εξηγεί εμμέσως τους λόγους των συγκρούσεων και πολέμων στην ήπειρο, λόγω ακριβώς των διεθνών συμφερόντων των εν λόγω πρώτων υλών.

Εκστρατεία Αφρικανών Φοιτητών που τονίζει ότι η Αφρική δεν είναι φτωχή ήπειρος.

Βρετανικό βίντεο κατά του ρατσισμού. Σε ένα αεροπλάνο μια «λευκή» κυρία κάθεται δίπλα σε ένα «μαύρο» κύριο. Ενοχλημένη ζητά από το πλήρωμα της πτήσης να αλλάξει τη θέση της. Ένα μέλος του πληρώματος στρέφεται προς τον νεαρό κύριο και, προς έκπληξη της κυρίας, του ζητάει συγγνώμη και τον καλεί να μεταφερθεί στη διακεκριμένη θέση.

ΤΙ ΧΡΩΜΑ ΕΧΕΙ ΤΟ ΔΕΡΜΑ ΤΟΥ ΓΕΛΙΟΥ;

Αντι-ρατσιστική εκστρατεία της γνωστής ιταλικής συνδικαλιστικής ένωσης, CGIL. Δείχνει αρχικά μια μαύρη οθόνη, και ακούγεται ένα γέλιο. Μια φωνή ρωτάει "Τι χρώμα έχει το δέρμα του γέλιου;». Μετά από αυτό τέσσερις άνδρες εμφανίζονται οι οποίοι έχουν διαφορετικές φυσιογνωμίες και μπορεί να υποθέσει κανείς πως προέρχονται από διαφορετικό γεωγραφικό υπόβαθρο.

ΔΩΣΕ ΜΙΑ ΔΑΓΚΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΠΕΣ ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ

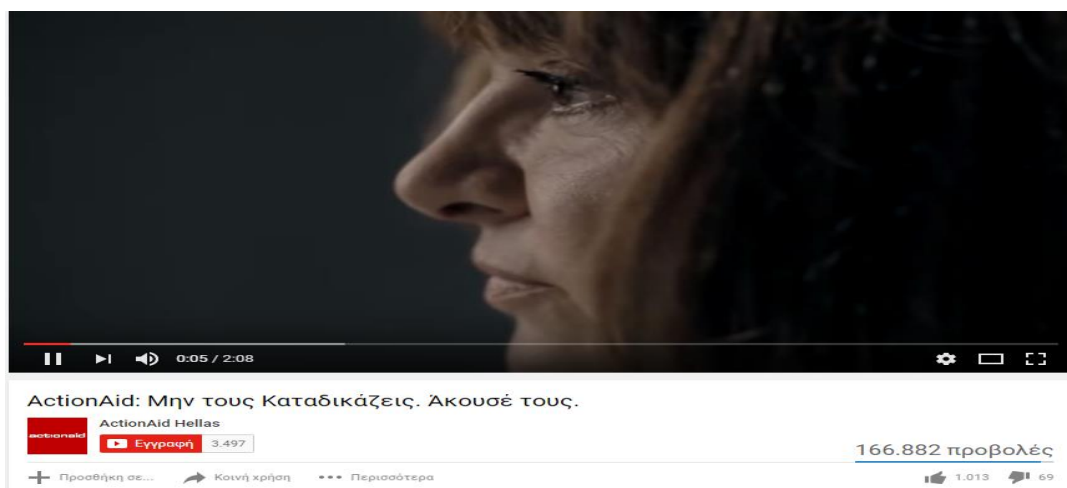
Διαφημιστική εκστρατεία μιας πιθανός πολυεθνικής εταιρίας μπανάνας (πρβλ τυπικό λογότυπο Chiquita) που μεταμορφώνει την μπανάνα από ένα ρατσιστικό σύμβολο (που χρησιμοποιείται συχνά σε αυθαίρετες διαδικασίες με παρομοίωση ανθρώπων με πιθήκους) σε ένα αντιρατσιστικό σύμβολο.

Μια περαιτέρω καλή πρακτική παρουσιάζεται στο ακόλουθο βίντεο από τη Φιλανδία.

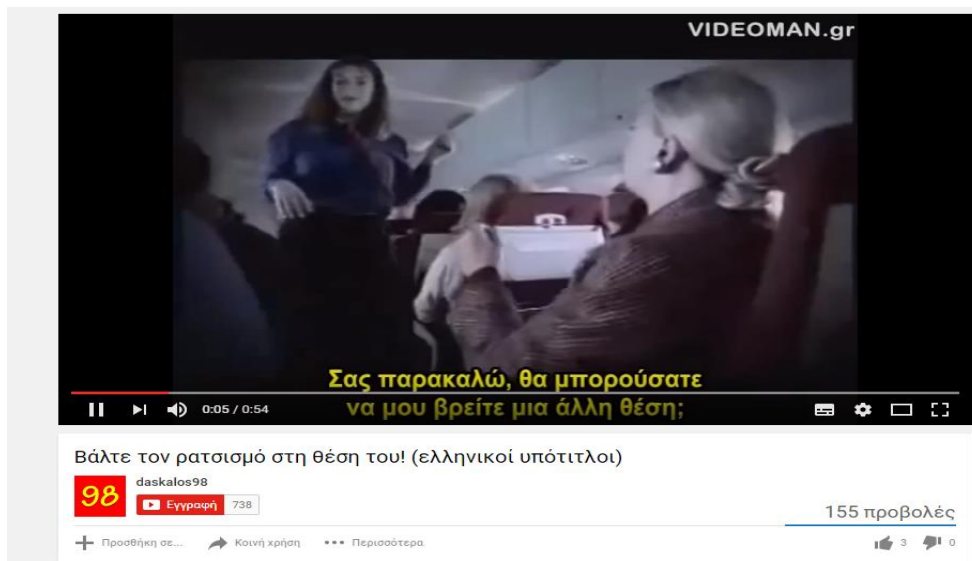
Αυτό το βίντεο παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια μιας εθνικής εκστρατείας κατά του ρατσισμού στην οποία ο Φινλανδικός Ερυθρός Σταυρός διοργανώνει συναυλίες μουσικής σε επτά πόλεις της Φινλανδίας. Ο σκοπός της μουσικής περιοδείας είναι να ενθαρρύνει τους ανθρώπους να αντιμετωπίσουν τον καθημερινό ρατσισμό. Ο επικεφαλής της εκστρατείας είναι ο πρωθυπουργός της Φινλανδίας, Alexander Stubb. Το βίντεο γυρίστηκε στο δρόμο. Έγινε προσομοίωση μιας συνέντευξης για την ευαισθητοποίηση σχετικά με το τι μπορεί να είναι ρατσιστική συμπεριφορά. Ο δημοσιογράφος απευθύνεται σε ένα μαύρο πρόσωπο και θέτει στα αγγλικά αρκετές ερωτήσεις σχετικά με το ρατσισμό. Ο άνδρας απαντά στις ερωτήσεις στα φινλανδικά. Μια άλλη γυναίκα εμφανίζεται και λέει στον δημοσιογράφο να μην κάνει υποθέσεις. Ο δημοσιογράφος έρχεται σε δύσκολη θέση και ζητά συγγνώμη στα φινλανδικά. Η προσομοίωση προσπαθεί να δείξει ότι ο δημοσιογράφος μιλάει στα αγγλικά στον συνομιλητή του υποθέτοντας πως είναι τουρίστας, μόνο και μόνο εξαιτίας του χρώματος του δέρματός του.

Το βίντεο της Action Aid που προβλήθηκε στην ελληνική τηλεόραση, αποτελεί επίσης ένα καλό παράδειγμα.

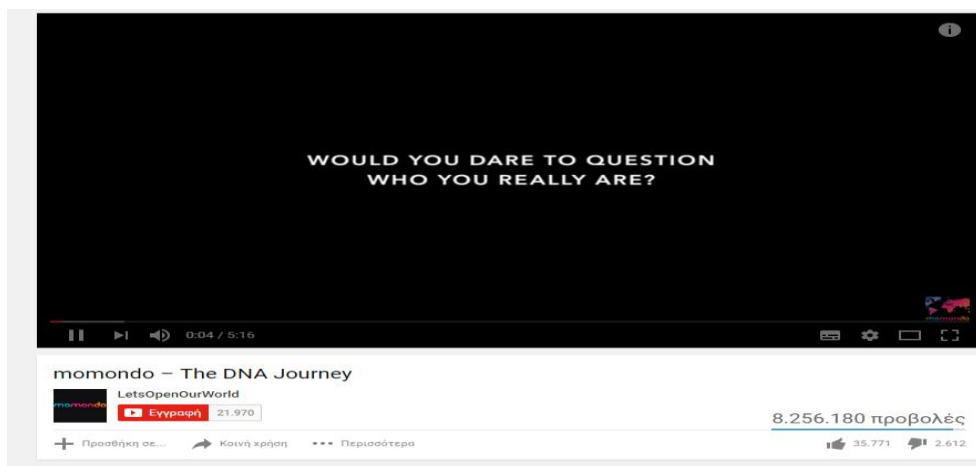
Σε αυτό το βίντεο, δημοφιλείς Έλληνες ηθοποιοί διηγούνται ιστορίες μεταναστών σαν να ήταν προσωπικές τους ιστορίες... Το βίντεο τελειώνει με έναν μαύρο άντρα να ρωτάει: «Θα άκουγες την ιστορία μου αν στην έλεγα εγώ;».

Το ακόλουθο βίντεο ονομάζεται «βάλτε το ρατσισμό στη θέση του» και έχει παραχθεί από την Πορτογαλική Επιτροπή για την 50η επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το βίντεο δείχνει μια ηλικιωμένη, λευκή γυναίκα που κάθεται κοντά σε έναν μαύρο, νεαρό άνδρα στο αεροπλάνο. Ζητάει από την αεροσυνοδό να ελέγξει εάν υπάρχει άλλη διαθέσιμη θέση, επειδή δεν θέλει να καθίσει δίπλα σε έναν μαύρο άνδρα. Η αεροσυνοδός δηλώνει ότι η οικονομική θέση είναι πλήρης, αλλά ότι θα μιλήσει με τον πιλότο. Αργότερα, η αεροσυνοδός επιστρέφει και να ενημερώνει την κυρία ότι υπάρχει διαθέσιμη θέση στην διακεκριμένη θέση. Λέει πως ο πιλότος απολογείται που κάποιος επιβάτης πρέπει να ταξιδέψει δίπλα σε ένα τόσο κατάπτυστο άτομο. Στη συνέχεια, ζητάει από τον μαύρο, νεαρό άνδρα να την ακολουθήσει στη διακεκριμένη θέση.

Τέλος, το ταξίδι του DNA:

Η περιγραφή του βίντεο αναφέρει «Είναι εύκολο να σκεφτεί κανείς ότι υπάρχουν περισσότερα πράγματα που μας χωρίζουν από ό, τι μας ενώνουν. Αλλά στην πραγματικότητα έχουμε πολλά περισσότερα κοινά με άλλες εθνικότητες από ό, τι μπορείτε να φανταστείτε. Ζητήσαμε από 67 ανθρώπους από όλο τον κόσμο για να κάνουν ένα τεστ DNA, και αποδείχθηκε ότι έχουν πολύ περισσότερα κοινά με άλλες εθνικότητες από ό, τι θα μπορούσε ποτέ κανείς να σκεφτεί.» Η ταινία γυρίστηκε στο Vega της Κοπεγχάγης, στη Δανία, σε σκηνοθεσία Jerpe Rønne. Παρήχθη από την Momondo μια ελεύθερη, ανεξάρτητη παγκόσμια ιστοσελίδα αναζήτησης ταξιδιών και σύγκρισης δισεκατομμυρίων φτηνών πτήσεων, ξενοδοχείων και προσφορών για ενοικίαση αυτοκινήτου.

6.4 ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ RADAR

Σε συνέχεια με τα παραδείγματα καλών πρακτικών που παρουσιάζονται, θα κάνουμε κάποιες προτάσεις για «καινοτόμες καλές πρακτικές», αποσυνδέοντας και αντιστρέφοντας τις διαδικασίες της ρητορικής μίσους και της ρατσιστικής επικοινωνίας.

- Εντοπισμός και βράβευση, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, δημοσιογράφων, οι οποίοι, σε εφημερίδες, τηλεόραση, ή κοινωνικά δίκτυα έχουν εντοπίσει και επικρίνει ρητορική ή επικοινωνία διακρίσεων, ξενοφοβίας ή ρατσιστικού μίσους.
- Εντοπισμός και βράβευση, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, διαφημιστών που έχουν χρησιμοποιήσει μηνύματα αντιρατσιστικά και ενάντια στην ξενοφοβία, ή έχουν αντιστρέψει στις εκστρατείες τους μηνύματα ρατσισμού και ξενοφοβίας σε μηνύματα ενάντια στο μίσος.
- Έναρξη ενός ευρωπαϊκού διαγωνισμού για τη βράβευση τριών καλών πρακτικών που έχουν χρησιμοποιήσει αποτελέσματα του RADAR (1ο, 2ο και 3ο βραβείο στη μεθοδολογία RADAR, εφαρμόζοντας το εγχειρίδιο εκπαίδευσης RADAR και εγχειρίδιο καθώς και τις κατευθυντήριες γραμμές RADAR)
- Μεταφορά των καινοτομιών του έργου, δηλαδή της μεθοδολογίας RADAR, του εγχειριδίου εκπαίδευσης RADAR και εγχειριδίου με τις κατευθυντήριες γραμμές RADAR σε άλλα πεδία εφαρμογής, όπως, ενδεικτικά, στον (σχολικό) εκφοβισμό, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την αναπηρία, την ηλικία καθώς και σε γεωγραφικές περιοχές που αντιμετωπίζουν μεγάλη μετανάστευση.

7 ΑΝΑΦΟΡΕΣ

American Anthropological Association Statement on Race

<http://www.americananthro.org/ConnectWithAAA/Content.aspx?ItemNumber=2583>

AAVV. 2015: *Hate Crime and Hate Speech in Europe. Comprehensive Analysis of International Law Principles. EU-wide Study and National Assessments*. "PRISM – Preventing, Redressing and Inhibiting hate speech in new Media" (www.prismproject.eu)

Aspinall, Peter J. 2009: "'Mixed race', 'mixed origins' or what? Generic terminology for the multiple racial/ethnic group population". In: *Anthropology Today*, 25 (2), <http://www.mix-d.org/files/resources/anthroptoday.pdf>

De Genova, Nicholas. 2002: "Migrant 'illegality' and deportability in everyday life". In: *Annual Review of Anthropology*, vol. 31, pp. 419-447

De Genova, Nicholas. 2005: *Working the Boundaries: Race, Space, and 'Illegality' in Mexican Chicago*. Durham, NC: Duke University Press

De Genova, Nicholas. 2006: *Migrant Illegality and the Metaphysics of Antiterrorism: "Immigrants Right" in the Aftermath of the Homeland Security State*. In: www.nicholasdegenova.net

De Genova, Nicholas. 2016: "The 'crisis' of the European border regime: Towards a Marxist theory of borders". In: *International Socialism: A Quarterly Review of Socialist Theory*, N.150, www.nicholasdegenova.net

Delgado, Richard / Stefancic, Jean. 2000: *Critical Race Theory: The cutting Edge*. Philadelphia: Temple University Press.

Demby, Gene. 2014: "Why we have so many terms for people of color". In: *code switch* (NPR) <http://www.npr.org/sections/codeswitch/2014/11/07/362273449/why-we-have-so-many-terms-for-people-of-color>

Dossou, Koffi M. / Klein, Gabriella B. / Ravenda, Andrea F. 2016: *Our RADAR communication concept*. Deruta/Perugia: Key & Key Communications. <http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/courses/WS1/document/OUR-COMMUNICATION-CONCEPT-WEB.pdf?cidReq=WS1>

Duranti, Alessandro. 2007: *Etnopragmatica. La forza nel parlare*. Roma: Carocci.

Duranti, Alessandro (ed.) 2009²: *Linguistic Anthropology: A reader*. Malden: Wiley-Blackwell.

Garfinkel, Harold. 1967: *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliff, NJ: Prentice Hall

Goodman, Alan H. / Moses, Yolanda T. / Jones, Joseph L. 2012: *RACE: Are We So Different?*. American Anthropological Association published by Wiley-Blackwell. [See also <http://www.understandingrace.com/lived/index.html>]

Gumperz, John J. 1982a: *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gumperz, John J. (ed.). 1982b: *Language and Social Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Gunaratnam, Y. 2013: "Race GPS? No right turn ahead". In: *Media Diversified's Academic Space*, <http://mediadiversified.org/2013/08/20/race-gps-no-right-turn-ahead/>
- Jackson, Peter (ed.). 1987: *Race and Racism: Essays in Social Geography*. London: Routledge.
https://books.google.bj/books?hl=it&lr=&id=LXmIAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=race+in+UK&ots=Bp4BPCG02_&sig=YjxxSLA8qSwQJmQRl2QEjcEQiNs&redir_esc=y#v=onepage&q=race%20in%20UK&f=false
 (retrieved 31/08/2016).
- Hazard, Anthony Q. 2011: "A Racialized Deconstruction? Ashley Montagu and the 1950 UNESCO Statement on Race". In: *Transforming Anthropology*. Vol. 19 (2): 174–186.
- Hymes, Dell 1974: *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- 1980: *Fondamenti di sociolinguistica. Un approccio etnografico*. Bologna: Zanichelli
- Johns, L. 2013: "Say it Loud, I'm Coloured and I'm Proud". In: *The Root*
http://www.theroot.com/articles/world/2013/10/south_africas_coloreds_identify_most_with_blacks_in_the_us.html
- Jubany, Olga / Roiha, Malin. 2015: *Backgrounds, Experiences and Responses to Online Hate Speech: A Comparative Cross-Country Analysis*. "PRISM – Preventing, Redressing and Inhibiting hate speech in new Media" (www.prismproject.eu)
- Klein, Gabriella B. 2006: *Nozioni e strumenti di Sociolinguistica. Con esercitazioni e glossario*. Roma: Aracne.
- Machery E. / Faucher L. 2005: "Social construction and the concept of race". In: *Philosophy of Science*, 72: 1208-1219.
http://www.pitt.edu/~machery/papers/The%20concept%20of%20race_machery_Faucher_%202005.pdf
- McIntosh, P. 1990: "White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack". In: *Independent School*, Wellesley Collage Center for Research on Women:
<http://www.deanza.edu/faculty/lewisjulie/White%20Priviledge%20Unpacking%20the%20Invisible%20Knapsack.pdf>
- Phillips, T. 2015: "Is it time to ditch the term Black, Asian and Minority Ethnic?". In: *The Guardian*, 22/05/2015: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/may/22/black-asian-minority-ethnic-bame-bme-trevor-phillips-racial-minorities>
- Pizza, Giovanni / Ravenda, Andrea F. (eds.). 2012: "Presenze internazionali. Prospettive etnografiche sulla dimensione fisico politica delle migrazioni in Italia". In: *AM Rivista della società italiana di Antropologia Medica* 33-34 (Special issue). Argo: Lecce.
- Reisigl Martin / Wodak Ruth. 2005: *Discourse and Discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*. Taylor & Francis e-Library [2001¹: London / New York: Routledge].
- Sacks, Harvey. 1963: "On Sociological description". In: *Berkley Journal of Sociology*, 8: 1-16
- Sacks, Harvey. 1972: "An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology". In: D. Sudnow (ed.), *Studies in social interaction*, New York: Free Press: 31-74

Sacks, Harvey. 1974: "On the analyzability of stories by children". In: J. J. Gumperz & D. Hymes (eds.), *Directions in sociolinguistics: The Ethnography of communication*, New York: Holt, Rinehart, and Winston: 325-345 [Reprinted in R. Turner (ed.). 1974: *Ethnomethodology*. Penguin]

Sacks, Harvey. 1992: *Lectures on conversation* (2 vol. ed.), Edited by G. Jefferson, introduction by E. Schegloff. Oxford: Blackwell. [Combined vols. ed., 1995]

Scaramella, Carla (ed.). 2015: *Discorsi d'odio e Social Media. Criticità, strategie e pratiche d'intervento*. "PRISM – Preventing, Redressing and Inhibiting hate speech in new Media" (www.prismproject.eu)

Schegloff, Emanuel A. 2007: "A tutorial on membership categorization". In: *Journal of Pragmatics* 39: 462-8

Sepilli Tullio / Guaitini Abbozzo Grazietta. 1974: *Schema concettuale di una teoria della cultura*. Perugia: Editrice umbra cooperativa.

Ziccardi, Giovanni. 2016: *L'odio online. Violenza verbale e ossessioni in rete*. Milano: Raffaello Cortina Editore

"Racial discrimination, race and racism (fact sheet)", Ontario Human Rights Commission, <http://www.ohrc.on.ca/en/racial-discrimination-race-and-racism-fact-sheet>

"Why Undocumented or Irregular?" Platform for international cooperation of undocumented migrants http://picum.org/picum.org/uploads/file_/TerminologyLeaflet_reprint_FINAL.pdf

"Terms used to describe people of 'mixed race': Past and Present (2009)", Multiple Heritage Project, http://www.mix-d.org/files/resources/Terminology_Chart_09.pdf

